

KULTURA POSILSTEV IN SPOLNA NEDOTAKLJIVOST

ANALIZA OBRAVNAVE POSILSTEV IN DRUGIH DEJANJ ZOPER SPOLNO NEDOTAKLJIVOST

Kazalo

1. Uvod	5	4. Obravnava kršitev spolne nedotakljivosti v ostalem pravnem in političnem sistemu ter na družbeni ravni	33
1.1 Namen, cilji in metodologija analize		4.1 Upravno-pravna zaščita	37
1.2 Omejitve analize in potreba po nadaljnjem raziskovanju	7	4.2 Civilno-pravna zaščita	40
2. Kultura posilstev in spolna avtonomija	8	4.3 Interni mehanizmi zaščite	44
2.1 Kultura posilstev kot sistemski problem		4.4 Neformalni mehanizmi in zasebni odnosi	
2.2 Piramida kulture posilstva	12	4.5 Percepcije javnosti in raziskave pojavnosti	
2.3 Institucionalna odgovornost in kultura nekaznovanosti	15	4.6 Kultura brezbržnosti in javni ekscesi	49
3. Obravnava spolne nedotakljivosti v kazenskem pravu	16	4.7 Politike zaščite spolne nedotakljivosti in enakosti spolov	52
3.1 Kazenskopravna ureditev in sistemske pomanjkljivosti		5. Nadaljni razmisleki in priporočila	53
3.2 Izzivi pregona in sodne prakse	17	5.1 Nadaljnji razmisleki o dopolnitvi KZ-1	
		5.2 Dopolnitev k izzivom pregona in sodne prakse	56
		5.3 Vprašanja zagotavljanja podpore žrtvam v zvezi s kaznivimi dejanji	60
		5.4 Dopolnitev k izzivom obravnave kršitev spolne nedotakljivosti v pravu o prekrških	63
		5.5 Dopolnitev k civilnopravni zaščiti spolne nedotakljivosti	72
		6. Zaključek	79
		7. Viri in literatura	81
		8. Priloge	91
		9. Strnjena ključna priporočila	
		10. Pet ključnih zahtev koalicije nevladnih organizacij	

Analiza in spremljevalni intermedijski materiali so nastali v projektu Ne! kulturi posilstva v koaliciji nevladnih organizacij Kulturno umetniškega društva Transformator, Društva za osveščanje in varstvo - center antidiskriminacije OV-CA ter Amnesty International Slovenije.

Analizo sta pripravila Društvo za osveščanje in varstvo - center antidiskriminacije OV-CA in Kulturno umetniško društvo Transformator.

Pravno analizo pripravila: Boštjan Vernik Šetinc in Katerina Kočkovska Šetinc
Video in grafični materiali: Magdalene Krivopete

Besedilo uredili: Viktorija Kos in Tjaša Kosar

Grafično oblikovala: Urša Rahne in Urša G

Ljubljana, 1. maj, 2026

Financirano s strani Evropske unije.

Sofinancira
Evropska unija

OV-CA

AMNESTY
INTERNATIONAL

Izražena stališča in mnenja so stališča avtoric_jev in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Nizozemkega helsinškega odbora. Niti Evropska unija niti NHC ne moreta odgovarjati zanje.

1. UVOD

1.1 Namen, cilji in metodologija analize

Pri analizi reprezentativnega korpusa sodb o posilstvih in medijskega poročanja o njih smo se soočili z omejitvijo javne nedostopnosti anonimiziranih prvostopenjskih sodb. Prav te bi bile ključne za razumevanje vprašanj dokazovanja, uporabe stereotipnih predstav o žrtvah, vrednotenja dokazov ter vpliva teh dejavnikov na presojo kazenske odgovornosti in odmero sankcij. Višja sodišča teh vprašanj praviloma ne obravnavajo podrobno, saj se osredotočajo predvsem na pravilno uporabo materialnega in procesnega prava, glede presoje dejstev pa nadzirajo predvsem morebitno arbitrarnost, saj velja načelo neposredne presoje dokazov pred sodiščem, ki jih je izvajalo. Lorem ipsum

Dodaten izziv predstavlja dejstvo, da je po spremembi KZ-1 leta 2021, ki je pri opredelitvi posilstva uvedla model afirmativnega soglasja »samo ja pomeni ja«, še vedno malo pravnomočno zaključenih primerov, zato sodna praksa ostaja nepoenotena. Nova zakonodaja namreč ne more takoj povzročiti sprememb v praksi ali družbeni realnosti, posebej pri tako globoko zakoreninjenih družbenih vzorcih in predstavah o posilstvu in spolnem nasilju.

Analiza poleg kazenskega prava preučuje tudi druge sistemske pomanjkljivosti pri preprečevanju, obravnavi in sankcioniranju kršitev spolne nedotakljivosti ter širši družbeni in institucionalni kontekst, v katerem deluje sistem zaščite žrtev spolnega nasilja. Izhaja iz predpostavke, da kazenskopravnega odziva na spolno nasilje ni mogoče razumeti ločeno od širših družbenih razmerij moči, stereotipov o spolnosti, institucionalnih praks in ravni zaščite izven kazenskega prava. Posebno pozornost namenja vprašanju, kako neodzivanje institucij, relativizacija nasilja in sekundarna viktimizacija prispevajo k reproduciranju kulture nekaznovanosti ter spodkopavajo zaupanje žrtev, da jih bo pravni in institucionalni sistem sposoben zaščititi.

Zaradi omejene dostopnosti podatkov in težavne pridobitve reprezentativnega vzorca sodb, se analiza opira predvsem na javno dostopno sodno prakso¹, raziskave², medijska poročila dostopna na spletu, pričevanja žrtev³ ter intervjuje z deležniki, ki so bili objavljeni bodisi v medijih bodisi smo jih opravili sami (Priloga 1 in 2). Analiza zato izhaja iz najširšega razumevanja spolnega nasilja kot strukturnega problema, ki je nerazdružljivo povezan z neenakostjo spolov ter nasiljem nad ženskami kot strukturnim problemom, ki je tudi sistemski.

Spolno nasilje je v družbenem smislu oblika nasilja, pri kateri gre za zlorabo moči nad drugo osebo, ki je praviloma v podrejenem položaju. Ne gre zgolj za vprašanje spolnosti, temveč predvsem za podrejanje in nadzor, ki se izvajata skozi dejanja s spolno vsebino. Spolne vsebine so tako sredstvo za vzpostavljanje nadvlade in/ali spolne zadovoljitve povzročitelja.⁴ Spolno nasilje je zato tesno povezano z družbenimi razmerji moči, stereotipnimi predstavami o spolih ter širšo toleranco do različnih oblik posegov v spolno nedotakljivost. Večina žrtev so ženske, večina storilcev pa moški. Takšna ravnanja ne prizadenejo le posameznih žrtev, temveč negativno vplivajo tudi na širši družbeni položaj žensk, njihovo varnost, občutek avtonomije in enakopravno sodelovanje v družbi.

Analiza torej ne obravnava le kazenskopravnega sistema in v njegovem okviru povezave z vprašanji zločinov iz sovraštva ter sovražnega govora, temveč tudi širše mehanizme zaščite spolne nedotakljivosti: prekrškovno, civilnopravno in upravnopravno varstvo, vprašanja spolnega nadlegovanja ter viktimizacije oziroma povračilnih ukrepov kot oblik diskriminacije, zaščito v notranjih mehanizmih (npr. pri delodajalcih) ter odzive institucij in družbe. Posebno pozornost namenja vprašanju, kako neodzivanje institucij, relativizacija nasilja in pomanjkljiva zaščita prispevajo k vzdrževanju kulture nekaznovanosti ter odgovornost za nasilje pogosto prelagajo na žrtve same.

Analiza potrjuje, da država, kljub paradigmatiski spremembi kazenske zakonodaje leta 2021, še vedno ne zagotavlja dovolj učinkovitega in sistematičnega varstva spolne nedotakljivosti. Pomanjkljivosti so tako na ravni zakonodaje, kot tudi v praksi delovanja institucij. Vseh vprašanj nismo analizirali enako podrobno. Ta analiza zato predstavlja predvsem izhodišče za nadaljnje, podrobnejše raziskovanje sistemskih vrzeli, institucionalnih odzivov, praks ter potreb žrtev in drugih deležnikov. Deljene izkušnje preživelih, kot je »Upam, da je to zadnje nadlegovanje«, naj nam bodo vsem obveza za napredek.⁵

¹ Spletna stran sodna praksa dostopna na: <https://www.sodnapraksa.si/>.

² Glede kriminoloških vprašanj zlasti tiste, pripravljene s strani Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

³ Iz medijskih poročil ter objavljena v kampanji #jaz tudi dostopna na: <https://www.jaztudi.si/>.

⁴ Glej Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi spolnega nasilja in spolnega nadlegovanja v vzgojno-izobraževalnih zavodih, dostopno na: https://www.zrss.si/digitalna_bralnica/protokol_spolno_nasilje-pdf/.

⁵ Glej pričevanje dostopno na: <https://www.jaztudi.si/jaztudi-zgodba-348/>.

2. KULTURA POSILSTEV IN SPOLNA AVTONOMIJA

1.2 Omejitve analize in potreba po nadaljnem raziskovanju

Predstavljena analiza pomeni predvsem izhodišče za nadaljnje, podrobnejše proučevanje sistemskih odzivov na kršitve spolne nedotakljivosti ter potreb žrtev in drugih deležnikov. Nadaljnje raziskovanje bi moralo zajeti zlasti vprašanja (ne)prijavljanja kršitev, politike kazenskega in prekrškovnega pregona, civilno pravnega in upravno pravnega varstva, zaščite pred viktimizacijo v smislu povračilnih ukrepov ter pred sekundarno viktimizacijo ter izzive usposabljanja osebja in krepitev institucij, da bi lahko učinkovitejše sodelovali pri celostni obravnavi vseh oblik spolnega nasilja.

Analiza kaže, da pomanjkljivosti ne obstajajo le na ravni posameznih materialnopravnih vprašanj, postopkov, napak, nedorečenih praks in protokolov zaščite žrtev. Kaže, da sistem ni zasnovan celostno, številne vrzeli na vseh ravneh zaščite pa imajo posledice pri nezadostni organizaciji sistema zaščite, koordinaciji institucij in dostopnosti pravnega varstva. Nekateri deli analize in predlogov za rešitve so precej natančni, drugi pa odpirajo šele začetna vprašanja, ki terjajo dodatne empirične in interdisciplinarne raziskave.

Celostno obravnavanje kulture posilstev in zaščite spolne nedotakljivosti ne more biti zgolj naloga nevladnih organizacij ali posameznih strokovnjakov in strokovnjakinj, temveč zahteva dolgoročno sistematično sodelovanje države, pravosodja, stroke in civilne družbe. Brez resnih, aktivnih nacionalnih politik in ukrepov, prevzemanja institucionalne odgovornosti ter usklajenega delovanja različnih deležnikov, ni mogoče pričakovati bistvenih sprememb v smeri izboljšanja sistema zaščite spolne nedotakljivosti.

2.1 Kultura posilstev kot sistemski problem

Kultura posilstev je sklop družbenih prepričanj, praks in vzorcev vedenja, ki normalizirajo spolno nasilje ter zmanjšujejo občutljivost za kršitve spolne nedotakljivosti. Gre za širši družbeni okvir, v katerem se nasilje nad ženskami relativizira, opravičuje ali obravnava kot manj pomembno. Takšna kultura je tesno povezana s seksizmom, neenakimi razmerji moči med spoloma ter stereotipnimi predstavami o ženskah, moškosti in spolnosti.

Spolno nasilje ni le vprašanje spolnosti, temveč predvsem vprašanje moči, nadzora in podrejanja. Pojavlja se v različnih oblikah – od seksističnih pripomb, nezaželenih dotikov in spolnega nadlegovanja do najhujših oblik spolnega nasilja. Večina žrtev so ženske, večina storilcev pa moški, zato je spolno nasilje tesno povezano z nasiljem nad ženskami in strukturno neenakostjo spolov, ki normalizirajo nadzor nad ženskimi telesi, reprodukcijo in seksualnostjo, s tem pa utrjujejo nadvlado moških - patriarhat.

Feministične teoretičarke patriarhat opredeljujejo kot družbeno-politični sistem, v katerem ima moški nadzor in moč nad ženskim spolom, zasnovan na zatiranju vseh družbenih skupin, ki ne pripadajo moški eliti dane kulture (str. 17), kulturo posilstva pa kot značilnost patriarhalne družbe, v kateri posilstvo velja za kulturni običaj. Izraz se je prvič pojavil v sedemdesetih letih 20. stoletja, ko so feministike v ženskih skupinah za ozaveščanje ugotovile, da jih ima veliko število za sabo izkušnje posilstva - kot zločin, ali kot grožnja ali kot strah pred njim (str. 13). Soglašale so, da ima spolno nasilje ključno vlogo v ohranjanju zatiranja žensk in da družbeni sistem temelji na moškem nadzoru ženskih in drugih zatiranih teles, ki poteka

na več načinov hkrati, tudi skozi ekonomsko in institucionalno nasilje, omejevanje reproduktivnih pravic itd. Susan Griffin je posilstvo razumela kot nasilno politično dejanje, ker grožnja s posilstvom deluje kot oblika družbenega nadzora nad vsemi ženskami, Mladenović pa posilstvo opisuje kot obliko zločina iz sovraštva (str. 14), saj je iz perspektive ženskih izkušenj posilstvo zahrbtnen napad iz več razlogov. (str. 19)

Mladenović, L. (2024). Čustva spreminjajo delovanje možganov: feministični pristop k nevrobiologiji travme posilstva (str. XIII, 176). Sophia.

Kultura posilstev se ne izraža zgolj v skrajnih ravnanjih, temveč tudi skozi vsakdanje družbene vzorce: relativizacijo nasilja, nezaupanje žrtvam o resničnosti pričevanj, stereotipe o »pravi« žrtvi, objektivizacijo žensk ter pričakovanja o njihovih »naravnih« družbenih vlogah. Takšni vzorci ustvarjajo okolje, v katerem se kršitve spolne nedotakljivosti pogosto minimizirajo, žrtve pa se soočajo z dvomi, stigmo in sekundarno viktimizacijo.

Ideologija neverjetja izjavam žensk o posilstvu je temelj kulture posilstva in spolno nasilje nad ženskami normalizira prek raznih družbenih mehanizmov, kot so »neverjetje žrtvi, obtoževanje žrtve, nekaznovanje posiljevalca, izredna naklonjenost posiljevalcem, zarota molka, minimizacija zločina, seksističen jezik, glorifikacija moškega spolnega organa, zastraševanje žensk z moško avtoriteto, obravnavanje ženske kot telesa-objekta, pa tudi promocija spolnega nasilja prek prostitucije, pornografije in trgovine z ženskami.« (str. 25)

Mladenović, L. (2024). Čustva spreminjajo delovanje možganov: feministični pristop k nevrobiologiji travme posilstva (str. XIII, 176). Sophia.

Za razumevanje teh procesov v pričujoči analizi uporabljamo koncept piramide kulture posilstev. Ta ponazarja povezanost, tako navidezno najmanj škodljivih oblik seksizma z drugimi, tudi najhujšimi oblikami spolnega nasilja. Na spodnjih ravneh piramide so predsodki, stereotipi, seksistične pripombe, relativizacija nasilja in družbena ravnodušnost. Višje sledijo različne oblike nadlegovanja, viktimizacije in drugih protipravnih ravnanj, na vrhu pa najhujša kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost. Piramida opozarja, da skrajne oblike nasilja niso ločeni ekscesi posameznikov, temveč temeljijo na širših družbenih praksah in institucionalnih odzivih, ki nasilje omogočajo ali tolerirajo.

Posebej pomembna je vloga institucij in opazovalcev. Neodzivanje, relativizacija ali nezadostna zaščita lahko prispevajo k občutku nekaznovanosti ter odgovornost za nasilje prelagajo na žrtve. Viktimizacija se zato pogosto nadaljuje tudi po samem nasilju – skozi nezaupanje, družbeno izključevanje, dolgotrajne postopke in občutek, da sistem zaščite ne deluje.

Pomemben premik v smer učinkovite zaščite spolne nedotakljivosti je sprememba kazenskopravne ureditve leta 2021, ko je Slovenija v 170. členu Kazenskega zakonika (KZ-1) razumevanje posilstva po modelu prisile nadomestila z modelom afirmativnega soglasja »samo ja pomeni ja«. S tem je bil presežen pristop, ki je temeljil na stereotipni predstavi o »idealni žrtvi«⁶, od katere se pričakuje (fizični) odpor storilcu in je posilstvo le tisto, kar to mejo prestopi. Novi model temelji na razumevanju spolne avtonomije in poudarja, da je bistveno vprašanje za spolna dejanja obstoj prostovoljnega soglasja udeleženih, torej prirejenost, ki onemogoča vsako enostransko prevlado oz. zlorabo moči. Model prisile sicer v zakonodaji ostaja glede nekaterih drugih kaznivih dejanj, prav tako prisila že prej ni bila nujna za nekatera kazniva dejanja oseb v ranljivem položaju, npr. otrok. Zakonski znak kaznivega dejanja spolnega nasilja (po 171. členu KZ-1) sicer ni upiranje žrtve, ampak prisiljenje oškodovanca oziroma oškodovanke, da kaj stori ali trpi. Ni treba, da je uporabljena velika sila, ki pri (oškodovancu ali) oškodovanki stre odpor, tako da lahko storilec doseže, ali da oškodovanka trpi določena spolna dejanja, ali da stori kakšno spolno dejanje.⁷

Preloma z zastarelim modelom razumevanja posilstva ni uvedla šele Istanbulska konvencija. Obrazložitev poročilo k Istanbulski konvenciji pojasnjuje, da so njeni pripravljavci pri oblikovanju določbe 36. člena želeli upoštevati prakso Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP). To je v primeru M. C. proti Bolgariji zavrnilo tog pristop k pregonu kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, ki bi striktno zahteval fizično upiranje žrtve in s tem tvegal ogrožanje učinkovite zaščite spolne avtonomije posameznika. Nasprotno, odločilo je, da Evropska konvencija o človekovih pravicah (EKČP) od pogodbenic zahteva kaznovanje in učinkovit pregon slehernega nekonsenzualnega spolnega akta, tudi, kadar žrtev ne izraža fizičnega upiranja. V primeru kazenskega pregona pa mora ocena zadovoljitve pogojev takšne privolitve upoštevati kontekst, v katerem je bila privolitev podana, pripoznati širok nabor možnih vedenjskih odzivov na spolno nasilje in posilstvo ter ne sme temeljiti, niti na predvidevanjih tipičnih odzivov v tovrstnih situacijah niti na »spolnih stereotipih in mitih o ženski in moški spolnosti«. Odbor za nadzor Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW) je v primeru Tayag Vertido proti Filipinom v svoji kritiki definicije spolnega napada v filipinski zakonodaji zavzel stališče, da bi definicija, skladna z modelom soglasja, morala vsebovati pogoj »nedvoumnega in prostovoljnega soglasja« ter hkrati zahtevati dokaz, da si je obtoženi storilec prizadeval ugotoviti, ali je domnevna žrtev takšno soglasje podala. Takšna definicija zmanjšuje možnosti za sekundarno viktimizacijo žrtev.⁸ Zato kazenskopравни pristop v bistvu ni razlog za zasuk, ampak je nujna posledica pravilnega gledanja na spolno nedotakljivost kot vprašanje spoštovanja človekovih pravic, ki priznava spolno avtonomijo.

Kljub napredku v kazenski zakonodaji pa pričevanja žrtev, nevladnih organizacij in nekaterih pravnih strokovnjakov kažejo, da se družbene in institucionalne prakse novemu razumevanju še niso v celoti prilagodile niti v kazenskopravni sferi. Tudi analiza drugih podsistemov zaščite kaže, da se praksa obravnave kršitev spolne nedotakljivosti ni spremenila in da žrtve tudi na drugih ravneh ostajajo enako šibko zaščitene, kot so bile pred tem. Zato je sprememba v kazenskopravnem pristopu sicer nujni pogoj, a še ne pomeni potrebnega systemskega preloma. Kultura posilstev ostaja ne le družbeni, ampak tudi systemski problem.

Analiza zato izhaja iz stališča, da učinkovitega preprečevanja spolnega nasilja ni mogoče graditi zgolj na kazenskem pravu. Potreben je celosten pristop, ki vključuje tudi učinkovito zaščito pred spolnim nadlegovanjem, viktimizacijo in drugimi oblikami posegov v spolno integriteto na vseh ravneh pravnega in družbenega sistema. Pretirano zanašanje zgolj na kazenskopravni odziv lahko zasenči pomen širših družbenih in institucionalnih mehanizmov zaščite spolne nedotakljivosti in je podlaga za izogibanje odgovornosti.

Glede na množico predstavljenih pomanjkljivosti in skromno prakso zaščite na nižjih ravneh, gre torej za nepripravljenost soočiti se s celoto in zapletenostjo vseh problemov ter jih preprečevati in odpravljati na vseh nivojih enako strogo in zavzeto ter tudi z ustreznim zgledom, ne le od spodaj navzgor, ampak zlasti tudi od zgoraj navzdol.

Predstavljena analiza želi zato prispevati k boljšemu razumevanju povezanosti med družbenimi normami, institucionalnimi odzivi in pravnim sistemom zaščite. Hkrati opozarja, da so žrtvam številne poti zaščite na voljo le formalno, v praksi pa pogosto ostajajo neučinkovite ali težko dostopne. Nekatere pa so le navidezne in dejansko nedostopne.

Kratek satirični video Piramida kulture posilstva vs. Sizifovo delo je nastal s pomočjo metodologije gledališča zatiranih in fizičnega gledališča ter je estetski odziv feminističnega intermedijskega kolektiva Magdalen Krivopet na piramido kulture posilstev kot "samoobnavljajočega" sistema od zgoraj navzdol in spodaj-navzgor.

Ženska se mora – zato da sploh ima status žrtve – storilcu upirati v družbeno pričakovani obliki odločnega, tudi fizičnega odpora. Tak pristop izpušča številne situacije, v katerih žrtev iz različnih razlogov takšnega upora ni sposobna izraziti. Žrtve potiska tudi v težak položaj dokazovanja (nezmožnosti) upora zoper storilca in jih potencialno izpostavlja sekundarni viktimizaciji. Domneva, da je poseg v spolno avtonomijo dopusten, dokler ni izraženo nestrinjanje oziroma zavrnitev osebe, ki ni pobudnik oziroma pobudnica spolnega akta izhaja iz stereotipne spolne vloge ženske: zanjo se predpostavlja, da je vedno pripravljena na spolno aktivnost.

Glej VSC Sodba II Kp 54976/2011.

Glej Priporočilo Zagovornika načela enakosti ob spremembi KZ-1 iz leta 2021, dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki/priporocilo-glede-predloga-zakona-o-spremembah-in-dopolnitvah-kazenskega-zakona/>.

2.2 Piramida kulture posilstev

Za razumevanje in ponazoritev razumevanja kulture posilstev v širšem smislu razmišljamo z orodjem oz. v shemi t.i. piramide sovraštva (v izvorniku razvite s strani Anti-Defamation league, prirejajo pa se tudi v Sloveniji za namene osveščanja), ki je sicer zamišljena kot orodje za razumevanje delovanja diskriminacije v družbi. Prirejena shema ponazarja medsebojno povezanost različnih družbenih vzorcev vedenja, od predsodkov in stereotipov do najhujših oblik spolnega nasilja. Piramida prikazuje, kako so posamezne ravni medsebojno prepletene: toleriranje seksizma, relativizacije nasilja ali ravnodušnosti lahko prispeva k normalizaciji hujših oblik nasilja, hkrati pa tudi neustrezen odziv institucij na najhujše kršitve učinkuje povratno – kot sporočilo, da so takšna ravnanja družbeno sprejemljiva ali vsaj ne dovolj resna, da bi terjala odločen odziv države.

Na spodnjih ravneh piramide so pristranskosti, stereotipi, mizoginija, relativizacija nasilja in družbena ravnodušnost. Višje sledijo različne oblike spolnega nadlegovanja, viktimizacije in drugih protipravnih ravnanj, na vrhu pa najhujša kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, vključno s posilstvom ter vojnim spolnim nasiljem. Piramida zato ne ponazarja zgolj stopnjevanja nasilja, temveč tudi razmerja moči v družbi in načine, kako se ta reproducirajo skozi vsakdanje družbene prakse, institucionalne odzive in pravni sistem.

6

Glej npr. nekdanji Zagovornik načela enakosti v prilogah svojih pripomb z dne 5.4.2016 ob sprejemanju Zakona o varstvu pred diskriminacijo, dostopno na: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7273> glej kazalo postopek sprejemanja v fazi pred MDT, in orodja za globalno učenje npr. na <https://www.humanitas.si/novice/delavnica-o-antidiskriminaciji/>, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1106586298173426&set=pcb.1106586398173416> ali <http://mc-bit.si/2021/04/29/brave-new-you-boj-proti-sovraznemu-govoru/>.

**EKSPPLICITNO
NASILJE:**

umor,
posilstvo,
spolna zloraba
v družini

**ODVZEM
AVTONOMIJE**

omamljanje, siljenje
v spolnost,
otipavanje,
neupoštevanje
varnih besed,
odstranitev
kondoma na skrivaj

RAZVREDNOTENJE

žvižganje na ulici,
grožnje/zalezovanje, otipavanje,
pošiljanje opolzkih slik,
maščevalna pornografija,
fotografiranje "pod krilom"

VIKTIMIZACIJA

"Fantje so pač fantje." Šale o posilstvu.
Homofobija/transfobija. Neželeni dotiki.
"Pogovori v slačilnici". Seksističen odnos.
Razkritje osebnih podrobnosti. Fotografiranje brez
dovoljenja. Prelaganje krivde na preživele/žrtve.

PIRAMIDA POSILSTVA

**ZLOČINI
in
NASILJE**

Genocid,
umor - femicid,
napad, posilstvo,
spolno nasilje,
nasilje nad otroki,
vrstniško nasilje,

DISKRIMINACIJA

Spolno nadlegovanje,
viktimizacija - povračilni
ukrepi, kršitev osebnostne
ali telesne integritete,
žalitve, opustitve dolžnega
varstva, malomarnost,
zanemarjanje dolžnosti

DEJANJA IZ PREDSDOKOV

Zastraševanje, prisiljevanje, poškodovanje
stvari, osamitev, ponižanje, grožnje,
minimaliziranje posledic, opravičevanje
storilcev, racionaliziranje

**PRISTRANSKOST
nezaželeni načini razmišljanja**

ŠOVINIZEM, MIZOGINIJA,
SEKSISTIČNE PRIPOMBE, NESLANE ŠALE
Pristranskosti miselnih poti (stereotipiziranje, predsodek),
Ravnodušnost (to ni moja stvar, nepripravljenost pričati...), "To so pač
fantje, Ne bom se vmešaval", "Dokler se nihče ne spravi name, se me to
ne tiče.", Socializacija v prave moške in ženske, Izkoriščanje (moških)
privilegijev, glorifikacija nasilja, sovražni govor,
vseprisostnost nasilja, zviševanje tolerance

PIRAMIDA NASILJA

2.3 Institucionalna odgovornost in kultura nekaznovanosti

Kultura posilstev se ne vzdržuje le »od spodaj navzgor« skozi vsakdanje družbene vzorce, temveč tudi »od zgoraj navzdol« skozi delovanje institucij, politike pregona, sodne prakse in širša razmerja družbene moči. Če država najhujših oblik spolnega nasilja ne prepozna, ne preganja učinkovito ali jih relativizira z neustreznimi odzivi, to ne vpliva zgolj na posamezne primere, temveč tudi na širše družbene predstave o dopustnosti nasilja in verodostojnosti žrtev. Prav zato sodne in druge državne institucije niso zgolj pasivni odraz družbenih razmerij, temveč eden ključnih dejavnikov njihovega reproduciranja ali spreminjanja.

Ker je kazensko pravo le poslednje sredstvo (ultima ratio), se država ne sme odmikati od odgovornosti za učinkovito zaščito spolne nedotakljivosti. Ne zadosten pregon, dolgotrajni postopki, neodločanje o zahtevkih žrtev ali viktimizacija tistih, ki nasilje prijavljajo ali mu nasprotujejo, lahko ustvarjajo kulturo nekaznovanosti ter spodkopavajo zaupanje v pravni sistem. To je lahko jasn signal ne le žrtvam, ampak vsem, da je v sodnem postopku zaradi očitkov kršitev spolne nedotakljivosti v ospredju kršitelj in njegove pravice, le v manjši meri pa žrtev, posledično pa, da jih država ne bo zaščitila. Kazensko pravo samo po sebi ne more odpraviti strukturnih vzrokov nasilja, vendar ima pomembno normativno in simbolno vlogo pri določanju meja družbeno dopustnega ter pri oblikovanju družbenih predstav o nasilju, odgovornosti in zaščiti žrtev.

Ključ za preprečevanje kulture posilstev je zato v celostnem pristopu, ki vključuje, tako učinkovito delovanje institucij kot tudi dolgoročno spreminjanje družbenih vzorcev, stereotipov in razmerij moči. Preprečevanje nasilja nad ženskami ni mogoče brez aktivnega prevzemanja odgovornosti vseh ravni družbe, zlasti pa državnih institucij in nosilcev oblasti.

3. OBRAVNAVA SPOLNE NEDOTAKLJIVOSTI V KAZENSKEM PRAVU

3.1 Kazenskopravna ureditev in sistemske pomanjkljivosti

Analiza zaznanih pomanjkljivosti na ravni samega kazenskega prava (npr. zamude pri izpolnjevanju prevzetih mednarodnih obveznosti), kaznovalne politike in sodne prakse (vprašljiva odvrtačnost sankcij) ali posameznih ekscesov (šokantne podrobnosti posameznih sodb iz poročil v medijih, ki kažejo na sum pristranskosti deležnikov) pokaže, da je ključ problemov mogoče pripisati širšim družbenim naravnostim in institucionaliziranim pristranskostim. Te niso zgolj stvar individualnih prepričanj, vedenj, temveč del širše strukture kulture posilstev, v kateri normalizacija seksizma, relativizacija nasilja in nezaupanje žrtvam ustvarjajo pogoje za reproduciranje spolnega nasilja, s tem pa tudi pogoje za moško nadvlado v družbi. Piramida kulture posilstva pojasni, da tudi dojemanje skrajnih oblik nasilja temelji na širših družbenih praksah in diskurzih, ki nasilje omogočajo ali opravičujejo. Kot poudarja predstavnicca ene izmed zagovorniških organizacij, pogosto ne gre zgolj za zavestno zanikanje nasilja, temveč za »neko slepoto« oziroma odpor do soočenja z realnostjo nasilja, pri čemer pomembno vlogo igra tudi globoko, pogosto ponotranjeno, seksistično razumevanje spolnih odnosov in dvom o verodostojnosti žrtev.

Razmislek se začne v polju zakonodaje v kazenskem pravu. O tem že dlje časa potekajo nekatere razprave, zlasti zaradi uskladitve z mednarodnopravnimi obveznostmi. Zaznavamo, da je odzivanje zakonodajalca preveč reaktivno in vezano predvsem na usklajevanje (harmonizacijo) s pravom EU. Čeprav gre pri ukrepanju s kazenskim pravom za poslednje sredstvo (ultima ratio), pa je tudi ustrezen kazenskopravni odziv nujen, tako zaradi upoštevanja načela sorazmernosti pri odmerjanju sankcij za kršitve spolne nedotakljivosti kot zaradi vrednostnih sporočil oziroma nedvoumnega obsojanja teh dejanj.

Podrobnejši razmisleki o dopolnitvah KZ-1, kot so potrebni popravki možnosti pregona vsega spolnega nasilja po uradni dolžnosti, podrobnejša opredelitev nekaterih kaznivih dejanj, dololnitev ureditve kaznivih dejanj iz sovraštva, smiselnost nadaljnje razprave o malomarnostnih oblikah kaznivih dejanj, uvedba kazenskopravne zaščite pred viktimizacijo, skupaj z obeti za izboljšave - zadnji predlog novele KZ-1P, se nahajajo na koncu analize, **v poglavju 5!**

3.2 Izzivi pregona in sodne prakse

Kot rečeno, nismo mogli zagotoviti podrobne analize obravnave vseh kršitev spolne nedotakljivosti po spremembi razumevanja posilstva v modelu afirmativnega soglasja, ki vsakogar pred spolnim ravnanjem pridobi izrecno ali konkludentno soglasje druge osebe. Med očitnimi prednostmi tega modela za učinkovitejše nasprotovanje kršitvam se navaja zlasti:

- ▼ Prisilni spolni odnos se vedno lahko prepozna kot posilstvo, ni možno izgovarjanje na »nesporazum«;
- ▼ Odzivi na otrplost in strah se razumejo in se ne razlagajo napačno kot »strinjanje«;
Primere je mogoče preganjati tudi brez znakov prisile, npr. telesnih poškodb, ki jih pri mnogih napadih ni;
- ▼ Policija in tožilstvo imajo jasnejše standarde, kar zmanjšuje tveganje, da bi na odločitve vplivali škodljivi miti o nasilju.¹⁰

Vendar pa sprememba zakonske definicije posilstva sama po sebi še ne pomeni nujno tudi spremembe institucionalnih praks, dokaznih sredstev ali predstav o tem, kako naj bi se »prava« žrtev spolnega nasilja vedla. Eno ključnih vprašanj novega modela zato ni le razumevanje soglasja, temveč tudi način, kako organi pregona, sodišča in drugi pomembni deležniki razumejo vedenje oseb po travmatičnih dogodkih ter kako vrednotijo njihove izjave in odzive v postopkih. Prav na tej točki se pogosto pokaže razkorak med sodobnimi spoznanji o travmi in prisotnimi stereotipnimi predstavami o spolnem nasilju, verodostojnosti žrtev in pričakovanih oblikah njihovega vedenja. Vprašanje soglasja je v praksi namreč tesno povezano tudi z vprašanjem interpretacije ravnanja žrtve pred, med in po nasilnem dogodku. Pri presoji se lahko namreč pojavljajo implicitna pričakovanja, da bo oseba z izkušnjo nasilja (žrtev), ravnala povsem linearno, dosledno in navzven jasno prestrašeno ali podrejeno. Sodobne raziskave travme in viktimizacije pa izpostavljajo, da so odzivi na nasilje pogosto bistveno bolj kompleksni, ambivalentni in prilagojeni raznolikim strategijam preživetja.

Tovrstne raziskave poudarjajo, da odzivi oseb, izpostavljenih nasilju, pogosto ne ustrezajo družbenim predstavam o tem, kako naj bi se vedla »resnična« žrtev. V javnem in institucionalnem prostoru so žrtve pogosto razumljene skozi pričakovanje, da bodo ves čas prestrašene, pasivne, čustveno zlomljene ali popolnoma podrejene povzročitelju nasilja. Vendar pa so dejanski odzivi na travmatične situacije pogosto bistveno bolj kompleksni. Žrtve lahko skušajo ohranjati občutek nadzora nad situacijo, zmanjšati nevarnost z navidezno racionalnostjo ali postavljanjem meja ter tudi po nasilnem dogodku delovati navzven mirno ali kritično do povzročitelja nasilja.

Takšno razumevanje travmatskih odzivov odpira pomembna vprašanja tudi glede institucionalne presoje vedenja žrtev v kazenskih postopkih. V enem izmed medijsko izpostavljenih primerov je bilo med razlogi za zavrženje ovadbe navedeno, da oškodovanka osumljenemu ni bila podrejena, ker je bila do njegovih ravnanj kritična in mu je jasno postavljala meje.¹¹ Takšna argumentacija lahko kaže na vztrajanje stereotipnih predstav o tem, kako naj bi žrtev nasilja delovala, da bi bila prepoznana kot verodostojna ali dovolj ogrožena. Sodobna spoznanja o travmi pa opominjajo, da odsotnosti popolne pasivnosti, vidne prestrašenosti ali emocionalne zlomljenosti, ni mogoče razlagati kot odsotnosti strahu ali občutka ogroženosti.

Problematika je posebej izrazita pri spolnem in intimnopartnerskem nasilju, kjer so odzivi žrtev pogosto ambivalentni, fragmentirani ali usmerjeni predvsem v strategije preživetja. Žrtve lahko zaradi občutka strahu, odvisnosti, sramu, šoka ali želje po zmanjšanju nevarnosti, hkrati izražajo odpor do povzročitelja nasilja in obenem skušajo ohraniti določeno stopnjo nadzora nad odnosom ali situacijo. Njihovo vedenje zato pogosto ni linearno, dosledno ali skladno s stereotipnimi pričakovanji o tem, kako naj bi se oseba po nasilnem dogodku odzivala. Prav zaradi kompleksnosti travmatskih odzivov sodobna feministična in nevrobiološka literatura opozarja na potrebo po previdnosti pri interpretaciji vedenja žrtev ter na nevarnost, da institucije pri presoji še vedno izhajajo iz idealiziranih predstav o »pravilnem« vedenju po nasilju. Takšne stereotipne predstave ali predstave, ki temeljijo na predsodkih, lahko vodijo v napačno razumevanje travmatskih odzivov, zmanjševanje verodostojnosti žrtev ali v sklepanje, da nasilje ni bilo dovolj intenzivno, oziroma da občutek ogroženosti ni obstajal, kadar žrtev ne ustreza podobi pasivne, prestrašene in popolnoma podrejene osebe.¹²

Sodobna literatura opozarja tudi na pomen institucionalnega odziva, ki izpostavlja, da lahko nezaupanje v izjave oseb, ki prijavljajo spolno nasilje, povzroča dodatno travmatizacijo ter zmanjšuje pripravljenost žrtev za prijavo nasilja in sodelovanje v postopkih. Posebej pri kaznivih dejanjih spolnega nasilja, kjer praviloma ni prič in pogosto obstajajo predvsem izjave udeleženih oseb, lahko stereotipne predstave o »verodostojnem« vedenju žrtve pomembno vplivajo na presojo dokazov in razumevanje travmatskih odzivov.¹³

Oblike odzivov med travmatičnim dogodkom so samodejni odziv možganov, intenzivnost travmatskega odziva pa je odvisna od zgodovine travm, ki jih je žrtev doživela pred dogodkom. Odziv je mogoče videti na magnetnoresonančnem posnetku možganov po posilstvu, raziskave pa »kažejo, da tisto, kar si je zapomnila, tako je bilo.« (str. 73, 78-79)

Spomin na travmatičen dogodek je odvisen od različnih zunanjih dejavnikov, tudi od občutka varnosti. »Če osebe, ki žensko sprašujejo o travmatičnem dogodku, to delajo z dvomom glasu, se bo njen spomin slabše aktiviral. Občutiti mora zaupanje in varnost, da lahko priključijo spomin na travmatičen dogodek.« (str. 80)

Mladenović, L. (2024). Čustva spreminjajo delovanje možganov: feministični pristop k nevrobiologiji travme posilstva (str. XIII, 176). Sophia.

Tudi izkušnje o tem, kaj vse je treba spremeniti, so povedne: »Sprememba zakona je najlažji del. Sprememba kulture zahteva trajno zavezanost. Vsaka država potrebuje temeljno nadgradnjo celotnega sistema: izobraževanje, ki že v kurikulum v šolah vključuje privolitev oziroma razlago, kaj je soglasje, javno sporočanje o tem, kako izgleda zdrava komunikacija o spolnem soglasju ter usposabljanje v policijskih, pravosodnih in vseh podpornih službah.«¹⁴

Zagovorniške organizacije poročajo, da po njihovih izkušnjah »večino žrtev k prijavi spolnega nasilja najpogosteje motivira iskrena želja, da bi nekdo jasno postavil mejo storilcu in da bi se njegovo neprimerno početje ustavilo. »Nočem, da to dela tudi drugim«, najpogosteje slišimo med motivi za prijavo. Da ne bi bilo še več žrtev. Žrtev namreč dobro razume druge žrtve, saj ve, kako hude posledice lahko nasilje pušča in kako težko je o tem govoriti. To razumevanje potrebujemo mi vsi.«¹⁵ Tudi sodniki niso imuni na premajhno občutljivost: »Gospe, ki je bila vključena v naš svetovalni program za žrtve nasilja, je celo prijateljica sodnica – dobronamerno in povsem zasebno – svetovala, naj ne prijavi posilstva. Ob partnerjevi prisotnosti in pobudi, jo je posilil partnerjev prijatelj. Prijateljica sodnica ji je povedala, da bo tako izgubila verodostojnost v postopku zaradi nasilja v družini, saj med kolegicami in kolegi prevladuje prepričanje, da se ženske s prijavami posilstev maščujejo.«¹⁶

Kot navaja pravna teorija, bo novi model posilstva v sodni praksi odprl več vprašanj, zlasti o soglasju. Po eni strani bodo to konceptualna vprašanja: Kaj natanko je soglasje? Katere okoliščine napravijo soglasje, ki je bilo sicer tako ali drugače izraženo, neveljavno? Po drugi strani pa bodo pomembna tudi spoznavna vprašanja: kako dovolj zanesljivo rekonstruirati potek dogodkov in ugotoviti, da je bilo neko ravnanje izvršeno brez soglasja?¹⁷

Preučili smo kontekste odmerjanja sankcij in varnostnih ter vzgojnih ukrepov zlasti tudi po višini. Glede na odmere sankcij v pretekli praksi, je v novejši zaznati določene pozitivne premike, vsaj v smislu občasno izrečenih visokih kazni v več primerih. Vendar so ti premiki vprašljivi. Drug del analize je ostal na pol poti, želeli smo namreč preučiti, ali se še vedno pojavljajo stereotipizirane prestave, ekscesne izjave posameznih udeležencev, čudne oz. apologetske argumentacije, npr. s strani izvedencev, vprašanja, kolikokrat storilci v postopkih sploh kaj zares obžalujejo in kolikokrat ne, kaj naredijo za to, da se oddolžijo žrtvam in podobno. Znani so epizodni primeri iz medijev, o razsežnosti problemov pa bodo potrebne nadaljne raziskave.

¹⁰Primerjaj z izkušnjami iz Irske, dostopno na:

https://eige.europa.eu/newsroom/news/why-criminalising-sex-without-consent-must-be-next-step-all-europe?language_content_entity=en.

¹¹Glej članek »Tožilka zavrgla ovadbo proti Janiju Predniku, predlog za pregon kaznivega dejanja grožnje podan prepozno«, dostopno na: NI Slovenija.

¹²Lepa Mladenović, Čustva spreminjajo delovanje možganov (2023), str. 6–9, 19–25.

¹³Prim. Lepa Mladenović, Čustva spreminjajo delovanje možganov (2023), str. 9, 22–23.

¹⁴To misel so EIGE delili v izkušnjah iz Irske, dostopno na

https://eige.europa.eu/newsroom/news/why-criminalising-sex-without-consent-must-be-next-step-all-europe?language_content_entity=en.

¹⁵Glej Tajda Logar, Tjaša Hrovat: Izkušnje žrtev kot smerokaz za potrebne spremembe v Odzivanje na spolno kriminaliteto: modeli, spreminjanje in družbeni kontekst, SAZU in Inštitut za kriminologijo pri PF v Ljubljani, 2022, dostopno na <https://www.sazu.si/uploads/files/publikacije22/RazredI-40.pdf>.

¹⁶Prav tam.

¹⁷Glej dr. M. Ambrož, Vrednotenje soglasja pri spolnih ravnanjih, v Pravosodni bilten, št. 2/2022, str. 75-90.

3.2.1 Hitrost in učinkovitost odziva organov pregona in sodišč na nasilje nad ženskami

Tega vprašanja nismo podrobneje analizirali, vendar je očitno, da primeri zastaranj pregona teh kaznivih dejanj niso tako zelo redki, obramba storilcev, tudi tistih v javnosti najbolj izpostavljenih, pa uporablja s tem ciljem najrazličnejše strategije, od izogibanja vročanju obtožnic, do pobegov v tujino, dolgotrajnih »bolehnosti« itd. Zastaralni roki za pregon najhujših zločinov (kjer se lahko izreče kazen zapora 30 let) znašajo 50 let, nekateri tudi ne zastarajo. Za večino kaznivih dejanj spolnega nasilja pa znašajo 30 let (za posebej huda kazniva dejanja, npr. storjena na grozovit način, zoper slabotne osebe, se lahko izreče zaporno kazen nad 10 let), 20 let (za kazniva dejanja npr. s prisilo in zagroženo kaznijo nad 5 let zapora), oziroma 10 let. Pomembno je tudi, da za spolno nasilje, storjeno nad mladoletnico_kom, zastaralni rok za zastaranje kazenskega pregona začne teči šele od polnoletnosti oškodovanke_ca. Še vedno pa ostaja izjemno kratek rok, da se lahko preganja storilca kaznivih dejanj grožnje (npr. s spolnim nasiljem), če gre za moža ali zunajzakonskega partnerja žrtve. Ta mora v roku šestih mesecev od storitve kaznivega dejanja podati predlog za pregon, sicer pregon ni več mogoč.¹⁸ Hitrost in učinkovitost odziva organov pregona in sodišč sta lahko ključna za preprečevanje izčrpanja in sekundarne viktimizacije žrtev. Ključno je, da imajo žrtve lahko trdno zaupanje, da jih bodo v primeru prijave, organi oblasti zaščitili in da to sposobnost vedno znova dokazujejo s svojo prakso. Odvetnik Zoran Stankić Rupnik, s katerim smo opravili intervju, je komentiral tudi možno sistemsko rešitev: »Postopki bi morali biti nujni in hitri. Zdaj trajajo predolgo – žrtev pride na zaslišanje šele po več letih, ko se spomini že zabrišejo.«

Po podatkih statističnega urada se sicer trajanje kazenskih postopkov krajša.¹⁹ Sodni postopki za kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost so v povprečju v letu 2024 trajali 600 dni, 54 dni manj kot v letu 2023. Najpogostejši kazni za tovrstna kazniva dejanja sta bili pogojna zaporna kazen nad 6 mesecev do 1 leta in nepogojna zaporna kazen nad 2 do 10 let. Na podlagi pregleda Skupine GREVIO, Odbor pogodbenic v zadnjem pregledu v Sklepih o izvajanju svojih priporočil v zvezi s Slovenijo v letu 2025²⁰ vseeno izpostavlja (tč. 4), naj Slovenija okrepi prizadevanja za zagotovitev hitrega in ustreznega odziva organov pregona na nasilje nad ženskami, zlasti z revizijo in razvojem veljavnih smernic za preiskovanje in pregon ter z izboljšanjem usposabljanja uradnikov organov pregona za povečanje učinkovitosti preiskav.

Občutek nemoči žrtev in tistih, ki jim pomagajo, kljub sodnemu pregonu storilcev, ponazarja izpoved vodje programa psihosocialnega svetovanja ter psihološke pomoči in podpore žrtvam nasilja v družini in spolnega nasilja pri nevladni organizaciji SOS telefon, dr. Ane Jereb. Na vprašanje, kaj je pri njenem delu najtežje, je odgovorila, da je to »nemoč, koraki nazaj v sistemu, biti z nemočjo drugega, torej žrtve oziroma uporabnice«. (Priloga 2) Izpostavila je pričevanje ene od uporabnic, ki je dolgotrajnost sojenja in sam sodni postopek doživljala kot intenzivno sekundarno viktimizacijo: »Veš, jaz bi raje bila še enkrat posiljena, kot pa da bi šla skozi te postopke na sodišču.«

3.2.2 Natančno bi bilo treba ponovno preučiti vprašanja obravnave zavrženih ovadb

V preteklosti je bila velika večina ovadb zaradi kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost zavržena, pri čemer ni zelo jasno²¹, ali je bilo tako zaradi pomanjkanja dokazov, morebitnih neustreznih vrednotenj dokazov (tudi stališč izvedencev o tem, ali je verjetno prišlo do zlorabe glede na posledice za žrtve), zlasti pa ali je bila za to morda kriva pravna kvalifikacija ravnanja. Po spremembi paradigme o tem, kaj je posilstvo, bo najbrž eno od najpomembnejših vprašanj prav vrednotenje soglasja. Iz sodne prakse višjih sodišč je razvidno tudi precej preizpraševanja o naravi določenega spolnega ravnanja, ki da pomeni posilstvo ali ne. Z uporabo sile je lahko izsiljeno tudi dokončanje spolnega odnosa, ne le njegov začetek.²² Okoliščina, če sta obtoženec in oškodovanka imela kdaj prostovoljne spolne odnose, ni bistvena. Niti morebitno spolno obarvano razmerje med akterjema ne pomeni, da oseba nima pravice do spolne avtonomije in samoodločbe v vsakem posameznem dogodku.²³ Tudi v novejši praksi po novem modelu, zagovorniške organizacije poročajo o primeru zavrženja ovadbe in sklepanju, da je bilo soglasje podano, ker je oseba šla z nekom sama v nek prostor, kar je samo zase težko tolmačiti kot izrecno konkludentno ravnanje, ki pristaja na tisto, kar se tam utegne zgoditi.

¹⁸ Za razpravo o tem glej T. Logar, T. Hrovat: Izkušnje žrtev kot smerokaz za potrebne spremembe v Odzivanje na spolno kriminaliteto: modeli, spreminjanje in družbeni kontekst, SAZU in Inštitut za kriminologijo pri PF v Ljubljani, 2022, dostopno na <https://www.sazu.si/uploads/files/publikacije22/RazredI-40.pdf>.

¹⁹ Glej podatke za leto 2024 na <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/13605>.

²⁰ Dostopno na: <https://rm.coe.int/conclusions-on-the-implementation-of-recommendations-in-respect-of-slo/1680b654f2>.

²¹ Glede podrobnejše analize ovadb nam je znana le analiza Sila, objektivno sposobna streti upor (2019), ki se nanaša na ovadbe, povezane s kaznivimi dejanji posilstva, spolnega nasilja in spolne zlorabe slabotne osebe. Analizo je izdal Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MP/Sila-objektivno-sposobna-streti-odpor_anonim.pdf.

²² Glej v VSC Sklep I Kp 82872/2024.

²³ Glej v VSC Sklep II Kp 30464/2018.

3.2.3 Mila kaznovalna politika glede spolne kriminalitete

Edina zares referenčna študija o kaznovalni politiki spolne kriminalitete, Kaznovanje spolne kriminalitete v Sloveniji, je bila narejena s strani Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani v letu 2022.²⁴ Podatki iz študije zbuja »kolektivno nelagodje«, saj se zdi v povprečju odmera sankcij pri tovrstnih kaznivih dejanjih nenavadno mila, in to kljub zakonodajnim spremembam, ki so zaostrele predpisane minimalne sankcije, pa tudi v primerjavi z drugimi kaznivimi dejanji. Študija je sicer preučevala kaznovalno politiko v nekdanjem modelu prisile pri opredelitvi posilstva.

Med leti 2014 in 2019 je bil tako delež obsodilnih sodb za posilstvo 45-odstoten, kar pomeni, da so bili storilci spoznani za krive v manj kot polovici primerov. Od teh, ki so bili spoznani za krive, jih je nekaj manj kot dve tretjini moralo v zapor, tretjina pa je dobila pogojno obsodbo. Z vidika dolžine zapornih kazni – za posilstvo je zagrožena kazen do 15 let zopora – so prevladovali kazni do dveh let zopora. Samo v enem primeru je bila izrečena zaporna kazen v trajanju več kot deset let.

Še bolj skrb vzbujajoč je bil trend pri drugih spolnih kaznivih dejanjih, ki so jih preučevali (spolno nasilje, spolna zloraba slabotne osebe in spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let). Delež pogojnih obsodb je bil glede na težo kaznivega dejanja relativno velik, izrečene sankcije pa so bile relativno nizke. V primeru spolnega nasilja in spolne zlorabe slabotne osebe je bilo pogojnih obsodb dvakrat več kot zapornih kazni. Pri kaznivem dejanju spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let, se kaže zakonodajalčeva želja usmerjati kaznovanje, predvsem zaradi višjega specialnega minimuma v smeri strožjih sankcij oz. odprave pogojnih obsodb. A se v praksi to ni odrazilo. Izrečene kazni so glede na kaznovalne okvire torej relativno nizke – celo v primeru spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let, kjer je razkorak med normativnim in dejanskim sicer manjši od preostalih obravnavanih kaznivih dejanj.

Avtorji so izpostavili, da so bile kazni nizke tudi v primerih, ko tega ne bi pričakovali. »Ko smo prebirali sodbe, smo naleteli tudi na res grozljive primere, pa sodišče s kaznijo vseeno ni šlo niti v zgornjo polovico zagroženega razpona kazni. To je treba poudariti, saj je kar posebnost določanja kazni za spolne delikte«, je v intervjuju za medij²⁵ dejala vodja raziskave dr. Mojca M. Plesničar. Avtorica je v intervjuju za drug medij poudarila, da gre za specifiko, ki jo najdemo prav na področju spolne kriminalitete. V primeru kaznivih dejanj, kot so umor, uboj in drugi hudi posegi v življenje in telo, recimo hude telesne poškodbe ali pa rop, namreč »sodišča v hujših primerih posegajo tudi po kaznih iz zgornje polovice predvidenega razpona kazni, v primeru umorov tudi po 30-letni kazni«. »Na področju spolnih kaznivih dejanj pa tega niti v najhujših primerih nismo opazili. Tudi tedaj, ko bi sodniki najbrž res morali poseči po strožji sankciji, tega ne storijo. Od tod najbrž tudi izhaja naše skupno nelagodje – čeprav je za večino

kaznivih dejanj glede na njihove značilnosti v praksi morda primerno kaznovanje na spodnjem robu, obstajajo tudi dejanja, za katera bi pričakovali najstrožje sankcije – pa teh praviloma ni.«

Navedena študija je bila pomembna za odpiranje javne razprave med avtorji in deležniki, ki so jo spodbudili in nato povzeli mediji. V nadaljevanju med izjavami predstavnikov tožilstva, sodstva in zagovorniških organizacij povzemamo zlasti prispevek Ali imamo v Sloveniji težave s kaznovanjem posiljevalcev?, objavljen na portalu NI.²⁶

Slovenske statistike nekaznovanja srhljivo spominjajo na statistike drugih držav. V Srbiji je leta 2018 manj kot polovica prijavljenih primerov končala z obsodbo posilstva, v Veliki Britaniji je možnost, da bo posiljevalec obsojen, 2-35 %, v Italiji leta 2016, 53 %, v polovici primerov so bile izrečene pogojne kazni. V Avstraliji so v desetletni analizi odkrili, da se le okrog 30 % primerov zaključijo z izrekom kazni v obliki zopora, javnega opomina, pogojne obsodbe ali drugim zakonskim ukrepom. »Noben drug zločin, opredeljen v kazenski zakonodaji, ni v družbi tako razširjen, hkrati pa njegovi storilci tako redko kaznovani«, potrjuje, kako zelo je patriarhat vgraven v družbo kot globalen družbeno-politični sistem. (str. 21-23)

Mladenovič opozarja, da številke potrjujejo, da se ženske na sodstvo ne morejo upreti, kar Jennifer Freyd definira kot institucionalna izdaja, ki se zgodi v vplivnih javnih

institucijah, kot so šole, cerkve, vlada, vojska, ki ne podprejo žrtve, ki so znotraj njih doživele posilstvo. Zgodi pa se tudi v pravosodnih institucijah, od katerih v primeru zločinov, kot je spolno nasilje, pričakujemo zaščito, vendar pride do neverjetja, sekundarne viktimizacije, kulture molka in nekaznovanja.

Institucionalna izdaja izhaja iz kulture nezaupanja v izjave žensk, ki so preživele posilstvo in je oblika sovraštva ter diskriminacije. Zločin zanikajo tako institucije, kot njihove družine, prijatelji, sodelavci, mediji in spletni komentatorji. Vse to vpliva na »travmo in potek zdravljenja«, (str. 22-23), saj ne le institucije, kar celotna družba, večkrat in ponovno travmatizira že travmatizirane ženske.

Mladenovič, L. (2024). Čustva spreminjajo delovanje možganov: feministični pristop k nevrobiologiji travme posilstva (str. XIII, 176). Sophia.

Komentar študije je v imenu tožilstva v zgoraj navedenem članku komentirala vrhovna državna tožilka Mirjam Kline: »Tudi jaz kot državna tožilka ocenjujem, da so izrečene kazni v primerih spolnih kaznivih dejanj nizke. »Ko so izrečene zaporne kazni, se izrekajo v spodnjem minimumu, s posebnimi olajševalnimi okoliščinami tudi pod spodnjim minimumom. Tudi če državni tožilec predlaga višjo kazen, sodišča res stežka takšni kazni sledijo. Zakaj je tako, ne vem. Mogoče se sodniki opirajo na sodno prakso – čeprav je treba pri vsakem obdolžencu posebej pogledati, kakšne so tiste okoliščine, ki vplivajo tako na vrsto kazenske sankcije kot tudi na višino. Tudi če se tožilci pritožimo zoper vrsto ali višino kazenske sankcije, nismo vedno uspešni. Tako se vzpostavi sodna praksa, h kateri sodniki težijo.«

Podatki vrhovnega državnega tožilstva za zadnjih nekaj let do septembra 2025 kažejo, da je bil delež pogojnih kazni v obdobju 2019-2025 še vedno skoraj 43-odstoten.²⁷ Težišče zapornih kazni je še vedno prepričljivo na spodnjem robu razpona; približno v dveh tretjinah primerov je bila kazen do dveh let zopora. A če tistih nad pet let prej (skorajda) ni bilo, so bile v zadnjih treh letih izrečene vsako leto.²⁸

Komentar študije je v zgoraj navedenem članku dal tudi sodnik Boris G. Hrovat. Vprašanje ali imajo sodišča na področju spolne kriminalitete slepo pego in so izrečene kazni torej prenizke, je komentiral : »Gre pa razvoj v to smer, da se senzibiliziramo. Rezerve je še precej, zlasti pri tem, da bi bil postopek prijaznejši do žrtev. Je pa to lažje reči kot storiti. Imamo visoke standarde, kaj mora biti dokazano, da nekoga pošljemo v zapor. V nasprotnem je nevarnost, da nekoga pošljemo v zapor brez ustreznih dokazov. To je lahko vsečna kaznovalna politika, ni pa pravičen postopek.«²⁹

Komentar študije je v imenu zagovorniške organizacije žrtev, društva SOS telefon, dala Maja Plaz. Poudarila je, da so nizke kazni za kazniva dejanja s področja spolne kriminalitete problem tudi z vidika sporočilne vrednosti v družbi. »Eno je, ko se obdolžencu ni uspelo dokazati dejanja. Drugo pa je, ko je obsodilna sodba in se izreče zelo nizka kazen. Posebej pogojne kazni so problem. Storilci pogojne kazni pogosto sploh ne doživijo kot kazni.«

Enako je v našem intervjuju z njim poudaril odvetnik Zoran Stankić Rupnik: »Po spremembi zakonodaje glede privolitve, so določene izboljšave, ampak praksa še ni enotna. Sodniki so zadržani pri višjih kaznih, ker jih višja sodišča lahko znižajo. Primer je recimo, ko je bila za posilstvo izrečena kazen štiri leta zapora, kar je glede na prakso relativno visoko. Pri nasilju v družini je problem predvsem v preveliki uporabi pogojnih kazni. V praksi to pogosto nima odvračilnega učinka.« (Priloga 1)

Razlogi za pogojne kazni so najpogosteje v priznanju, to pa ima svojo funkcijo, ni samo zase problem, čeprav ti zato ne bi smeli »pol odpustiti«. Avtorica zgoraj navedene študije je v intervjuju za medij v opombi 25 navedla: »Če storilec prizna dejanje, je verjetnost, da bo dobil pogojno obsodbo, precej večja. Ko smo pred desetletjem uvajali to novost, je bil ključni argument ideja ekonomičnosti postopka – hitreje, ceneje. Dodatno v prid taki rešitvi govorijo tudi bolj vsebinski argumenti – če kdo prizna, se izognemo vsaj delu postopka, ki poteka pred sodiščem. Žrtvi tam ni treba ponovno razlagati, kaj se ji je zgodilo, in tega podoživljati. Varčujemo torej ne le pri resursih pravosodja, ampak tudi pri psihičnem obremenjevanju žrtev.«³⁰

Pri razpravi o (ne)ustreznosti kaznovalne politike, poleg inercije (taka je pač sodna praksa)³¹, avtorji te raziskave pogrešamo več razprave o (ne)sorazmernosti pri odmerah kazni (npr. v primerjavi z zaščito drugih, bolj banalnih zavarovanih vrednot, kot je npr. kriminaliteta zoper premoženje), morda premalo pa je poudarjen zlasti pomen odvračalnosti sankcij, ne le s specialno prevencijo (glede storilca), ampak zlasti tudi z generalno prevencijo. V enem od odzivov na študijo je tožilka omenila tudi možno večjo učinkovitost pogojnih obsodb, vendar z daljšo preizkusno dobo. Na prakso bi morda veljalo vplivati tudi z revizijo in razvojem veljavnih smernic za učinkovito preiskovanje in pregon (npr. poskusi vztrajanja za strateške spremembe sodne prakse).

Video Si šla sama ven? je estetski odziv feminističnega intermedijskega kolektiva Magdalen Krivopet, na Študijo o spolni kriminaliteti v Sloveniji iz leta 2022 in Stereotipi o posilstvu na slovenskih sodiščih iz leta 2021 - obe z Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani.

²⁵ Revija za kriminalistiko in kriminologijo / Ljubljana 73 / 2022 / 2, 87–106 Dostopno na: https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2022/02/RKK2022-02_MojcaPlesnicar_Kaznovanje_SpolneKriminalitete.pdf.

²⁶ Glej članek Naleteli smo tudi na res grozljive primere, pa sodišče s kaznijo vseeno ni šlo niti v zgornjo polovico zagroženega razpona kazni, intervju z dr. M. M. Plesničar, Mladina, dostopno na: <https://www.mladina.si/243122/naleteli-smo-tudi-na-res-grozljive-primere-pa-sodisce-s-kaznijo-vseeno-ni-slo-niti-v-zgornjo-polov/>.

²⁷ Dostopno na: <https://n1info.si/poglobljeno/ali-imamo-v-sloveniji-tezave-s-kaznovanjem-posiljevalcev/>.

²⁸ Glej v članku N1 predstavljene tabele, dostopno na: <https://n1info.si/poglobljeno/ali-imamo-v-sloveniji-tezave-s-kaznovanjem-posiljevalcev/>.

²⁹ Javno znan je npr. novejši primer posebno dolge izrečene zaporne kazni za nadaljevana in ponovljena kazniva dejanja zoper več žrtev, šlo je tudi za več kaznivih dejanj v steku, dostopno na: <https://n1info.si/novice/crna-kronika/moski-obsojen-spolnih-zlorab-hcere-in-pastork-v-zapor-za-25-let/>.

³⁰ Glej v članku v opombi 26 predstavljene tabele, dostopno na: <https://n1info.si/poglobljeno/ali-imamo-v-sloveniji-tezave-s-kaznovanjem-posiljevalcev/>.

³¹ Glej dr. Plesničar v intervjuju za Mladino, dostopno na: <https://www.mladina.si/243122/naleteli-smo-tudi-na-res-grozljive-primere-pa-sodisce-s-kaznijo-vseeno-ni-slo-niti-v-zgornjo-polov/>.

³² Pred časom je bila v razpravah o pogojnih obsodbah na sploh s strani odvetnika, ki je želel ostati anonimen izrečena tudi hipoteza, da so pogojne obsodbe ena od oblik »ekonomije« na sodiščih. »Po mnenju enega od ljubljanskih pravnikov, ki ni želel biti imenovan, so sodni zaostanki sodnike morebiti celo prisilili, da pogosteje izrekajo pogojne obsodbe. S tem se obtoženci večkrat odpovedo pravici do pritožbe, kar sodniku prihrani ogromno dela in časa, ki ga lahko porabi za druge zadeve. S tem pa razumljivo prej doseže normo.« Glej članek v Delo, dostopen na: <https://old.delo.si/novice/slovenija/luknjasta-pogojna-obsodba.html>.

3.2.4 Druge sankcije in varnostni ukrepi

Posebno pozornost bi veljalo posvetiti študiji novejših praks o izrečenih varnostnih ukrepih in drugih stranskih sankcijah, npr. napotitvah na zdravljenje, usposabljanja, družbeno koristno delo, ki lahko pomaga graditi empatijo, zagotoviti podporo za storilce, da se resocializirajo, npr. v delavnicah nenasilne komunikacije skušajo odučiti vzorcev nasilnega vedenja. Ne glede na specialno preprečevanje kaznovanja in zagotovila, da storilec kršitev ne bo ponavljal, bi bilo mogoče take ukrepe izrehati kot obvezne in to doseči, bodisi z ustreznimi kaznovalnimi politiki bodisi s spremembo zakonodaje.

3.2.5 Dopuščanje dokazovanja in postopanje, ki žrtve sekundarno viktimizira, je eno od najbolj perečih vprašanj kazenskih postopkov

Zagovorniške organizacije žrtev nasilja javno opozarjajo, da je v postopkih, na katere žrtve sicer pripravljajo na dolgotrajnost in zahtevnost, vedno znova problem neustrezen odnos deležnikov do žrtev v postopkih. Na to izkušnjo jih je težko pripraviti. Maja Plaz iz društva SOS telefon: »A tisto, česar žrtve ne pričakujejo, je odnos, ki so ga deležne na tej poti. Na začetku imajo pričakovanje, da jih bo sistem zaščitil, da bo država prepoznala, da se jim je zgodilo nekaj hudega. Na koncu, žal, pogosto rečejo, da če bi vedele, kaj jih čaka, sploh ne bi prijavile.«³² »Pogosto povedo, da se počutijo, kot da se sodi njim.« To torej opisuje travme zaradi t.i. sekundarne viktimizacije.

V društvu SOS telefon poročajo o izkušnji žrtev, ko so na sodišču, češ da tam vlada »neka prezirljivost, dvom v to, kar poroča. Ne vzame se, kot da se ji verjame, ampak kot da bi govorila o neki čisto banalni stvari. »Dajte, gospa, že pohitet.« »A lahko poveste točno?«³³ Poročajo torej, da je žrtev deležna hladnega odnosa in nerazumevanja posledic, ki jih lahko povzročijo tovrstna kazniva dejanja. Sodstvo in ostalo pravosodje mora nuditi žrtvam varen prostor. Predstavnica zagovorniške organizacije žrtev, Maja Plaz: »Ko sodniki upoštevajo težek položaj žrtve na sodišču in jih s podvprašanji spodbujajo, da se lažje odprejo, te začutijo večjo varnost in tako izpovedo več in natančneje, kot če jih nenehno prekinjajo v pripovedi in se do njih vedejo zgolj s pozicije moči. Žrtve so že tako pod ogromnim pritiskom, ko morajo ponavljati svojo izkušnjo in jo opisovati do brutalnih podrobnosti, in to večkrat.«³⁴ »Veliko je tega napadanja. Veliko je tudi napadanja s strani odvetnikov nasprotne strani.«³⁵ Smiselno se torej omenja najbolj napadalne taktike navzkrižnega zasliševanja. (Priloga 2)

Pravica do obrambe ima meje, sodniki pa so jih dolžni postaviti. Odpirajo se resna vprašanja ustreznega procesnega vodstva sodnikov in neobčutljivosti, ki dopušča stereotipizirane in mizogine pristope obrambe, npr. glede dokazov o preteklosti žrtve in drugih poskusov izpodbijanja njihove verodostojnosti, poskusi pavšalnih očitkov, da žrtve lažejo in se jim z ovadbami tako le maščujejo³⁶ ipd. Žensko se še vedno pogosto vidi kot tisto, ki si izmišljuje, manipulira, pretirava. Podatki kažejo, da je bistveno večji problem, kot res redke lažne prijave, neukrepanje ob zaznavi suma spolnega nasilja oziroma minimiziranje ali zanikanje izpovedi žrtev. Kadar obramba poskuša strategijo graditi na diskreditaciji žrtve, bi sodniki neprimerna vprašanja in izjave, ki niso namenjene razjasnitvi okoliščin, lahko in bi jih bili dolžni prekiniti.

Zagovorniške organizacije pri nekaterih sodnikih opažajo, da obrambi dovolijo posegati v dostojanstvo žrtve. »Postavljati se začnejo vprašanja, zakaj je šla ponoči ven, zakaj je šla z neko osebo na zabavo. Kot da je to, kar se ji je zgodilo, njena krivda.«³⁷

»Zagovorniki obtožencev so pogosto zelo napadalni do žrtev. Sodnik bi moral to omejiti in zaščititi dostojanstvo žrtve.« Omejiti, da se dvomi v pripovedovano. Da se žensko nenehno izprašuje. Da se išče neke napake v karakterju, kot da obstaja nekaj, kar lahko opraviči taka dejanja. O ravnanju nasprotnih odvetnikov poročajo »kako obračajo stvari«. »Sodniki tega ne ustavljajo. Ta toleranca je zelo visoka.« Vse to označujejo za »nasilno vedenje v sodnih dvoranah«.³⁸ Očitno se torej opisuje napadalne taktike obsojanja žrtev (t.i. victim-blaming).

Intervju z odvetnikom Zoranom Stankićem Rupnikom je opozoril tudi na odgovornost organov pregona v postopku, ne le sodnikov: »Tudi tožilci pogosto ne posežejo dovolj, da bi zaščitili žrtve pred neprimernimi vprašanji. Imeli smo primere, kjer je bilo žrtvi postavljenih več kot 200 vprašanj. To se opravičuje s pravico do obrambe, ampak v resnici gre pogosto za izčrpavanje žrtve.« In še: »Vloga tožilstva je zelo odvisna od posameznika. Nekateri tožilci so pasivni in mora pooblaščenec žrtve prevzeti pobudo. Drugi pa delujejo zelo aktivno in zaščitniško.« (Priloga 1)

Hud primer neprimernih poskusov obrambe iz sodne prakse³⁹ je na primer predlog (in kasneje pritožbeni razlog, saj je prvostopno sodišče take predloge zavrnilo), da naj bi bilo potrebno »pridobiti klinično sliko obtoženca, vpogled v njegovo osebnost, otroštvo, izobrazbo, običaje, religijo, družinsko anamnezo, rodbinsko stanje, poučenost o spolnosti, opis razmer v državi izvora, opis prehojene migrantske poti do Slovenije, razloge za prebivanje v Sloveniji, vključenost v družbo, bivanjske razmere v Sloveniji ter razloge, zakaj je bil obtoženi v kritičnem času na zabavi.« Rekonstrukcija dejanja pa naj bi bila potrebna md. iz razlogov »ker je splošno znano dejstvo, da obiskovalci prirediteljev na C. v D. uživajo alkohol ali drogo in se tam družijo tudi zaradi možnosti izvedbe občasnih spolnih odnosov.« Sodišče druge stopnje ugotavlja, da zagovornik zgolj pavšalno izraža nestrinjanje z dokazno odločitvijo sodišča prve stopnje, ne da bi pri tem vsaj verjetno izkazal pravno relevantnost predlogov in da se ni niti spustil v izpodbijanje dokazne ocene sodišča, ki je utemeljeno potrdilo izpovedi oškodovanke F. F., ki je bila ves čas enaka in tudi

potrjena z drugimi izvedenimi dokazi, predvsem z izpovedjo očitke G. G., izpovedbama policistov H. H. in I. I. ter listinsko dokumentacijo v spisu (uradni zaznamek o prijemu, album fotografij, uradni zaznamek o opravljeni prepoznavi osebe po fotografijah, ambulantni protokol v primeru posilstva, poročilo NFL, poročilo o kriminalistično tehničnih ugotovitvah pregleda zaseženih oblačil).

V raziskavi Stereotipi o posilstvu na slovenskih sodiščih⁴⁰, ki jo je leta 2021 opravila dr. Lora Briški na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, se je preučevalo stereotipizirane predstave o posilstvu v sodni praksi. Pri pregledu sodb s področja spolne kriminalitete med leti 2016 in 2018 je našla (sicer redke) primere, ko so sodniki stereotipna prepričanja upoštevali kot olajševalne okoliščine. Tako je na primer sodišče kot olajševalno okoliščino upoštevalo »znaten oškodovankin prispevek, da se je storilec sploh znašel v situaciji, v kateri je dejanje lahko izvršil, saj je samodejno v zgodnjih jutranjih urah vinjena prišla s storilcem sama v njegovo stanovanje«. V drugi zadevi pa sta prvostopenjsko in drugostopenjsko sodišče ocenila, da je h kaznivemu dejanju prispevala oškodovanka, »ki bi se kot odrasla oseba morala zavedati odgovornosti za lastno varnost, v nasprotju s tem pa se je spravila v hudo vinjenost in se tudi zaradi lastnega ravnanja izpostavila nevarnostim, ki se ji v takšnem stanju lahko pripetijo«. V enem od primerov je sodišče manjšo težo kaznivega dejanja posilstva utemeljilo celo z naravnim nagonom storilca, ki da ga ni mogel nadzorovati: »lajševalno je, da je dejanje storjeno v potešitev spolnega nagona, saj je storilec že dlje časa sam, v teh pogojih nima redne možnosti po realizaciji naravnih nagonov, pa je v prvi vrsti zato podlegel skušnjavi; sprostitev ni uspel zamejiti na zgolj prostovoljno zadovoljitev v sklopu predigre, temveč je proti volji partnerice nadaljeval v obsegu polne zadovoljitve. Olajševalno je tudi, da ni imel urejenih življenjskih razmer, ki bi mu omogočale družinsko ali kakršno koli skupno življenje, ni imel rednih prihodkov, pa je živel priložnostno, od danes na jutri, kakor je tudi pristopal k spolnosti.« V enem od primerov je sodišče uporabilo posebna omilitvena določila, saj »da je bilo posilstvo brez posledic na telesu oškodovanke« in tudi sicer »relativno kratko«. Iz sodne prakse je mogoče razbrati presenetljive potrebne korekcije prvostopenjskih sodišč, npr. o tem, kaj niso olajševalne okoliščine, kot npr. da to ni sama zase nekaznovanost, kot tudi ne dejstvo, da se je storilec kasneje osebno uredil.⁴¹

Navedena raziskava je sicer poudarila, da se v veliki večini primerov sodišča v obrazložitvi niso oprla na stereotipe, ki jih je v prvi vrsti uporabljala obramba, in da so omenjeni primeri glede na število preučenih sodb samo izjeme. Vendar pa to ne pomeni nujno, je dodala, da tudi v drugih primerih obrambne taktike, ki so gradile na stereotipih, niso imele prav nobenega vpliva na sodnikovo presojo in izrečeno sankcijo.

Odvetnik, s katerim smo opravili intervju, je ta vprašanja komentiral, češ, da je bilo pri nekaterih primerih, ki so bili v javnosti, »jasno, da se žrtvi ni verjelo. Namesto tega so bolj verjeli storilcem – tudi zato, ker jih je bilo več. To je problematično, ker se ustvari občutek, da kvantiteta pričanja prevlada nad verodostojnostjo žrtve.« (Priloga 1)

Deležniki v postopkih poročajo o tem, da je zaradi tveganja sekundarne viktimizacije, neprimerno že soočenje žrtev in storilcev pred začetkom sojenja, da hodijo skozi isti vhod, se srečujejo pred sodno dvorano, kar vse močno travmatizira žrtve pred pričanjem. Iz prakse so znani primeri, ko je obramba napadala zaščitni režim oškodovanke v postopku, to je, da se je kot osebo v posebno ranljivem položaju zaslišalo prek videokonference, kar naj bi obrambi krnilo »enako varstvo pravic« oz. neposrednost zaslišanja.⁴² Znani so tudi primeri, ko pritožbena sodišča niso razveljavila sodb, kljub posameznim dokaznim pomanjkljivostim, ki so nastale zaradi zaščite žrtve ali prič, praviloma takih v posebno ranljivem položaju.⁴³ Na to je posebej opozoril tudi odvetnik, s katerim smo opravili intervju: »Velik problem je tudi ponavljanje postopkov. Če je žrtev že podala izjavo, bi se to moralo uporabiti. Namesto tega, se jo ponovno zaslišuje, kar pomeni ponovno podoživljanje travme.« (Priloga 1)

Travma pomeni spremembe telesnega in duševnega zdravja ter vedenja, do katerih pride po travmatičnem dogodku. Vpliva na vse razsežnosti življenja, pri vsakem človeku se kaže drugače, njen vpliv je globok in dolgoročen ter nepričakovano oživlja ob sprožilcih (vonj, okus, beseda, slika, barva, gib itd.). Včasih se to dogaja vse življenje in ljudje največkrat ne vedo, da so travmatizirani, travmatično vedenje ene osebe pa lahko travmatizira druge osebe. (str. 58) Sprožilci po travmatskem dogodku lahko ob nezdravljenju vse življenje sprožajo občutke strahu, kot so anksioznost, flashback, fobije in nočne more. (str. 76-77) Travmatične izkušnje spolnega nasilja razvrščamo na travmo spolnega nasilja v otroštvu, travmo spolnega nasilja v odraslosti in kontinuum spolnega nasilja od otroštva do odraslosti. (str. 59-60)

Mladenović, L. (2024). Čustva spreminjajo delovanje možganov: feministični pristop k nevrobiologiji travme posilstva (str. XIII, 176). Sophia.

Primeri javnega pričanja in poročanja o ekscesih v pravosodju so zelo pomembni, ker dokazujejo, da lahko mobilizirajo javno mnenje, prebijajo ravnodušnost tudi pri odločevalcih, so opozorilo (osveščajo), iz napak pa se sodniki in odvetniki lahko učijo.

Poudariti velja, da se na koncu številna tovrstna ravnanja nikakor ne znajdejo v samih sodbah. Iz intervjujev smo lahko razbrali primer, ko je sodnica eni od žrtev posilstva (prav tisti, ki bi bila raje še enkrat posiljena kot šla še enkrat skozi sodni postopek), govorila:

»Gospa, ampak vi ste bili alkoholizirani. Gospa, koliko ste spili? Saj ste se morali zavedati, kaj delate, če stopate v avto z neznancom.«/.../»Torej v bistvu fokus ni bil na tem, da je nekdo njo posilil, ampak na tem, kako je ona prispevala. Kot da si je sama zaslužila.« (Priloga 2)

Posebej se opozarja na vprašljivo delo nekaterih izvedencev, zlasti v preteklosti. Vodja programa psihosocialno svetovanje in psihološka pomoč ter podpora žrtvam nasilja v družini in spolnega nasilja pri nevladni organizaciji SOS telefon, dr. Ana Jereb je v intervjuju, ki smo ga opravili, podelila: »Ko sem delala v drugi nevladni organizaciji za žrtve nasilja, smo analizirali izvedenska mnenja. In to je bilo res problematično. Veliko primerov spolnih zlorab je padlo na sodišču, ker izvedenci niso prepoznali zlorabe. Mnenja so bila včasih res absurda. Recimo – če ni prišlo do ejakulacije, potem to ni bilo posilstvo. Ali pa primer, ko je žrtev spala – in se je sklepalo, da ni bilo posilstva, ker se ni branila. Izvedenska mnenja pogosto ne prepoznavajo spolnih zlorab. Govorim predvsem o spolnih zlorabah otrok. Po pravici povedano – težko se spomnim primera, kjer bi bila zloraba jasno prepoznana. Pogosto pa se problem išče v materi – da je prezaščitniška, da prijavlja zaradi ločitve, da manipulira. Kot da spolne zlorabe otrok sploh ne obstajajo.« (Priloga 2)

Tudi v zadnjem času so znani odmevni primeri stereotipiziranih pristranskih izjav izvedencev, danih celo za javnost, da žrtvam ne gre verjeti. »Dvajset let nazaj je bilo prijavljenih deset spolnih zlorab, pa jih je bilo devet res. Danes pa od desetih ne vem, če je ena res, ker je to del nečesa. Del sistema.«⁴⁴

Predstavljene vrzeli, izzivi in odprta vprašanja kazenskega prava so pomembni in zahtevajo nadaljnjo analizo. Kljub temu pa predstavljajo le omejen segment širšega problema nekaznovanosti spolnih prestopkov. Ta se kaže predvsem v pomanjkljivih, nedelujočih ali zgolj navideznih mehanizmih zaščite spolne nedotakljivosti na nižjih ravneh družbenega in institucionalnega odziva.

Nadaljnje razprave o izzivih pregona in sodne prakse, kot so pravne (pre)kvalifikacije kaznivih dejanj in potrebni pregon vseh odgovornih, koordinacijska struktura za celostno odzivanje na vse pojave nasilja nad ženskami, usposabljanja, osveščanja sodnikov, tožilcev, izvedencev, policije in problemi zbiranja podatkov, se nahajajo na koncu analize, v **poglavju 5.2!**

Posebno poglavje o vprašanih izboljšanja zagotavljanja podpore žrtvam v zvezi s kaznivimi dejanji, kot so krepitev žrtvam osredotočenega pristopa in spodbujanje prijavljanje nasilja nad ženskami, vzpostavitev specializiranega kriznega centra za žrtve spolnega nasilja, zagotavljanje stalne psihosocialne podpore za žrtve spolnega nasilja, pravica do državne odškodnine ne glede na državljanstvo žrtve, odnos sodne prakse do spornih ravnanj v primerih oprostitev ali milih sankcij, civilno pravna zaščita v adhezijskih postopkih ob kazenskem postopku ter pretrganje zastaranja in podaljšanje zastaralnih rokov, so analizirani na koncu analize, v **poglavju 5.3!**

³³ Glej v članku za NI, opomba 26. Za razpravo o tem glej M. Kline, Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost: od upiranja do soglasja, dostopno na: <https://www.sazu.si/uploads/files/publikacije22/RazredI-40.pdf>.

³⁴ Povzeto po intervjuju z dr. Ano Jereb (april 2026), priloga 1.

³⁵ Glej v članku za NI opomba 26.

³⁶ Glej intervju z dr. Ano Jereb, priloga 1.

³⁷ Glej npr. VSK Sodba II Kp 44446/2017. (»Kar zadeva motiv prijave posilstva, je treba pojasniti, da je motiv lahko pomemben le, kolikor postavlja pod vprašaj verodostojnost same prijave. Dvoma ni, da je oškodovanka podala prijavo posilstva, ker je obtoženec njo in B. B. kazensko ovadil zaradi dogodka z dne 13.3.2016 in da oškodovanka ovadbe v nasprotnem primeru ne bi podala. Vendar motiv maščevanja, kot ga vidi obramba, ni pomemben, pač pa je bistveno le, ali je oškodovanka podala zoper obtoženca krivo ovadbo«).

³⁸ Glej Tajda Logar, Tjaša Hrovat: Izkušnje žrtev kot smerokaz za potrebne spremembe v Odzivanje na spolno kriminaliteto: modeli, spreminjanje in družbeni kontekst, SAZU in Inštitut za kriminologijo pri PF v Ljubljani, 2022, dostopno na: <https://www.sazu.si/uploads/files/publikacije22/RazredI-40.pdf>.

³⁹ Intervju z dr. Ano Jereb, priloga 1

⁴⁰ Glej VSL Sodba III Kp 80443/2023.

⁴¹ Revija za kriminalistiko in kriminologijo / Ljubljana 72 / 2021 / 2, 105–116, dostopno na: https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2021/02/RKK2021-02_LoraBriski_StareotipiOPosilstvuNaSlovenskihSodiscih.pdf.

⁴² Glej VSK Sodba II Kp 57204/2020.

⁴³ Sodišče je poudarilo da 240. člen ZKP dopušča možnost, da se zasliševanje priče, ki je oškodovanka s posebnimi potrebami po zaščiti (sedma alineja 144. člena ZKP) in ob tem zavzelo stališče da je tako žrtvi »na bolj takten način omogočeno postavljanje vprašanj o vseh pravnorelevantnih okoliščinah, s čimer je zagotovljena poštenost postopka, oškodovanka pa ni po nepotrebnem izpostavljena dodatni viktimizaciji in zlasti razmeram navzkrižnega zasliševanja, ki bi v konkretnem primeru lahko imele kvaren vpliv na popolno in tudi pravilno ugotovitev dejanskega stanja«. Glej VSC Sklep II Kp 30464/2018.

⁴⁴ Npr., ker se je na glavni obravnavi pri sojenju izpustilo ponovno zaslišanje žrtve mladoletnice, VSL Sodba II Kp 4545/2015 zaradi ponovnega branja izjave priče, namesto proste izpovedi priče, VSRS Sodba I Ips 13532/2023, zaradi mladoletnikove nenavzočnosti na seji sodišča druge stopnje, VSRS Sodba I Ips 37113/2023

⁴⁵ Za kritiko te izjave uglednega psihiatra glej članek dostopen na: <https://www.ostro.si/si/razkrinkavanje/objave/zalar-neutemeljeno-o-stevilu-laznih-prijav-spolnih-zlorab>.

4. OBRAVNAVA KRŠITEV SPOLNE NEDOTAKLJIVOSTI V OSTALEM PRAVNEM IN POLITIČNEM SISTEMU TER NA DRUŽBENI RAVNI

Pravni sistem poleg kazenskega odziva pozna tudi druge ukrepe za varstvo spolne nedotakljivosti, tudi z drugimi oblikami sankcij. Kot najbolj pereči vprašanji nezaščite, je v tem delu treba obravnavati vprašanji spopadanja s spolnim nadlegovanjem in viktimizacijo (povračilnimi ukrepi), ki sta posebni obliki diskriminacije. Hkrati pa gre v zvezi s tem, zlasti nezaščito pred temi pojavi pogosto tudi za druge oblike diskriminacije, npr. za neposredno diskriminacijo zaradi nezagotavljanja zaščite. Pred navedenimi kršitvami varuje prekrškovno in upravno pravo (ki deloma narekujeta nadzor po uradni dolžnosti), pa tudi civilno pravo, ki dodatno varuje tudi žrtve kaznivih dejanj. Za temi področji obravnavamo sistem preprečevanja teh pojavov v nekaterih internih mehanizmih, v zasebnih odnosih in nato še na ravni pojavnosti, percepcij javnosti in politik.

Po drugem odstavku 8. člena ZVarD je »Spolno nadlegovanje kakršna koli oblika neželenega verbalnega, neverbalnega ali fizičnega ravnanja ali vedenja spolne narave z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe, zlasti kadar gre za ustvarjanje zastraševalnega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja«.

V primerih ugotavljanja nadlegovanja torej ni treba iskati nobenega primerljivega položaja (druge osebe, ki bi bila obravnavana bolje od žrtve), saj je temeljni kriterij za nezaželenost kršitev dostojanstva lastna presoja prizadetega. Če ravnanje (besede, geste, dejanja) namigujejo na spolnost oziroma spol (npr. opazke, namigovanje, pogledi v razne dele telesa) in je to za prizadetega ponižujoče oziroma nezaželeno, gre lahko za nadlegovanje zaradi spola ali za spolno nadlegovanje. Objektivnega merila glede nezaželenosti ravnanja torej ni (spolna avtonomija pač), zato niso dopustni ugovori, češ da je nekdo morda »preobčutljiv«, da se to isto nekomu drugemu zdi povsem sprejemljivo, ali celo zaželeno (npr. pohvale o dobrem videzu, o posameznih delih telesa), da »to ni nič takega«. Prav tako ni pomemben namen storilca, češ, da gre za nedolžno oziroma nevtrarno duhovičenje ipd. Včasih povzročitelj spornega ravnanja tega ne dojema kot poniževalnega in nima namena koga prizadeti (značilen primer so lahko npr.

neslane šale). Zato mora prizadeti včasih (a le v »mejnih« situacijah!) kršitelja tudi sam opozoriti, da je sporno ravnanje zanj nesprejemljivo in na ta način določiti mejo sprejemljivega. Za nadlegovanje gre po tem, če kršitelj, kljub takemu opozorilu, nadaljuje s takšno prakso (npr. s pripombami, šalami). Pri nadlegovanju in spolnem nadlegovanju ni možno dokazovati izjem (test sorazmernosti), prav tako ne pri povračilnih ukrepih.

V pravnem redu so pomembne preventivne obveznosti preprečevati in odpravljati nadlegovanje, tudi sistematično z vnaprej znanimi in predvidenimi ukrepi (glej pod inšpekcije, upravna zaščita ter notranji mehanizmi), a peša že prepoznavanje, kaj spolno nadlegovanje je.

Viktimizacija (to je izraz za povračilne ukrepe) je po 7. oz. 11. členu ZVarD oblika diskriminacije, opredeljena kot »izpostavljanje diskriminirane osebe ali osebe, ki ji pomaga, neugodnim posledicam zaradi njenega ukrepanja, katerega namen je preprečiti ali odpraviti diskriminacijo.«

Po 7. odstavku 6. člena ZDR-1 pa viktimizacija sploh ni oblika diskriminacije, ampak je tam le ta prepoved: »Diskriminirane osebe in osebe, ki pomagajo žrtvi diskriminacije, ne smejo biti izpostavljene neugodnim posledicam zaradi ukrepanja, ki ima za cilj uveljavitev prepovedi diskriminacije.« Da gre za diskriminacijo, torej po ZDR-1 izhaja šele iz povezave z razlago po ZVarD, ki je tudi sicer nujen za pravilno uporabo ZDR-1 (npr. da je diskriminacija tudi spolno in »drugo« nadlegovanje, navodila, pozivanje k diskriminaciji v delovnih razmerjih).

Dolžnost, to urejati, izhaja iz prava EU. Deloma pa naša notranja ureditev vendarle tudi presega pravo EU (ščiti vse osebe, pred katerim koli ukrepanjem).

POGLOBITEV

Iz prevzetih mednarodnih obveznosti podobno izhaja dolžnost zaščite pred viktimizacijo, bodisi v okviru splošne prepovedi diskriminacije bodisi v okviru obveznosti glede dostopa do pravice (»access to justice«). Pravni red konvencij OZN, ESL ali EKČP v samih besedilih konvencij ne pozna posebnih oblik diskriminacije (izjemoma pa, npr. razumna prilagoditev, segregacija), prepoznane so z razlago (kolikor so). Koncept povračilnih ukrepov pa vsekakor prepoznava kot posebno zavržne pojavnosti diskriminacije oziroma zelo resno grožnjo poštenemu dostopu do pravice in pravnih sredstev v primerih zaščite pred diskriminacijo (in širše zaščite npr. vseh pravic po Paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, glej opombo 1). Za pregled razlage teh obveznosti posameznih pogodbenic, glej splošno Protecting Minority Rights, OCHR in ERT, 2023, str. 47⁴⁵; spodaj nekatere citiramo. ILO Violence and Harassment Convention, 2019 (No. 190), izrecno v 10. členu 10 (b) (iv) zahteva od držav, da zagotovijo primerne ukrepe to »ensure easy access to appropriate and effective remedies and safe, fair and effective reporting and dispute resolution mechanisms and procedures in cases of violence and harassment in the world of work, such as: /.../ »retaliation against complainants, victims, witnesses and whistle-blowers«. Čeprav te konvencije Slovenija ni ratificirala, kaže na razvoj mednarodnega prava, saj to postaja tudi v pogodbah vse bolj konkretno, zaradi razvoja pravne misli, potrebe po poenotenju in ne prepuščenju preveč vprašanju razlagi držav, ali zgolj razvoju sodne prakse. O tej temi je v slovenščini napisanega nenavadno malo, celo referenčni Priročnik o evropskem nediskriminacijskem pravu (pripravljen s strani FRA in ESČP) o tem molči.

Iz zakona ni dovolj jasno, koga vse in pred čim varuje prepoved viktimizacije. Prepoved viktimizacije mora varovati vse osebe, ki ukrepajo in to za zaščito pred diskriminacijo, za preprečevanje diskriminacije, za enake možnosti ali zaradi zavzemanja za enakost. Varuje se pred posledicami zaradi (kateregakoli) ukrepanja, ne le pravilnega ukrepanja, pomemben je namen varovane osebe, z ukrepanjem doseči enakost. Prepoved viktimizacije torej varuje ta proces ukrepanja. Predmet varstva ni zaščita pred neenakim obravnavanjem (kaj šele zgolj drugimi oblikami diskriminacije), ampak pred (katerimi koli) neugodnostmi in škodljivimi posledicami. Osebe varuje pred slabim obravnavanjem, poslabšanjem položaja (ni primerjave z drugimi, primerja se kakšen je bil žrtvin položaj prej in kakšen je kasneje), šikaniranjem, zastraševanjem, maščevanjem. Nikakor ni treba, da gre sploh za nezakonito ravnanje samo zase, ampak je takšno obravnavanje prepovedano oz. nezakonito »le« v kontekstu odziva na ukrepanje zaradi enakosti, zato sem sodi npr. ignoriranje, dajanje težjih nalog, odvzem boljših del ipd. Pri viktimizaciji ni možno dokazovati kakšnih izjem.

Namen viktimizacije je navadno odvrniti žrtev in tudi druge, da bi se varovali pred diskriminacijo, da bi preizpraševali »nedotakljive« prakse oz. taka dejanja izražajo in dokazujejo »nedotakljivost« kršitelja, njegovo domnevno popolno premoč (silo). Tipična je trditev, da je nič manj kot »žaljivo« poskušati trditi, da oni koga diskriminirajo ipd., čeprav se hipotezo popolnoma legitimno preizkuša in dokazuje. Ni izključeno, da se kot viktimizacijo šteje prikrivanje dokazov (npr. o nadlegovanju), ki bi bili sicer osebi dosegljivi.⁴⁶ Žrtve, ki se uprejo, motijo ustaljena razmerja moči. Ta psihološki moment je treba razumeti tudi v zvezi s širšim pomenom besede viktimizacija (ne kot pravna oblika diskriminacije), ampak v zvezi s fenomenom pojava družbene viktimizacije, ki pomeni položaj nemoči žrtev diskriminacije (»disempowerment of persons exposed to discrimination«), vendar je nam še bolj znan iz prava (npr. glede spolnega nasilja in spolnih prestopkov), glede sekundarne viktimizacije (za žrtev je postopek ugotavljanja sam zase podoživljanje travmatičnega dogodka, lahko je neučinkovit in z grožnjo viktimizacije obremenjen postopek še bistveno večja travma, kot sama izvirna domnevna kršitev), prav tako je ta problem glede t.i. repeat victimisation (žrtev kaznivih dejanj so deležne ponovitev kršitev...). Ta problem se obravnava tudi v najširših razsežnostih vojnih zločinov v mednarodnem kazenskem pravu (npr. large-scale victimisation – LSV), kjer dobesedno povzroči popolno onemogočanje. To kar se štiti, je kultura pravic pred kulturo nasilja (kdo je močnejši).

Učinek viktimizacije bistveno presega neposredne posledice konkretne kršitve za žrtev, ključen je hladen tuš, odvrčalen za vse druge, ima posebno sporočilo za kogarkoli, ki bi se drznil napasti odnose moči, ki se jih pri diskriminaciji po definiciji zlorablja. V zvezi z učinki viktimizacije velja opozoriti, da je pri raziskovanju percepcije ljudi že desetletja ugotovljeno, da je strah pred viktimizacijo – na primer: »Strah me je, da bi s prijavo situacijo še poslabšal_a«, eden najpogostejših razlogov za neprijavljanje spolnega nadlegovanja, ki ga je oseba doživela. V raziskavi javnega mnenja v Sloveniji v letu 2022 je to povedala več kot četrtnina žrtev spolnega nadlegovanja (29 %), da ga ni prijavila, ker se s

tem »ne bi nič spremenilo«, pa več kot polovica (52 %).⁴⁷

Vse navedeno priča o tem, da v mnogo sistemih, tudi pri nas, manjka zaupanje ljudi, da bi jih bila država, v primeru uveljavljanja pravnih sredstev, sposobna učinkovito zaščititi, bojijo se celo poslabšanja svojega položaja, če bi se uprli. Zato je obramba pred viktimizacijo temeljna rdeča linija obrambe sistema varstva pred diskriminacijo: če pade ta, je dobesedno vse izgubljeno.

V pravnem sistemu ni zelo jasnih obveznosti glede preprečevanja in odpravljanja viktimizacije, razen 37. člena ZVarD »V primeru viktimizacije lahko zagovornik pozove kršitelja, da z ustreznimi ukrepi zavaruje diskriminirano osebo ali osebo, ki ji pomaga, pred viktimizacijo oziroma odpravi nastale posledice viktimizacije«. Očitno je, da bi bilo na mestu tudi ukrepanje z inšpekcijskimi ukrepi (ureditveno odločbo katerekoli inšpekcije), z začasnimi odredbami v sodnih postopkih ipd. Sankcioniranje za nazaj ni dovolj učinkovito pravno sredstvo. Nujno bi bilo treba narediti protokol za odzivanje in za sistematično oz. nabor ukrepov, ki se jih lahko »predlaga« oz. nudi v podporo kršitelju in žrtvam.

Analizirani izzivi obravnave kršitev spolne nedotakljivosti v pravu o prekrških, kot so opredelitev prekrškov in glob zanje, deljeno dokazno breme, problemi nepregona prekrškov, predlogi za ustrežnejše sankcioniranje spodbujanja diskriminacije in nestrpnosti zaradi spola, vprašanje prekrškov iz sovraštva, problemi razumevanja načela ne dvakrat o isti stvari (ne bis in idem) ter problemi zbiranje podatkov, se nahajajo na koncu analize, v **poglavju 5.4!**

⁴⁶ Dostopno na:

https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/2022-11-28/OHCHR_ERT_Protecting_Minority%20Rights_Practical_Guide_web.pdf.

⁴⁷ Glej npr. The English Employment Appeal Tribunal ("EAT") judgment in Miss E Carozzi v University of Hertfordshire and Ms A Lucas [2024] EAT 169.

⁴⁸ Glej Raziskava o diskriminaciji (2022), dostopno na:

<https://zagovornik.si/izdelki-zagovornika/raziskave-o-diskriminaciji/>, str. 43.

4.1.2 Neučinkovitost in pasivnost pri nadzorih (primer IRSD) IRSD)

Delodajalec je v skladu s 47. členom ZDR-1 (in predpisi o zdravju pri delu, zaradi obvladovanja t.i. psihosocialnega tveganja na delovnih mestih) dolžan zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju s strani delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev. V ta namen mora sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali pred trpinčenjem na delovnem mestu. O sprejetih ukrepih iz prejšnjega odstavka mora delodajalec pisno obvestiti delavce na način, običajen pri delodajalcu (na primer fizično na določenem oglasnem mestu v poslovnih prostorih delodajalca ali z uporabo informacijske tehnologije, na primer na elektronski oglasni deski), kar določa drugi odstavek 47. člena ZDR-1. Kršitve so opredeljene tudi kot prekršek. Prav tako so seveda prekršek sama kršitev prepovedi spolnega nadlegovanja, nadlegovanja zaradi spola, viktimizacije (po ZDR-1 in ZVaRD) ter dajanja diskriminatornih navodil v zvezi s tem (po ZVaRD).

IRSD v svoji letnih poročilih⁴⁹ glede spoštovanja teh obveznosti ugotavlja več zaskrbljujočih vzorcev vedenja, hkrati pa je vprašljivo, kako se nanje odziva.

Kršitve obeh dolžnosti, t.j. dolžnosti imeti akt o ukrepih ter tak akt objaviti, so relativno pogoste, npr. v letu 2024 so inšpektorji ugotovili skupaj 132 kršitev (za primerjavo – v letu 2023 so ugotovili 93 takih kršitev), od tega 71 kršitev, ko delodajalci tovrstnih ukrepov niso sprejeli in 61 kršitev, ko delodajalci o sprejetih ukrepih niso pisno obvestili delavcev na pri delodajalcu običajen način.

Problem je že nejasna vsebina teh splošnih aktov. V preteklosti je IRSD večkrat zapored predlagal v ta namen sprejem podzakonskega predpisa, tudi spremembo ZDR-1. Zdaj tega že nekaj let ne omenjajo več, ampak le še svetujejo in prigovarjajo. »Delodajalec je dolžan sprejeti ukrepe za varovanje dostojanstva delavcev, ki zajemajo ne samo preventivne ukrepe, ki preprečijo negativne pojave na delovnem mestu, ampak tudi postopke, ki jih ima žrtev ob neprimernih pojavih na delovnem mestu. Zelo pomembno je, da delodajalec žrtvi omogoči tudi zaščito njene integritete ob negativnih pojavih, da ne pride do viktimizacije, kadar poskuša uveljaviti prenehanje kršitev.«

Vendar tedaj, ko delodajalci tega ne storijo, teh ravnanj ne preganjajo več. Primer grotesknega ravnanja delodajalca po izrečni globi, je bil sprejem takega akta s popolnoma prazno vsebino. IRSD je tak akt objavil v letnem poročilu za leto 2021⁴⁹ in komentiral, da nekateri delodajalci to obveznost vidijo samo kot birokratsko obveznost, ki jo zaradi inšpekcije morajo izpolniti, nato pa ostane mrtva črka na papirju.

SKLEP na podlagi 47.člena ZDR (varovanje dostojanstva delavca pri delu)

Podjetje _____ zagotavlja delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju z njegove strani ali sodelavcev. Delodajalec sprejema vse ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali pred trpinčenjem na delovnem mestu.

direktor:

IRSD ob tem opaža tudi neizvajanje tovrstnih sprejetih aktov, a očitno to ne šteje za kršitve obveznosti zagotavljati varstvo pred spolnim nadlegovanjem, niti v smislu preventive niti kurative. »V praksi pogosto opažamo, da veliko delodajalcev sicer ima sprejete splošne akte, s katerimi na deklaratorni ravni urejajo notranje postopke ob prijavi delavca, ki naj bi bil na delovnem mestu trpinčen, vendar odgovorne osebe pri delodajalcu pogosto ne ravna v skladu s sprejetimi pravili, oziroma se s tovrstnimi prijavi sploh ne ukvarjajo, večkrat pa tudi delavci svojih pravic ne želijo uveljavljati neposredno pri delodajalcu (tudi iz razloga strahu pred še večjimi kršitvami), čeprav je ta predvidel notranje postopke.

Bistveno vprašanje ni, kako delodajalci skrbijo za te postopke abstraktno in glede preventive, temveč konkretno: kaj lahko in bi IRSD morala storiti, če ugotovi, da je prišlo do spolnega nadlegovanja in delodajalec nekoga ni zaščitil pred spolnim nadlegovanjem, kljub smiselnemu uveljavljanju take notranje poti za zaščito, nenazadnje po samem ZDR-1 (zahtevek za odpravo kršitve pravic iz delovnega razmerja). Postavlja se vprašanje, ali je delodajalec postal najmanj soodgovoren za kršitev. Prav tako, kakšni so inšpekcijski ukrepi, ki jih ima IRSD v ta namen za odpravo kršitve. Gre vsaj za prekršek po ZDR-1 ali ZVaRD? Kako je s pregonom teh prekrškov? Se da ukrepati vsaj zoper viktimizacijo⁵⁰ in zastraševanje (tudi odgovornih za zaščito, ne le žrtve), zaradi izdanih navodil, da se takih postopkov zaščite ne izvede, ali nemara o tem, kako naj se končajo? Obravnave teh vprašanj iz objavljenih informacij o praksi IRSD ni možno razbrati, razprave o (ne)ukrepanju delovne inšpekcije na tem področju pa doslej ni bilo zaslediti.

Posebej problematične so opazke IRSD o »težavnem« dokazovanju. V več letnih poročilih IRSD izstopa naslednji odstavek: »Inšpektorji ugotavljajo, da prepoved diskriminacije in varstva dostojanstva na delovnem mestu predstavlja področje varstva delavskih pravic, ki jih je v inšpekcijskem nadzoru ob obstoječi pravni podlagi zelo težko dokazati. Izvedba inšpekcijskega postopka je v primeru prijave takšnih kršitev zelo težavna, medtem ko je zbiranje dokazov, ali gre za trpinčenje/nadlegovanje na delovnem mestu, s sočasno ohranitvijo anonimnosti identitete prijavitelja, skorajda nemogoče. Delavci se v tovrstnih kršitvah niso pripravljali izpostaviti in so tudi pri delodajalcu neaktivni«.

⁴⁹Dostopno na: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/inspektorat-za-delo/o-inspektoratu/>

⁵⁰Prav tam (str. 68).

Delodajalec je v skladu s 47. členom ZDR-1 (in predpisi o zdravju pri delu, zaradi obvladovanja t.i. psihosocialnega tveganja na delovnih mestih) dolžan zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju s strani delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev. V ta namen mora sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali pred trpinčenjem na delovnem mestu. O sprejetih ukrepih iz prejšnjega odstavka mora delodajalec pisno obvestiti delavce na način, običajen pri delodajalcu (na primer fizično na določenem oglasnem mestu v poslovnih prostorih delodajalca ali z uporabo informacijske tehnologije, na primer na elektronski oglasni deski), kar določa drugi odstavek 47. člena ZDR-1. Kršitve so opredeljene tudi kot prekršek. Prav tako so seveda prekršek sama kršitev prepovedi spolnega nadlegovanja, nadlegovanja zaradi spola, viktimizacije (po ZDR-1 in ZVaRD) ter dajanja diskriminatornih navodil v zvezi s tem (po ZVaRD).

IRSD v svoji letnih poročilih glede spoštovanja teh obveznosti ugotavlja več zaskrbljujočih vzorcev vedenja, hkrati pa je vprašljivo, kako se nanje odziva.

Kršitve obeh dolžnosti, t.j. dolžnosti imeti akt o ukrepih ter tak akt objaviti, so relativno pogoste, npr. v letu 2024 so inšpektorji ugotovili skupaj 132 kršitev (za primerjavo – v letu 2023 so ugotovili 93 takih kršitev), od tega 71 kršitev, ko delodajalci tovrstnih ukrepov niso sprejeli in 61 kršitev, ko delodajalci o sprejetih ukrepih niso pisno obvestili delavcev na pri delodajalcu običajen način.

Problem je že nejasna vsebina teh splošnih aktov. V preteklosti je IRSD večkrat zapored predlagal v ta namen sprejem podzakonskega predpisa, tudi spremembo ZDR-1. Zdaj tega že nekaj let ne omenjajo več, ampak le še svetujejo in prigovarjajo. »Delodajalec je dolžan sprejeti ukrepe za varovanje dostojanstva delavcev, ki zajemajo ne samo preventivne ukrepe, ki preprečijo negativne pojave na delovnem mestu, ampak tudi postopke, ki jih ima žrtev ob neprimernih pojavih na delovnem mestu. Zelo pomembno je, da delodajalec žrtvi omogoči tudi zaščito njene integritete ob negativnih pojavih, da ne pride do viktimizacije, kadar poskuša uveljaviti prenehanje kršitev.«

Vendar tedaj, ko delodajalci tega ne storijo, teh ravnanj ne preganjajo več. Primer grotesknega ravnanja delodajalca po izrečni globi, je bil sprejem takega akta s popolnoma prazno vsebino. IRSD je tak akt objavil v letnem poročilu za leto 2021 in komentiral, da nekateri delodajalci to obveznost vidijo samo kot birokratsko obveznost, ki jo zaradi inšpekcije morajo izpolniti, nato pa ostane mrtva črka na papirju.

4.2 Civilno-pravna zaščita spolne nedotakljivosti

Civilnopravno varstvo pred diskriminacijo v Sloveniji temelji na sistemu razpršenih pravnih sredstev v različnih možnih tožbah, z različnimi tožbenimi zahtevki. Tako pravne poti kot zahtevke, urejajo različni zakoni, ki se medsebojno ne izključujejo in si med sabo niso nujno v odnosih specialnosti. Nekateri poti za zaščito so odvisne od konteksta, v katerem je prišlo do kršitve in/ali kdo je (so)odgovoren za kršitev. Med nekaterimi naj bi imele žrtve možnost izbirati. Kljub temu, ali pa prav zato, v praksi prihaja do številnih nejasnosti o tem, kaj je treba (možno) storiti za zaščito, praks pa je, paradoksalno, nenavadno malo. Sodišča so doslej z razlagami celo zožila poti za varstvo, na primer v postopkih zaposlovanja. Izstopa vprašljiva zaščita tam, kjer bi morala biti najtrdnjša, to je na področju zaposlovanja in dela. Vse to žrtvam kršitev spolne nedotakljivosti ovira enostavno, pregledno ter predvsem celovito zaščito spolne nedotakljivosti s civilnim pravom. Varstvo je, namesto da bi bilo jasno in nedvoumno ter enostavno dostopno, tudi tu lahko še kako zapleteno in terja resno strokovno pomoč prava večše osebe.

4.2.1 Sodno varstvo v delovnih

Po ZDR-1 ima vsak zaposleni pravico, da na delodajalca naslovi zahtevo za prenehanje kršitve iz delovnega razmerja (npr. spolnega nadlegovanja, očitke, da se ga ne zaščiti pred tem, očitki o viktimizaciji...). Delodajalec se mora po zakonu o tem čim prej oz. nemudoma opredeliti, saj je dolžan kršitev odpraviti najkasneje v 8. dneh od take zahteve (več o problemu premalo domišljenih internih postopkov in problem zaščitnih ukrepov že ob predstavitvi težav z inšpekcijskim nadzorom, zgoraj in podrobneje spodaj). Če delodajalec v tem času kršitve ne odpravi, lahko delavec v naslednjih 30 dneh skladno z 200. členom ZDR-1 vloži zahtevo za sodno varstvo v delovnem sporu, s katero zahteva naj delodajalec kršitev odpravi oziroma da svoje obveznosti izpolni.

Po 23. členu ZJU-1 se o pravici, obveznosti ali odgovornosti javnega uslužbenca, razen navodil za delo v okviru opisa nalog delovnega mesta in o zahtevi javnega uslužbenca, da delodajalec izpolni obveznost iz delovnega razmerja ali odpravi kršitev pravic iz delovnega razmerja (v nadaljnjem besedilu: zahteva za odpravo kršitev pravic iz delovnega razmerja), odloči s pisnim sklepom, ki mora biti obrazložen in vročen javnemu uslužbencu. Rok za tak odziv na zahtevo za opravo kršitve pa znaša 15 dni. Za vročitev sklepa se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja splošni upravni postopek. Po 26. členu ZJU-1 se upošteva obvezna pritožbena pot pred KPDR. Sodno varstvo pred pristojnim delovnim sodiščem lahko javni uslužbenec zahteva v 30 dneh od dneva vročitve sklepa komisije za pritožbe ali od dneva, ko če rok za izdajo sklepa komisije za pritožbe

⁵¹ Glej pričevanje žrtve, ki je začela odklanjati spolno ravnanje nadrejenega v službi, kjer je bila zaposlena za določen čas in nato ni dobila zaposlitve za nedoločen čas, poleg tega pa je bila še naprej tudi zasebno deležna spolnega nadlegovanja, dostopno na: <https://www.jaztudi.si/jaztudi-zgodba-342/>.

Poleg odprave kršitve (npr. prenehanja spolnega nadlegovanja) in zahteve, da delodajalec izpolni svoje obveznosti (npr. glede zaščite, tako v konkretnem primeru kot splošno), je za varstvo pred diskriminacijo po 8. členu ZDR-1 zagotovljen odškodninski zahtevek. V primeru kršitve prepovedi diskriminacije ali trpinčenja na delovnem mestu, je delodajalec kandidatu oziroma delavcu odškodninsko odgovoren po splošnih pravilih civilnega prava. Kot nepremoženjska škoda, ki je nastala kandidatu ali delavcu, se štejejo tudi pretrpljene duševne bolečine zaradi neenake obravnave delavca oziroma diskriminatornega ravnanja delodajalca oziroma zaradi nezagotavljanja varstva pred spolnim ali drugim nadlegovanjem ali trpinčenjem na delovnem mestu v skladu s 47. členom tega zakona, ki ga je utrpel kandidat ali delavec. Pri odmeri višine denarne odškodnine za nepremoženjsko škodo se mora upoštevati, da je ta učinkovita in sorazmerna s škodo, ki jo je utrpel kandidat oziroma delavec in da odvrta delodajalca od ponovnih kršitev.

Delodajalec je dolžan preprečevati in odpravljati kakršnokoli diskriminacijo na delovnem mestu, tudi tisto, ki bi jo povzročale tretje osebe (zaposleni) brez njegove vednosti, prav posebej skrbno pa v zvezi s spolnim nadlegovanjem. Po prvem odstavku 179. člena ZDR-1 mora delodajalec delavcu, če je delavcu povzročena škoda pri delu ali v zvezi z delom, škodo povrniti po splošnih pravilih civilnega prava. Odgovornost delodajalca za zaščito pred diskriminacijo se približuje objektivni odgovornosti. Zlasti takrat, kadar pri teh pojavih v delovnem okolju ali v zvezi z delom vzročna zveza s tem ni prekinjena, na primer z grobo protipravnimi ravnanji, kot je kaznivo dejanje uslužbenca, saj celo za tako ravnanje odgovarja tudi delodajalec. Odgovornost velja vedno, toliko bolj pa, ko je delodajalcu možno očitati kakršnekoli opustitve sprejetja in izvajanja dolžnih preventivnih in varstvenih ukrepov za preprečevanje teh pojavov v delovnem okolju. Bolj, kot so predvideni preventivni in varstveni ukrepi delodajalca jasni in podrobno navedeni (glej zgoraj glede ugotovitev IRSD in spodaj glede internih postopkov v nadaljevanju) in bolj, kot jih delodajalec sam dosledno izvaja, toliko manjša je možnost, da bi te nastale in da bi bil zato lahko soodgovoren za kršitve zaposlenih.

Obligacijski zakonik (OZ), poleg pravice do navadne škode, kot tudi do povrnitve izgubljenega dobička, v 179. členu, priznava tudi naslednje oblike nepremoženjske škode: za pretrpljene telesne bolečine, za duševne bolečine zaradi zmanjšanja življenjske aktivnosti, skaženosti, razžalitve dobrega imena in časti, ali okrnitve svobode ali osebnostne pravice ali smrti bližnjega, in za strah. Tako škodo se prizna, če okoliščine primera, zlasti pa stopnja bolečin in strahu ter njihovo trajanje, to opravičujejo. Višina odškodnine za nepremoženjsko škodo je odvisna od pomena prizadete dobrine in namena te odškodnine. ZDR-1 torej določa, da je treba vedno priznati tudi posebno nepremoženjsko škodo za pretrpljene duševne bolečine, ki izhajajo iz kršitve ali opustitve zaščite pred diskriminacijo, saj da gre vedno za poseg v osebnostne pravice.

Sodna praksa, kljub tako jasnemu urejanju, temelji na težko razumljivi razlagi, kaj pomeni odškodninska odgovornost delodajalca po splošnih pravilih civilnega prava ter v povezavi s potekom rokov za uveljavljanje te škode. Po razlagi Višjega delovnega in socialnega sodišča gre pri zahtevku za odškodnino zaradi diskriminacije v postopku zaposlovanja po 8. členu ZDR-1 (enako je razlagala že ureditev pred tem po ZDR), namreč za škodo »sui generis«. Očitno torej ta ni »posebna« le v tem, ZDR-1 določa, da je treba vedno priznati tudi posebno nepremoženjsko škodo za pretrpljene duševne bolečine, ki izhajajo iz kršitve ali opustitve zaščite. Vendar gornja razlaga o posebni naravi te škode utemeljuje tudi odstop od splošnih pravil odškodninskega prava, ki po OZ jamčijo možnost uveljavljanja škode v roku pet let. Z neuveljavljanjem tožbenega zahtevka za varstvo v 30 dneh po preteku roka za odpravo kršitve pred zasebnim delodajalcem, oziroma v 30. dneh od vročitve odločitve KPDR pri javnih uslužbencih, naj bi torej odškodninski zahtevki zastarali. To velja tudi za morebitno povrnitev premoženjske škode, ki v času storitve in izteka zastaralnega roka morda ni še niti nastala, niti ni znano, kakšna sploh je.

Praksa torej daljnosežno odstopa od splošnega petletnega zastaralnega roka za civilno odškodninsko odgovornost v OZ. To ni utemeljeno z naravo stvari, saj zahtevki za varstvo glede nezaposlitve niso suspenzivni, kot je to veljalo za ureditev pred letom 2002 (ko je bil sprejet ZDR, ki je povzel roke iz prejšnje ureditve). Ta ovira je preprečila uveljavljanje znatnega števila zahtevkov, vloženih v primerih varstva diskriminacije v zvezi zaposlovanjem po ZDR in ZDR-1, saj razlaga močno odstopa od običajne besedne in logične razlage.⁵¹ To ima resne negativne, odvrtačne posledice za prizadete, sodna praksa o varstvu pred diskriminacijo pa se le še bolj počasi razvija.

Čeprav to vprašanje ni v ospredju te študije, si je mogoče predstavljati tudi primere spolnega nadlegovanja in drugih seksističnih praks v postopkih zaposlovanja, na primer ocenjevanje spolnih znakov kandidatk kot nekakšen »preizkus« ali kot pričakovanje spolnih ravnanj v smislu vrnitve uslug za zaposlitev.

Roki za varstvo pravic in predvidena pravna sredstva, tudi sodno varstvo, tako ostajajo očitno neprilagojeni naravi pravice do varstva pred diskriminacijo v delovnih sporih. To posebej poudarjeno velja prav za ukrepanje proti nadlegovanju in spolnemu nadlegovanju ter viktimizaciji, ki pogosto terjajo dolgotrajno opolnomočenje žrtve, da se kršitvi sploh lahko upre. Če primerjamo znotraj systemske ureditve, se pokažejo očitna nesorazmerja. Je naravo teh kršitev in roke sploh mogoče primerjati, npr. roki za posestno varstvo, toraj izenačevati varstvo ljudi, z varstvom stvari, pa še to zgolj posesti? So lahko zastaralni roki za pregon prekrška 24 krat daljši kot za uveljavljanje civilnopravne zaščite? Takšno urejanje in praksa pomeni očitno podcenjevanje problema pregona kršitev spolnega

nadlegovanja. Gre za resen poseg v pravico do učinkovitega pravnega sredstva, sodnega varstva in pravico do povračila škode za protipravno ravnanje države po 26. členu Ustave RS (tam, kjer se to zgodi v javnem sektorju). Na ta vprašanja je že ob sprejemanju ZDR-1 opozarjal nekdanji Zagovornik načela enakosti⁵³ (in poudaril primerjalne rešitve, ki to upoštevajo celo v ureditvah z najkrajšimi roki, npr. v Avstriji). Zagovornik načela enakosti je na to opozoril ob sprejemanju ZJU-1.⁵⁴

V tej analizi sicer nismo podrobneje preučili sodne prakse, npr. ali sodišča 30-dnevni rok upoštevajo tudi glede temeljnega zahtevka do delodajalca za odpravo kršitve ter izpolnitev obveznosti (npr. obravnavati vloženo pritožbo zaradi spolnega nadlegovanja). Zasedili smo primere, ko so sodišča odmerjala nepremoženjsko škodo tudi za verige ravnanj v preteklosti v zvezi s storjenimi kaznivimi dejanji kršitve spolne nedotakljivosti, a to urejajo posebna pravila OZ v 353. členu, ki določa, da če je bila škoda povzročena s kaznivim dejanjem, za kazenski pregon pa je predpisan daljši zastaralni rok, zastara odškodninski zahtevki proti odgovorni osebi, ko izteče čas, ki je določen za zastaranje kazenskega pregona, določa pa tudi pretrganje teka rokov za zastaranje v času teka kazenskega postopka in tudi pretrganja rokov v kazenskem postopku. Nismo zasledili primera, ko bi sodišče priznalo žrtvi spolnega nadlegovanja tudi premoženjsko škodo.

V delovnem sporu je zagotovljeno varstvo pred kršitvami, kot je spolno nadlegovanje ali viktimizacija le v razmerju do delodajalca, ne pa tudi hkrati neposrednega kršitelja (npr. sodelavca, vodje, odgovorne osebe). Za neposredno odgovornost takega storilca, mora žrtev vlagati civilne zahtevke neposredno pred sodiščem splošne pristojnosti (glej spodaj). Prav tako nismo podrobneje preučevali zahtevkov delodajalcev do delavcev, odgovornih za tovrstne kršitve, vendar taki primeri obstajajo, saj smo zasledili primere upiranja storilcem takim postopkom in krivdnemu prenehanju delovnega razmerja.⁵⁵

Opozorila glede zagotovljenega varstva pred kršitvami spolnega nasilja in nadaljevanje obravnave civilno-pravne zaščite, kot so vprašanja ozkih grl glede uveljavljanja zahtevkov s spolnim nadlegovanjem v delovnih sporih in drugih civilnih zahtevkov, kolektivne tožbe, arbitražni in mediacijski postopki ter problemi zastopanja žrtev po nevladnih organizacijah, se nahajajo na koncu analize, **poglavju 5.5**

Video Groteskni delodajalci je estetski odziv feminističnega intermedijskega kolektiva Magdalen Krivopet, na našo pravno-družbeno analizo, ki je pokazala na neučinkovitost in pasivnost Inšpektorata Republike Slovenije za delo (IRSD) na spolno nasilje na delovnem mestu.

⁵² V praksi je bilo sicer vloženo zelo veliko število tožb po preteku tega roka, prvostopna sodišča so jim občasno celo ugodila, vendar je Višje delovno in socialno sodišče dosledno takšne tožbe štelo za nedopustne in sodbe razveljavilo.

⁵³ Glej pričevanja novinark. "Res hudo je bilo povsem na začetku kariere, ko sem bila še na drugem mediju. Šlo je za manjši medij, direktor je bil zelo vpet v delo in je kar naprej hodil v prostore uredništva. Seksistični komentarji so bili ves čas prisotni, zelo rad je prišel za hrbet in se dotikal. Enkrat smo bili na kavi in je pred vsemi dejal: »Tebe sem zaposlil zato, ker si imela med prijavljenimi največje joške.« Takih primerov je bilo v karieri nešteto, ampak tega sem izpostavila, ker vem, da sem dobra novinarka, ampak on je moje sposobnosti zreduciral na oprsje. Totalno me je ponižal." Dostopno na: https://novinar.com/wp-content/uploads/2019/09/Zenske-v-medijih_nacionalno-porocilo_SLO.pdf

⁵⁴ Dostopno na informacijah o zakonodajnem postopku, glej <https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/81a73caf2ff2d095064591ad5c81907a96f448dd56db59791fe8255cbaa77c69>, (str. 123)

⁵⁵ Glej dve priporočili (tč 3), dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki/priporocila-zagovornika-nacela-enakosti-glede-osnutka-predloga-zakona-o-javnih-usl-uzbencih/> in <https://zagovornik.si/izdelki/ponovna-priporocila-zagovornika-nacela-enakosti-glede-osnutka-predloga-zakona-o-ja-vnih-usluzbencih/>.

⁵⁶ Glej VDSS sklep Pdp 1175/2011.

4.3 Interni mehanizmi zaščite

Nekateri notranji postopki za obravnavo spolnega nadlegovanja in viktimizacije so predpisani, so pravno obvezni (v vseh delovnih razmerjih in posebej za zaposlene v javni upravi). Predpisani niso le zaradi varstva dostojanstva, torej tudi pred spolnim in drugim nadlegovanjem (npr. zaradi spola) po 47. členu ZDR-1. Tudi po 24. členu Zakona o varnosti in zdravja pri delu (ZVZD-1) so delodajalci dolžni »sprejeti ukrepe za preprečevanje, odpravljanje in obvladovanje primerov nasilja, trpinčenja, nadlegovanja in drugih oblik psihosocialnega tveganja na delovnih mestih, ki lahko ogrozijo zdravje delavcev«. Da gre pri tem po ZVDZ-1 tudi za zagotavljanje čim večje ravni zdravja na delovnem mestu, priča tudi o tem, kako hude so lahko posledice teh prepovedanih ravnanj. Specifična ureditev, ki načeloma prepoveduje vsakršna ravnanja spolne narave na delovnem mestu, velja po 18. členu Zakona o službi v Slovenski vojski. Pripadnik med službenim časom in dejanskim opravljanjem vojaške službe ne sme izražati intimnih čustvenih razmerij do drugih pripadnikov istega ali različnega spola na način, ki bi lahko negativno vplival na vojaško službo, odnose v njej in vojaško disciplino.

Drugod aktivni preventivni in kurativni ukrepi niso predpisani in so le stvar dobre prakse oz. zavedanja, da kršitve spolne nedotakljivosti niso dopustne in jih ne bodo trpeli. Zato take ukrepe za preprečevanje in odpravljanje kršitev uvajajo akterji sami (npr. šolstvo, univerze⁵⁶).

Notranje poti za zaščito v delovnih razmerjih in s tem izenačenih razmerjih (t.i. odvisno delo, delo otrok, po dijaških napotnicah ali študentsko delo) so predpisane po 200. členu ZDR-1. Zaposleni ima pravico, da na delodajalca naslovi zahtevo za prenehanje kršitve pravic iz delovnega razmerja (npr. nadlegovanja, očitek, da se ga ne zaščiti...) ali da izpolni obveznosti iz delovnega razmerja (npr. preventivno uvede

ukrepe za zaščito pred spolnim nadlegovanjem). Delodajalec se mora o tem nemudoma opredeliti, saj je dolžan kršitev odpraviti najkasneje v osmih dneh od take zahteve. Če delodajalec v tem času kršitve ne odpravi oziroma obveznosti ne izpolni, lahko delavec v naslednjih 30 dneh vloži zahtevo za sodno varstvo v delovnem sporu (glej zgoraj). Uporaba te notranje poti za odpravo kršitve je lahko tudi nujni pogoj za uveljavljanje sodnega varstva v delovnem sporu (npr. v javnem sektorju po ZJU-1). V primeru, da delodajalec ne nudi zaščite pred spolnim nadlegovanjem, je to lahko razlog za upravičeno odpoved delovnega razmerja s strani zaposlenega (»krivdni« razlog na strani delodajalca).

Kot je bilo omenjeno zgoraj, nadzor IRSD kaže, da se zaposleni ne odločajo zlahka za te poti. Težava je najbrž zlasti strah pred viktimizacijo in situacije, ko bi o pritožbah bodisi neposredno odločali kršitelji, ali pa bi kršitelji imeli nadzor nad tistimi, ki take pritožbe obravnavajo (npr. v kadrovskih službah). To je eden od bistvenih razlogov za zelo velik razkorak med zaznanim obsegom problemov (kršitev) ter zelo majhnim deležem prijavljenih kršitev.⁵⁷ Izkušnje o tem v novinarskem poklicu so izjemno slabe. Le 38 % novinark poroča, da medij ima interne dokumente o napadih in nadlegovanju, medtem ko 40 % novinark ne ve, ali ti dokumenti obstajajo. 50 % novinark ne ve, ali mehanizmi zaščite zajemajo spolno nadlegovanje, 62 % pa jih poroča, da medij ne izvaja preventivnih ukrepov.⁵⁸ Tako je, kljub temu, da je spolno nadlegovanje v tem poklicu izjemno pereče. Kar 86 % novinark je doživelo diskreditacijo in seksistične komentarje, od tega je komentarje, ki temeljijo na podlagi spola ali ženske seksualnosti, ki so nezaželeni, poniževalni in/ali so povzročili nelagodje (komentarji o videzu, ženstvenosti, privlačnosti, teži, slogu oblačenja, vedenju, ipd.) doživela več kot polovica (54 %), šale, ki temeljijo na podlagi spola ali seksualnosti, ki so nezaželene, poniževalne in/ali so povzročile nelagodje pa skoraj enak odstotek. (Ne)verbalno spolno nadlegovanje je doživelo 25 % novinark, kar 83 % novinark pa ni podalo prijave, pri čemer je izstopal strah pred povračilnimi ukrepi. Fizično spolno nadlegovanje je doživelo 33 % novinark, zlasti v obliki neprimerne dotikanja, kar 97 % pa jih ni podalo prijave.⁵⁹

Podrobnejše poti za zaščito pred delodajalci niso predpisane (postopek, kaj so možni ukrepi za zaščito žrtve, kakšni so ukrepi zoper kršitelje...).

Že zgoraj (glej problemi prekrškovnega prava in ravnanja IRSD, glej tudi civilnopravno odgovornost delodajalcev v prejšnji točki) je poudarjeno, da so delodajalci dolžni podrobneje predvideti take ukrepe za preprečevanje in ukrepanje zoper nadlegovanje in jih vnaprej transparentno predočiti vsem zaposlenim. Nujno je, da se vsem predoča, kaj je nadlegovanje (s ponazoritvami kršitev, z usposabljanji), kako se bo ukrepalo, po katerih poteh ipd. Vseeno pa delodajalci pogosto ne vedo, kaj naj vključijo v tak akt in politiko preprečevanja nadlegovanja. Tudi ti postopki pogosto niso uporabljeni, obvisijo in se jih v praksi ne izvaja dosledno.

Pri spolnem ali drugem nadlegovanju je posebne ukrepe in možne načine informiranja za vso javno upravo (tj. organe državne uprave in organe lokalne samouprave) na enoten način predpisala Uredba o ukrepih za varovanje dostojanstva zaposlenih v organih državne uprave.⁶⁰ Vendar je tudi ta ostala na pol poti in daje posameznim vodjem posameznih organov možnost, da sami izberejo določene ukrepe (npr. kakšno naj bo informiranje, osveščanje in usposabljanja). Tudi posamezni organi lahko sami podrobneje določajo te ukrepe za zaščito, uredba predpisuje le minimum. Uredba pa je ohlapna, saj ne vsebuje številnih podrobnosti o tem, kako ukrepati v posameznih položajih. Gotovo je bistvena razlika, ali spolno nadleguje nekoga v javni upravi sodelavec, nadrejeni, ali stranka. Temu bi morali biti prilagojeni tudi načini za ukrepanje in zaščito.

Sistem uporabe običajnih pritožbenih poti ureja tudi Zakon o javnih uslužbencih (ZJU-1). Če javni uslužbenec meni, da delodajalec krši katero od njegovih pravic, lahko od nadrejenega zahteva, da to kršitev odpravi v roku 15 dni, torej je rok za odziv daljši od roka, ki ga ima na voljo zasebni delodajalec, kar je zelo problematično že zaradi učinkovitosti zaščite pri nadlegovanju, poleg tega gre lahko za neenako varstvo pravic v škodo javnim uslužbencem. O tem zahtevku je treba odločiti s sklepom, ki ga izda nadrejeni. Zoper takšen sklep pa je nato na voljo pritožba na komisijo za pritožbe v roku 8 dni. Ta nato v upravnem postopku odloča o njih. Za zaposlene v organih državne uprave, pravosodnih organih ter upravah lokalnih skupnosti je organizirana Komisija za pritožbe iz delovnega razmerja pri vladi RS (KPDR). Nekateri drugi državni organi, ki so neodvisni, pa imajo organizirano svojo ali skupno tovrstno komisijo za pritožbe (mdr. Varuh človekovih pravic, Zagovornik načela enakosti in Državni zbor). Simptomatično je, da v objavljeni praksi KPDR ni najti nobenih podatkov o obravnavi katerihkoli primerov spolnega nadlegovanja.

Sistem ukrepov za preprečevanje, odpravljanje in obvladovanje nadlegovanja ni dovolj domišljen, kar ugotavlja tudi IRSD (glej zgoraj). Treba bi bilo podrobneje, po možnosti z zakonom ali pravilnikom, urediti, kaj morajo minimalno obsegati akti za preprečevanje in varstvo pred spolnim nadlegovanjem in viktimizacijo. Preprečevanje in varstvo pred temi pojavi bi morali ti akti, tako v javnem kot zasebnem sektorju, zagotoviti celostno in poleg nadlegovanja in spolnega nadlegovanja, upoštevati tudi problem dajanja navodil ter povračilnih ukrepov. Urejanje mora biti takšno, da zajame vse ključne pravne standarde, da so pravice in odgovornosti vsakega zaposlenega jasne, da je razumljivo, kaj ti prepovedani pojavi pomenijo⁶¹, in da je jasno opredeljeno, kako morajo v takšnih primerih ravnati odgovorni. Vsi zaposleni bi morali biti opolnomočeni za prepoznavanje dinamike zlorabe moči v teh spornih situacijah. Upoštevati je treba, kako se ukrepa, ko je domnevni kršitelj nadrejeni, ki ima sicer pooblastilo za varstvo pred temi pojavi. Upoštevati je treba teže in vse možne oblike prepovedanih ravnanj, možnost uporabe vseh zunanjih poti in pravnih sredstev ter seveda posledice za posamezne kršitve,

glede na težo: disciplinsko odgovornost, morebitno kazensko odgovornost, odgovornost odgovornih oseb za prekrške ter civilnopravno odgovornost (žrtvi in delodajalcu), kot tudi odgovornost delodajalca žrtvi. Način obravnave pritožb ne sme povzročati nepotrebne sekundarne viktimizacije oziroma dodatnega izpostavljanja žrtve kršitelju. V teh primerih je treba žrtvam, če to želijo, omogočiti določeno obliko distance, varen prostor, zgolj izjemoma je na mestu tudi ponovno soočanje s kršiteljem v postopku (npr. možnost zaslišanja kot priče žrtve, morebitno soočenje nasprotujočih si izjav). To je pomembno tudi zato, ker breme dokazovanja ni le na žrtvi in ji ni potrebno dokazati kršitve brez vsakega dvoma.

Breme dokazovanja se namreč v primerih izkazanega suma diskriminacije prevladi na kršitelja. To žrtve razbremenjuje mučnega dokazovanja dogodkov. Žrtvam je treba zaupati kot verodostojnim. Smiselno je jasno predpisati posebnosti pri dokazovanju diskriminacije, to je deljeno dokazno breme. To sicer urejata šesti odstavek 6. člena ZDR-1⁶² in tretji odstavek 47. člena ZDR-1.⁶³ Slednji delodajalcu nalaga tudi breme proti-dokazovanja zoper očitke, da ni sprejel ali ni zagotovil (zadostnih) ukrepov za zaščito (tako preventivno, kot za varstvo v primeru kršitve). Takšen dokazni standard po 40. členu ZVarD velja za vse postopke ugotavljanja kršitev, z izjemo kazenskih. Če torej tak standard velja za spore in formalne postopke, mora veljati tudi za manj formalne (interne) poti. Sicer se močno tvega, da bo za kršitve delodajalec odgovarjal v formalnih postopkih ali v sporu.

Ukrepi v primeru kršitve morajo biti osredotočeni na kršitelja, ne na žrtev (npr. vprašanje, koga premestiti kam, ker je situacija neznosna).

Gotovo bi bilo smiselno, da bi ti akti za ukrepanje predstavljali nekakšne protokole. Kot primer dobre prakse takšnega protokola glede večine navedenih poudarkov, glej Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi spolnega nasilja in spolnega nadlegovanja v vzgojno-izobraževalnih zavodih.⁶⁴ IRSD je v preteklosti že omenjal potreben podzakonski predpis ali celo spremembo zakonodaje, podobno je ob sprejemanju ZDR-1 predlagal nekdanji Zagovornik. Oboje bi bilo gotovo smiselno in potrebno, da bi se minimalni standardi bistveno bolje precizirali in hkrati poenotili. Trenutno stanje očitno omogoča izigravanje smisla in namena ureditve. Pomembno vsebinsko vodilo za tak celosten pristop je sicer novejša prirejena publikacija Mednarodnega urada za delo (MUD), ki jo je izdal MDDSZ v letu 2025, ki vsebuje tudi model take politike delodajalca.⁶⁵

Interne poti je sicer vedno smiselno uporabiti, da se zagotovi sled oz. dokumentacija o kršitvi, vendar jih je smiselno v nekaterih primerih tudi preskočiti. V vsakem primeru, pa je zaradi dokazovanja smiselno narediti pisno sled o spolnem nadlegovanju, strahu pred viktimizacijo in takih okoliščinah vsaj v obliki zapisov v osebni dnevnik, s tem, da se žrtev zaupa še komu drugemu (npr. vloga zaupnika, ki ga predvideva Uredba) ipd.

Video Stisni zobe je estetski odziv feminističnega intermedijskega kolektiva Magdalen Krivopet, na našo pravno-družbeno analizo, ki je pokazala, da je spolno nasilje v medijih in športu v Sloveniji strukturno normalizirano, kot tudi odsotnost zaščite žensk, ki delajo na obeh področjih.

⁵⁷ Pomemben faktor pa so bili poleg zahtev za sodelovanje na evropskih razpisih za javna sredstva tudi odmevni škandali s spolnim nadlegovanjem študentk s strani nekaterih profesorjev mdr. na AGRFT ter na Filozofski fakulteti.

⁵⁸ Glej npr. nekaj podatkov iz raziskav, objavljenih na spletnih straneh Evropskega inštituta za enakost spolov, dostopno na: https://eige.europa.eu/publications-resources/toolkits-guides/sexism-at-work-handbook/part-1-understand/under-reporting-sexual-harassment?language_content_entity=en.

⁵⁹ Glej Raziskava ženske v medijih, ki je zajela več kot 600 anketiranih medijskih delavk, opravljeni so bili tudi intervjuji.

⁶⁰ Glej prav tam. Velika večina primerov ostane neprijavljena. Stopnja prijav dodatno močno upade, ko so napadi bolj spolno zaznamovani ter osebno stigmatizirajoči. Novinarke so poročale, da prijav niso dale iz različnih razlogov: "Nisem verjela v učinkovitost ali nepristranskost postopkov po prijavi. Takšne napade dojemam kot preveč običajne, da bi bila prijava učinkovita. Postopke prijave in druge mehanizme sem dojemala kot predolge in izčrpavajoče. Bala sem se, da bi prijava ogrozila moj položaj na delovnem mestu." V praksi prevladujejo ignoriranje, izogibanje, tišina in neformalna podpora.

⁶¹ Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=SKLE7890>.

⁶² Primer nekoliko podrobnejših opisov teh ravnanj v kontekstu spolnega nadlegovanja in nadlegovanja zaradi spola je na primer dostopen na: <https://vzd.mddsz.gov.si/varnost-in-zdravje-pri-delu/spletne-aplikacije/nasilje-spolno-nadlegovanje>, http://www.arhiv.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/akcije_uem/ne_nadlegujem/index.html ter na http://www.arhiv.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/varovanje_dostojanstva_v_organih_drzavne_uprave/podstrani/definicije/index.html (vsebuje tudi opredelitve trpinčenja).

⁶³ Ta določa: (6) Če kandidat oziroma delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je bila kršena prepoved diskriminacije, mora delodajalec dokazati, da v obravnavanem primeru ni kršil načela enakega obravnavanja oziroma prepovedi diskriminacije.

⁶⁴ Ta določa: (3) Če delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je delodajalec ravnal v nasprotju s prvim odstavkom tega člena, je dokazno breme na strani delodajalca.

⁶⁵ Dostopno na: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/08/protokol_spolno_nasilje.pdf.

⁶⁶ Glej: Nasilje in nadlegovanje na delovnem mestu, praktični vodnik za delodajalce, dodatek 3 (str. 86), dostopno na: <https://vzd.mddsz.gov.si/document-download/nasilje-in-nadlegovanje-na-delovnem-mestu-2025-06-11-587>

4.4 Neformalni mehanizmi zaščite in zasebni odnosi

Avtonomija ljudi v osebnih odnosih je utemeljena v varstvu zasebnosti, dostojanstva in osebnostnih pravic (34. člen Ustave), pa tudi v t.i. splošni svobodi ravnanja (35. člen Ustave). Vendar ta svoboda ni neomejena, sploh v zvezi s spolno nedotakljivostjo, ki sodi v najbolj varovani del zasebnosti in osebnostnih pravic, varovana pa je tudi z varstvom duševne in telesne celovitosti (integritete). Po določbi 3. odstavka 15. člena Ustave so človekove pravice omejene samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa Ustava. Kljub temu je primerno in potrebno, da že zakonodajalec ureja meje med pravicami in na ta način vnaprej preprečuje možen t.i. konflikt med pravicami (npr. med pravico do enakega obravnavanja oziroma prepovedjo diskriminacije in drugimi pravicami, npr. splošno svobodo ravnanja).

Kadar zakonodaja sama ne ureja medsebojne razmejitve pravic, je za razbiranje meja med pravicami (t.i. praktična konkordanca pravic) potrebna pravna razlaga. Presoja, ali izvrševanje ene pravice že prekomerno omejuje izvrševanje druge, terja vrednostno tehtanje pomena pravic in teže poseganja vanje, oboje v luči vseh okoliščin konkretnega primera. Meje varstva med posameznimi pravicami se torej lahko razbira s pravno razlago ob vsakokratnem življenjskem primeru.

Ta najsplošnejša razlaga je pomembna za presojo posegov v spolno nedotakljivost (npr. primeri manj intenzivnega spolnega nadlegovanja) v osebnih odnosih, na spletu prek družabnih omrežij zaprtega tipa ipd. Nekateri to omenjajo kot sivo območje, ker praksa še ni dala jasnega odgovora, ali je v teh položajih spolno nadlegovanje prepovedano po ZVarD in torej takšno ravnanje lahko sodi v katero od s pravom urejenih področij družbenega življenja. Je civilno zasebno pravo (vključno s prepovedjo poseganja v osebnostne pravice, povzročanja škode ipd.) dovolj pravno urejeno področje za tak sklep? To je lahko pomembno z vidika nadzora, npr. Zagovornika načela enakosti, za uporabo deljenega dokaznega bremena, v samih civilnopravnih odnosih pa ne bi smelo biti ključno za zaščito pred spornim ravnanjem. Tudi če prepoved spolnega nadlegovanja ne bi imela podlage v neposrednem učinku prepovedi diskriminacije v odnosih med zasebniki (t.i., neposredni Drittwirkung), pa bi dejanski stanovi spolnega nadlegovanja morali biti vedno prepoznani kot protipravni vsaj v smislu t.i. posrednega učinka na tretje (zasebne) osebe. Opredelitev znakov spolnega nadlegovanja bi se lahko uporabljala vsaj pri razlagi civilnih pravnih razmerij med posamezniki, najmanj glede protipravnosti (če za neko ravnanje ni bilo pridobljeno soglasje, privolitev oz. če je nezaželeno).

Ne glede na uporabo pravnih poti, pa vedno žrtvam ostaja še ena možnost: konfrontacija, po možnosti v prisotnosti drugih ljudi, v najskrajnejšem primeru tudi v javnosti, na primer v medijih. Za tako ravnanje morajo biti žrtve izjemno močne in so edine, ki lahko o tem odločijo. Izkaže se tudi, da je to lahko edini izhod za zadoščanje v položaju, ko je pravni oziroma zaščiti sistem odpovedal (to so bili tudi glavni povodi za kampanje me too in za nekatere herojske izpovedi).

4.5 Percepcije javnosti in raziskave pojavnosti

Pojavnost spolnega nadlegovanja je visoka. Raziskave o tem povzema med drugim Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami 2024-2029 (ReNPPND24-29).

Poročilo FRA Nasilje nad ženskami: vseevropska raziskava kaže, da je v Sloveniji žensk, ki so bile od 15. leta starosti žrtve fizičnega in/ali spolnega nasilja s strani sedanjega partnerja, 5 odstotkov in nekdanjega partnerja 21 odstotkov. 14 odstotkov žensk je doživelo zalezovanje, 44 odstotkov žensk pa spolno nadlegovanje. Pred starostjo 15 let, je eno od oblik nasilja (fizično, spolno ali psihično) doživelo 16 odstotkov deklic. Večina kršitev ne prijavi. Četrtnina žrtev spolnega nasilja kot razlog, da nasilja niso prijavile, navaja občutek sramu in krivde. Med epidemijo covid-19 se je ta odstotek še zmanjšal, saj je epidemija med drugim povzročila tudi to, da je nasilje v družini postalo manj vidno (zaradi ukrepov preprečevanja prenosa bolezni), kar je vplivalo na manjše število prijav.

Po podatkih raziskave o osebni varnosti v zasebnem okolju, ki jo je leta 2020 izvedel SURS, je 22 odstotkov žensk in 16 odstotkov moških od 15. leta starosti doživelo fizično (vključno z grožnjami) ali spolno nasilje (SURS, 2022). Ženske so pogosteje kot moški žrtve nasilja, ki se ponavlja in ima hujše posledice. Nasilje nad ženskami večinoma povzročajo njihovi intimni partnerji. Skoraj tretjina žensk pa je spolno nadlegovanje doživela na delovnem mestu.⁶⁶ Spolno nasilje se v partnerskih odnosih sicer dogaja najredkeje, vendar pa so bile ženske 5,6-krat pogosteje kot moški žrtve takšnega nasilja. Vsaka deseta ženska je izpostavljena tudi spolnemu nadlegovanju ali zalezovanju z novimi tehnologijami, npr. na spletu in na družbenih omrežjih. Po podatkih raziskave EU Gender-Based Violence Survey je 30,8 % žensk v EU-27 poročalo, da so vsaj enkrat v življenju doživele spolno nadlegovanje na delovnem mestu.⁶⁷

Delež nerazkritega in neprijavljenega spolnega nadlegovanja ter spolnega nasilja je torej zastrašujoče velik. Kljub temu pa v javnosti kršitve spolne nedotakljivosti v pomembnem delu javnosti niso dojete kot problem, ali pa se celo teži k temu, da se nadlegovanje relativizira ali da se mu posmehuje.

»Ženske se dejansko morajo trikrat braniti; najprej pred predatorjem, nato pred mnenjem okolice in javnosti ter nato še pred sistemom.«

Po posebni raziskavi Eurobarometer v letu 2016⁶⁸ je kultura posilstev tudi na statistični ravni precej zaznaven problem v stališčih respondentov. Za Slovenijo so znani naslednji podatki: Spolni odnos je za 8 odstotkov vprašanih povsem upravičen, četudi druga oseba vanj ne privoli, če je druga oseba opita ali pod vplivom mamil. Isti odstotek je mnenja, da je spolni odnos brez privoljenja upravičen tudi, če gre oseba z nekom prostovoljno domov po zabavi ali zmenku. Za 7 odstotkov je dovolj

dober razlog že pomanjkljiva ali provokativna obleka, 5 odstotkov pa meni, da je takšen spolni odnos upravičen, če druga oseba ne reče jasno ne, ali se fizično ne upira. V raziskavi Eurobarometer v letu 2024 je več kot 21 odstotkov vprašanih v Sloveniji izrazilo mnenje, da si ženske velikokrat izmislijo ali pretiravajo, ko poročajo o zlorabi ali posilstvu.⁶⁹

V nadaljevanju omenjamo izbrane najbolj znane ekscese, ki sodijo v sklop kulture posilstev oziroma ravnodušnosti glede kršitev spolne nedotakljivosti in jih je možno pripisati ljudem na posebno odgovornih javnih položajih.

4.6 Kultura brezbržnosti in javni ekscesi

Še vedno odmevajo besede nekdanjega poslanca Ruparja »o obveznih pregledih mednožja« kolegicam v Državnem zboru junija 2005 in »šilcu sperme, ki ga lahko zrihta za vsako« iz leta 2001.

Nekdanji poslanec Jelinčič je imel novembra leta 2009 še hujši izpad ob dnevu boja proti nasilju nad ženskami, v prisotnosti pravosodne ministrice sredi Prešernovega trga. Njun pogovor povzemamo v nadaljevnju.

KK (prešerno razpoložena): »Daj si gor tole (beli trakec, op.p.), da bodo videli, da ne pretepaš žensk.« ZJ (namuznjeno, op.p.): »Čeprav včasih kakšni paše.« KK (narejeno zaskrbljena): »Nehaj no, snemajo te.«⁷⁰

Video Obvezni pregled mednožja je estetski odziv feminističnega intermedijskega kolektiva Magdalen Krivopet, na našo pravno-družbeno analizo, ki je pokazala, da nekaznovani, torej dovoljeni ekscesi šovinistov v politiki in javnosti, dovoljujejo ter utrjujejo kulturo posilstva. Kultura nasilja in posilstva se tako zažre v družbo od zgoraj navzdol.

Gotovo v antologijo sprenevedanja sodi dogajanje v postopku sprejemanja Zakona o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD) v aprilu 2016 in to natančno na točki uvajanja splošne prepovedi spolnega nadlegovanja kot oblike diskriminacije. Iz razprave seva podcenjevanje do teme, same opredelitve spolnega nadlegovanja

(natančno takega, kot ga ureja pravo EU, ki se ga je z veliko zamudo prenašalo v notranji pravni red). Razprava je vključevala vrsto mitov iz kulture posilstev, mdr. o lažnivih žrtvah, o vplivu pretirane zaščite na rodnost ipd. Šlo je za brezplodno banalno razpravo o tem, kako napačno in izmuzljivo naj bi bilo v zakonu opredeljeno, kaj naj bi bilo spolno nadlegovanje. Nekateri razpravljavci so se obregnili ob to, da je bilo v obrazložitvi zakona v ponazoritev navedenih nekaj takšnih ravnanj, ki lahko (glede na kontekst) pomenijo nezaželeno ravnanje, tudi spolno nadlegovanje: pohotni pogledi, kaj je na delovnem mestu spreminjanje službenih tem v spolne ipd.⁷¹ Citiramo enega od razpravljavcev: »Potem, ta zakon govori tudi o spolnem nadlegovanju in za spolno nadlegovanje razglša vsako obliko nezaželenega verbalnega ali vedenja spolne narave kot izhaja. Iz obrazložitve pa imate v mislih tudi pohotne poglede. In, poglejte, včasih je bilo normalno, da sta se fant in punca lepo pogledala, preden sta se malo поблиže zblížala. Sedaj vi očitno hočete to našo stalno prakso, ki je veljala v človeštvu tisočletja in tisočletja, prepovedati, se pravi fant, ki bo hotel lepo pogledati eno punco, preden bi se spustila v odnos, bo moral razmisliti, če se slučajno ne bo počutila ta punca nadlegovana in ga bo prijavila. Lepo vas prosim, mi si želimo čim več intimnih odnosov, mi si želimo čim več družin, vi pa želite tukaj dobesedno začetek družine, prijazen pogled, ki bi ga lahko nekdo razložil kot pohoten pogled, kriminalizirati.«

Odmevala je tudi označba vodje informativnega programa na TV Slovenija in novinarke s »poceni odsluženima prostitutkama« s strani vodje tedanje opozicije. Šlo je za tviterski odziv na medijsko razkrivanje vidnih članov stranke, vključno z direktorico Centra za narodno spravo kot domnevnih podpornikov skupine Legija smrti (obuditev zloglasne skrajno desničarske paravojaške milice). Primer bi se dalo označiti kot nadlegovanje zaradi spola in spolno nadlegovanje, pa tudi viktimizacijo (povezava z zaščito oz. ukrepanjem v zvezi z političnim ekstremizmom), vendar se pravniki pri teoriji primera niso odločili za tak pristop. Po zapletih z ugotavljanjem protipravnosti tega ravnanja je prišlo v dveh zadevah (zasebna kazenska tožba zaradi razžalitve) do kazenske obsodbe (sodba je postala pravnomočna).⁷² V tem delu zadeve je bilo značilno prizadevanje obrambe za zastaranje. Potekali sta tudi dve različni civilni pravdi za odškodnino. V eni je bila tožnica uspešna, v drugi (bistveno podobni) pa sprva ne - do preobrata je nazadnje prišlo šele s sodbo Ustavnega sodišča. Obe sodbi sta sicer pravnomočni, a je v zvezi z njo še v obravnavi postopek pred ESČP, saj politik meni, da je takšno izvajanje stvar svobode izražanja, ob tem, da je bilo v kazenskem postopku ugotovljeno, da so bile besede izrečene z namenom zaničevanja.⁷³

Predlagamo še potop v analizo o objavah na družbenem omrežju X v času pred volitvami leta 2022. SKUBIC, J. in ANTIĆ GABER, M. (2024). Nasilje nad ženskami v politiki na družbenem omrežju X: nov način izražanja starih oblik nasilja? Inštitut za novejšo zgodovino.

⁶⁷ Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/en/News/Index/10283>

⁶⁸ Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eu-gender_based_violence_survey_key_results.pdf.

⁶⁹ Dostopno na https://www.rtvsllo.si/files/eukomisija/ebs_449_en.pdf.

⁷⁰ Eurobarometer Gender stereotypes - Violence against women, dostopno na: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3252>.

4.7 Politike zaščite spolne nedotakljivosti in enakosti spolov

Kultura posilstev ne obstaja v praznem prostoru. Zato je ključno vprašanje, ali na najširši sistemski ravni sploh obstajajo resna vizija, vodenje in zgled. Menimo, da je težko dokazovati, da imamo dovolj resne politike enakosti spolov, sploh z vidika učinkovite zaščite vseh ključnih vidikov spolne nedotakljivosti žensk.

ReNPEMŽM30 je po koncu leta 2020 oz. izteku prejšnje, manjkala 2 leti in 9 mesecev (bila je pripravljena, a ni prišla na dnevni red v DZ in jo je vlada celo umaknila iz procedure) vse do oktobra 2023 (torej v času najhujših zaostritev nasilja v družini v času pandemije). Po tem, ko je bila ReNPEMŽM30 objavljena, pa še vedno ni operativna: izvedbenih periodičnih akcijskih načrtov namreč še vedno ni, zato je možno trditi, da se ta politika ne izvaja resno že vse od od 1. januarja 2021 dalje. Zastavlja se vprašanje, ali je Slovenija več kot pet let brez sistematičnega ukrepanja v sferi enakosti spolov? V skladu s 16. členom ZEMŽM mora ministrstvo, pristojno za enake možnosti, pripraviti predlog periodičnega načrta in ga predložiti v sprejetje Vladi RS, za obdobje dveh let. Torej načrt za prvo takšno obdobje sploh ni več niti relevanten. Prav tako je potekel tudi znaten del časa, ki bi ga moral pokrivati naslednji načrt. Skladno s 17. členom naj bi Vlada vsaki dve leti poročala državnemu zboru o izvajanju nacionalnega programa. Tudi ta obveznost se ne izvaja.

ReNPPND24–29, sprejeta 2024, je politika, ki ni dovolj preučila stanja, zato celostne strategije na takšni podlagi ni naredila. Pozitivno pa je, da se pripravljavci tega vsaj zavedajo. Med nalogami so mdr. naslednje: preučiti sistem zaupnih oseb na delovnem mestu in vzgojno izobraževalnih institucijah, preučiti kazniva dejanja glede spoštovanja Istanbulske konvencije ter okrepiti spremljanje stanja zbiranja podatkov o spolnem nadlegovanju in spolni kriminaliteti, ki zajema kazenske, civilne in disciplinske postopke. Pripominjamo, da se niti pri zbiranju podatkov ne omenja prekrškovnega in upravnega nadzora.

Video Luknja v politiki je estetski odziv feminističnega intermedijskega kolektiva Magdalen Krivopet, na našo pravno-družbeno analizo, ki je pokazala, da je Slovenija več kot pet let brez učinkovitega ukrepanja v sferi enakosti spolov, saj nima resne politike enakosti spolov, niti v povezavi z zaščito spolne nedotakljivosti žensk, saj se sprejeta zakonodaja in strategije ne izvajajo dosledno.

Nezadostne politike podcenjujejo posledice nasilja zaradi spola. To je družbeno vsestransko izredno škodljivo za položaj posameznic, skupin žensk, za vse ženske, pa tudi za družbo kot celoto, nenazadnje tudi makroekonomsko. EIGE ocenjuje, da skupni stroški nasilja na podlagi spola v EU znašajo kar 366 milijard evrov v enem samem letu (2019). Od tega naj bi stroški v Sloveniji znašali 1,7 milijarde evrov.⁷⁶

Žrtve kršitev spolne nedotakljivosti si zaslužijo več. Ne kulturi posilstev! mora postati »zakon«, kršitelji pa se morajo utemeljeno bati, da bodo razkriti.

Zaradi spolnih deliktov so bili obravnavani tudi ljudje na visokih vodstvenih položajih, a so javno komunicirali s poskusi normalizacije ravnanja. Med njimi naj omenimo t.i. »šeškanje« s strani nekdanjega visokega uslužbenca MJU kot spolno prakso in poskusi dokazovanja mita, da so bili vsi taki akti sporazumni, storjeni v zameno za službo ipd. V zadevi je prišlo do kazenske obsodbe, zadeva je pravnomočna.⁷⁴

Poseben vidik je zloraba oz. zloverna instrumentalizacija problema posilstev za nabiranje političnih točk z lažnimi novicami ali manipulacijami o tem, da so krivci asimetrično pogosti, npr. tujci in migranti. Gre za spodbujanje nestrpnosti ob zlorabi čustev ob teh pojavih, v katerih naj bi bile žrtve »naše« ženske, ta tip naracije naj bi bil »ikoničen«.⁷⁵ Tovrsten narativ megli pozornost ljudi za resnične probleme in ustvarja zmedo ter nezmožnost razločevanja, rezultat pa je kvečjemu apatija, sploh do obravnave problema npr. v zvezi z nasiljem v družini. Pomembne družbene razprave ne smejo zdrsniti v poenostavitve in čustvene aklamacije, namesto da bi reševale konkretne probleme.

Zelo pomembni so tudi drugi primeri dotlej uglednih javnih osebnosti, npr. umetnika patra Rupnika, drugih umetnikov ter nekaterih univerzitetnih profesorjev. Ob vseh teh zadevah bi bilo zanimivo izpeljati podrobnejšo analizo načinov (ne)poročanja in načinov poročanja različnih medijev o teh temah, saj je nekaterim gotovo mogoče očitati zmanjševanje pomena kršitev, pretirano poudarjanje zgolj kazensko pravne odgovornosti (in načela nedolžnosti) ipd.

⁷¹ Glej npr. na <https://www.politikis.si/2009/11/jelincic-in-kresalova-javno-zabavljala-cez-pretepepe-zenske/>.

⁷² Dostopno na: https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/seje/evidenca!/ut/p/z1/04_Sj9CPykyssy0xPLMnMz0vMAfIjo8zivSy9Hb283Q0N3E3dLQwCQ7z9g7w8nAwsPE31w9EUGAWZGgS6GDn5BhsYGwQHGIHEaPfAAadwNCBOPx4FUfiNL8gNDQ11VfQEAF8pdGQ!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?mandat=VII&type=pmagdt&uid=1691DF7467BE05D7C1257F8F0033B006

⁷³ Glej novice dostopne na: <https://www.rtvsllo.si/slovenija/jansa-po-obsodbi-zaradi-zaljivega-tvita-isce-pravico-tudi-na-escp-ju/754574> ter <https://www.24ur.com/novice/slovenija/kljub-temu-da-detektiv-jansi-ni-uspel-izrociti-vabila-seja-poteka.html>.

⁷⁴ Glej: <https://www.rtvsllo.si/slovenija/jansa-po-obsodbi-zaradi-zaljivega-tvita-isce-pravico-tudi-na-escp-ju/754574>.

⁷⁵ Glej: <https://reporter.si/clanek/slovenija/bivsi-virantov-sekretar-perenic-obsojen-zaradi-seskanja-sodelavk-456374> ter <https://old.delo.si/novice/kronika/pravnomocna-kazen-za-seskanje-po-nagi-zadnjici.html> in <https://www.24ur.com/novice/crna-kronika/sodisce-potrnilo-sodbo-za-perenica-ki-naj-bi-usluzbenki-tepel-po-zadnji-plati.html>.

⁷⁶ Glej npr. članek na: <https://demokracija.si/fokus/se-spomnite-naslovnice-iz-leta-2018-imeli-smo-prav-kultura-posilstev-je-ze-med-nami/> in razkrinkavanje na <https://www.ostro.si/si/razkrinkavanje/objave/ne-drzi-da-policija-ne-objavlja-vec-statistike-o-posilstvih-ter> <https://www.ostro.si/si/zgodbe/dezinformacije-od-sos-do-sds>.

⁷⁷ Glej na <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/costs-of-gender-based-violence>.

5. NADALJNI RAZMISLEKI IN PRIPOROČILA

5.1 Nadaljnji razmisleki o dopolnitvi KZ-1

Opozarjamo na naslednje razmisleke o potrebni dopolnitvi KZ-1.

5.1.1 Pregon posilstva in spolnega nasilja v intimnopartnerskih odnosih po uradni dolžnosti (170. in 171. člena KZ-1)

Pregon kaznivih dejanj posilstva in spolnega nasilja med zakonci ali intimnimi partnerji bi bilo treba zagotoviti po uradni dolžnosti in ne le na predlog žrtve, kot to določa veljavna ureditev. Takšna zahteva izhaja tudi iz 55. člena Istanbulske konvencije. Hkrati veljavna ureditev ne omogoča učinkovitega pregona kvalificirane oblike teh kaznivih dejanj, kadar dejanje storita dve osebi, na kar se sicer odziva predlog novele KZ-1P iz aprila 2026.

5.1.2 Potrebna dopolnitev kaznivih dejanj nasilja nad ženskami

Zaradi jasnosti in določnosti ter uskladitve z mednarodnimi obveznostmi so potrebne dodatne kriminalizacije nekaterih oblik nasilja nad ženskami, zlasti femicida, prisilnih porok, prisilne sterilizacije, zalezovanja s spolno komponento ter pohabljanja ženskih spolnih organov. Na potrebo po uskladitvi slovenske zakonodaje z obveznostmi iz Istanbulske konvencije in nacionalnih strateških dokumentov je že opozoril tudi Zagovornik načela enakosti. Da je to potrebno, izhaja tudi iz Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami 2024-2029 (ReNPPND24-29)⁷⁷, sprejeta 2024.

5.1.3 Potrebni so popravki ureditve kaznivih dejanj iz sovraštva

Sprememba KZ-1 iz leta 2022, sprejeta zaradi uskladitve s pravom EU, je okrepila ureditev kaznivih dejanj iz sovraštva, saj določa, da je treba pri vsakem kaznivem dejanju upoštevati morebiten pristranski nagib storilca do žrtve zaradi njene osebne okoliščine (npr. spola). To omogoča strožjo obravnavo takih dejanj in deloma zapolnjuje tudi praznino glede prepoznavanja femicida oziroma mizoginega nasilja.

Kljub temu, sedanja ureditev, po oceni Zagovornika načela enakosti, ne zadošča. Tudi zagovornice in zagovorniki enakosti spolov ter spolne avtonomije žensk so lahko žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva, pri tem pa mnogokrat ne gre za nagib v zvezi z njihovo osebno okoliščino. Zagovornik je v letu 2022 Ministrstvu za pravosodje (MP) in kasneje zakonodajalcu priporočil⁷⁸, da v KZ-1 ureditev spremeni tako, da bo opredelitev zločina iz sovraštva vključevala vse pojavne oblike kaznivih dejanj, storjenih iz sovraštva zaradi nagibov, povezanih z osebnimi okoliščinami, ne glede na to, ali te osebne okoliščine oškodovanci imajo, so jim pripisane ali so ti oškodovanci le v določeni povezavi z osebami ali organizacijami s temi osebnimi okoliščinami. Takšna dejanja pogosto niso usmerjena le proti posamezni žrtvi, temveč imajo širši zastraševalni učinek na celotno skupnost, ki ji žrtev pripada ali jo predstavlja.

Posebna nevarnost teh ravnanj je tudi v tem, da lahko pomenijo povračilne ukrepe zoper tiste, ki opozarjajo na diskriminacijo, pomagajo žrtvam ali zagovarjajo enakost. Zato ustrezna ureditev ni pomembna le za učinkovitejši pregon, temveč tudi za zaščito žrtev, prič, zagovornic_kov, nevladnih organizacij in drugih oseb, ki sodelujejo pri preprečevanju diskriminacije in nasilja.

5.1.4 Smiselnost nadaljnje razprave o malomarnostnih oblikah kaznivih dejanj

Vprašanje malomarnostnih oblik kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost je bilo predmet razprav že ob spremembi paradigme opredelitve posilstva leta 2021. V zakonodajnem postopku je bila predlagana tudi možnost kaznivih dejanj posilstva in spolnega nasilja iz malomarnosti, vendar je bil predlog kasneje umaknjen, med drugim zaradi pomanjkljivo obrazložene argumentacije. Kljub temu razprava o tem vprašanju ni izgubila pomena, saj ostajajo odprta vprašanja glede meja odgovornosti v primerih, ko storilec očitno prezre odsotnost soglasja ali ravna z izrazito brezbriznostjo do spolne avtonomije druge osebe.

Veljavna ureditev izhaja iz stališča, da se kaznivi dejanji posilstva in spolnega nasilja lahko storita le naklepno, bodisi z direktnim bodisi z eventualnim naklepom. Vendar analiza kaže, da bi bilo smiselno nadaljevati strokovno in zakonodajno razpravo o morebitnih zaznanih vrzelih v praksi, zlasti po podrobnejši analizi sodne prakse po uvedbi modela afirmativnega soglasja. Takšna razprava je pomembna tudi zato, ker zaščita pred posegi v spolno avtonomijo v drugih pravnih režimih – zlasti pri spolnem nadlegovanju in viktimizaciji – kljub nižjim pragom odgovornosti, pogosto ostaja neučinkovita ali težko dostopna.

⁷⁸ Uradni list RS, št. 38/24.

⁷⁹ Dostopno na:

<https://zagovornik.si/izdelki/priporocilo-zagovornika-nacela-enakosti-glede-predloga-zakona-o-spremembah-in-dopolnitvah-kazenskega-zakonika/>.

5.1.5 Potrebna kazenskoppravna zaščita pred viktimizacijo (povračilni ukrepi)

To vprašanje je pereče in ga je po naši oceni treba urediti, ne glede na to, da je treba bistveno izboljšati tudi zaščito pred viktimizacijo na nižjih nivojih zaščite s prekrški, upravnimi in civilnopravnimi sankcijami. Naj se to uredi, je Ministrstvu za pravosodje že predlagal bivši Zagovornik načela enakosti ob noveli KZ-1E v letu 2016 v tč. d). Predlagal je dopolnitev z novim 144.a členom, z naslovom »Kršitev prepovedi povračilnih ukrepov«, po kateri bi se z denarno kaznijo ali zaporno kaznijo lahko kaznovalo, kdor bi zaradi ukrepanja, katerega namen je preprečiti ali odpraviti diskriminacijo, kršitve človekovih pravic, ali v javnem interesu razkriti druge nepravilnosti na področju korupcije ali uporabe javnih sredstev, izpostavljal neugodnim posledicam ali postopkom povračilnih ukrepov:

- ▼ osebo, ki je žrtev domnevne kršitve ali osebo, ki ji pomaga,
- ▼ osebo, ki namerava ali si prizadeva preprečiti ali odpraviti kršitev,
- ▼ osebo, ki odkloni izvršiti navodilo za kršitev,
- ▼ osebo, ki je razkrila ali namerava razkriti katerokoli informacijo o domnevni kršitvi ali v zvezi z njo, zaupno ali ne,
- ▼ osebo, ki je vložila pravno ali drugo sredstvo, sodeluje v postopkih varstva v katerikoli vlogi ali
- ▼ osebo, ki odloča o vloženi pravnih in drugih sredstvih za odpravo domnevne kršitve.

Tudi iz številnih pričevanj in izkušenj žrtev spolnega nasilja izhaja, da je viktimizacija lahko še bolj zavržno in hujše ravnanje, kot pa je bila sama kršitev oziroma zloraba, da bi se nanjo odzvale pa imajo pogosto le še manj moči, oziroma je ta namenjena prav temu, da se žrtev dokončno izčrpa in onesposobi. Obstoječa zaščita žrtev, ki poda prijave s prepovedjo kršitve pravice do pravnega sredstva ali peticije iz 144. člena KZ-1 ter preganjanja zaradi zavzemanja za enakopravnost (2. odstavek 131. člena KZ-1), je očitno nezadostna. V bistvu ni niti zadostnih mehanizmov za preiskovanje fenomenov povračilnih ukrepov, ki vselej predstavljajo zlorabo moči in napad na institute zaščite človekovih pravic, hladen tuš v teh situacijah pa se zlahka sprevrže v vsesplošen strah in s tem uničevanje vladavine prava ter kulture pravic.

To bi med drugim lahko omogočilo tudi pretrganje zastaranja pregona samih kršitev spolne nedotakljivosti, če bi viktimizacijo lahko v posameznem primeru ustrezno ovrednotili kot enako hudo ali hujše kaznivo dejanje, kot je bila primarna kršitev spolne nedotakljivosti.

5.1.6 Obeti za izboljšave – zadnji predlog novele KZ-1P

Zadnji predlog novele Kazenskega zakonika (KZ-1P), vložen v parlamentarno proceduro aprila 2026, vsebuje odzive na več izpostavljenih sistemskih vprašanj glede zaščite spolne nedotakljivosti in nasilja nad ženskami. Predlog med drugim vključuje spremembo kaznivega dejanja umora po 161. členu KZ-1, ki posebej izpostavlja umore v družinskih ali partnerskih odnosih, s čimer posredno naslavlja tudi vprašanje femicida in stopnjevanja nasilja v intimnopartnerskih odnosih. Predlog vključuje tudi spremembe 170. in 171. člena KZ-1 glede posilstva in spolnega nasilja v partnerskih odnosih. Po novem bi se ta kazniva dejanja preganjala po uradni dolžnosti in ne več zgolj na predlog žrtve. Hkrati se jasneje določa, da je kvalificirana oblika kaznivega dejanja podana tudi, kadar dejanje storita dve osebi.

Pomembne so tudi predlagane spremembe 173. in 174. člena KZ-1 glede spolnih kaznivih dejanj zoper otroke in zlorabe položaja. Predlog razširja opredelitev zlorabe položaja tudi na zlorabo zaupanja, avtoritete ali vpliva, kar je pomembno zlasti zaradi dosedanjih preozkih razlag kriminalne cone pri kaznivih dejanjih v športu, izobraževanju in drugih hierarhičnih okoljih. Predlagane spremembe hkrati pomenijo uskladitev z zahtevami Direktive 2011/93/EU o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok.

5.2 Dopolnitev k izzivom pregona in sodne prakse

5.2.1 Pravne (pre)kvalifikacije kaznivih dejanj in pregon vseh odgovornih

Vprašanje je, kolikokrat v praksi, glede na uspeh dokazovanja v kazenskih postopkih, prihaja do ustreznih prekvalifikacij kaznivih dejanj, tudi zato, da se postopki, glede na uspeh dokazovanja, ne končajo z oprostilno sodbo. Ta vprašanja so, še pred tem, pomembna tudi za organe pregona ter celo za žrtve, npr. ker nekatere lažje prijavljajo nasilje v družini kot posilstva v partnerskem odnosu. Ta dilema je bila zelo pomembna v stari paradigmi opredelitve posilstva, v razmerju do drugih kaznivih dejanj iz poglavja o kazenski nedotakljivosti, v modelu afirmativnega soglasja je ta razkorak lahko manjši. Treba bi bilo opraviti natančnejšo resno analizo možne razlage oziroma kontekstov storitve drugih kaznivih dejanj izven poglavja kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. Pri posameznih kršitvah, ki vendarle pomenijo napad na spolno nedotakljivost, čeprav morda ne fizično oz. kontaktno, ne gre nujno za posilstva in spolne napade, ampak gre morda »le« za kazniva dejanja spolnega nadlegovanja v delovnih razmerjih in v zvezi z delom po 197. členu, za kršitev enakopravnosti po 141. členu KZ-1 (npr. v zvezi s pravico do osebne duševne in telesne integritete), ali za kazniva dejanja zoper čast in dobro ime (ki pa se sicer preganjajo na zasebno tožbo). Pomembno je zlasti kaznivo dejanje šikaniranja na delovnem mestu po

drugem odstavku 197. člena Kazenskega zakonika, ki vključuje tudi spolno nadlegovanje.⁷⁹ Ta ravnanja, tudi če še niso kazniva, so namreč v praksi izredno pogosta, v nekaterih poklicih, kot je novinarski, še posebej. Kadar je takšno kaznivo dejanje storjeno v kvalificirani obliki, oziroma ima hujše posledice, je na primer v javni upravi takšno kaznivo dejanje predstojnik organa oblasti dolžan tudi naznaniti. Če tega ne stori, s tem sam stori posebno kaznivo dejanje zoper pravosodje (opustitev ovadbe, da se pripravlja kaznivo dejanje po 280. členu KZ-1).⁸⁰ Ta vprašanja na tem mestu odpiramo le na načelni ravni. Ob tem se zastavljajo tudi vprašanja prekrivanja in stekov kaznivih dejanj (npr. v zvezi z zalezovanjem, kadar ima spolno konotacijo).

Posebej obravnavamo vprašanje prekrivanja znakov kaznivih dejanj in prekrškov, tudi vprašanj prepovedi dvakratnega sojenja o isti stvari (ne bis in idem), saj bi načeloma v primerih oprostilnih sodb oz. ustavitve kazenskih postopkov, storilci lahko še vedno odgovarjali vsaj za prekrške zaradi spolnega nadlegovanja, po Zakonu o delovnih razmerjih ali Zakonu o varstvu pred diskriminacijo, ali zaradi kršitev določb Zakona o javnem redu in miru. Konec koncev imajo pooblastilo za pregon prekrškov tudi državni tožilci sami, čeprav ni nobenih podatkov o takšni praksi. V teh primerih bi bil razlikovalni kriterij zlasti teža oz. intenzivnost kršitve in njene posledice, možno pa je, da bi šlo tudi za vprašanje stopnje odgovornosti, npr. ko gre le za ravnanja, ob katerih je storilcu mogoče očitati le malomarnost.

Nujno bi bilo potrebno preučiti tudi vprašanje, ali se vedno preganja za kazniva dejanja vse (so)odgovorne, npr. tudi delodajalce kot pravne osebe. Podatkov o takih primerih skoraj ni. Velika izjema je mdr. v javnosti odmeven primer sojenja zaradi spolnega nadlegovanja (in trpinčenja) zaposlene s strani rektorja Univerze na Primorskem. Ta primer je strateški tudi zato, ker je sodišče tudi v kazenskem delu zadeve dopustilo dokazovanje z avdio posnetki kršiteljevih (rektorjevih) izvajanj v uradnem delovnem odnosu oz. na sestanku z zaposleno žrtvijo spolnega nadlegovanja, ki so bili posneti prikrito. Sodba je pravnomočna, sprejeta pa je bila več kot deset let po dogodkih.⁸¹ Vprašanje, ali je dopustno v tovrstnih zadevah dopustiti tudi takšne dokaze, ne le v drugih, npr. civilnih postopkih (da je treba o tem pretehtati glede na vse okoliščine ob razbiranju meja varstva med pravicami, glej Ustavno sodišče v zadevi Up-472/02), ampak celo v kazenskem postopku, je lahko ključno za uravnoteženje neravnotežja moči, v smislu enakega varstva pravic iz 22. člena ustave oz. pravice do dokaza. Za tovrstna ravnanja v takšnih okoliščinah, ko očitno ni pridobljeno soglasje kot pogoj za »zasebnost« oz. vstop v spolno avtonomijo, storilci ne bi smeli uživati nobenega polja pričakovane »zasebnosti«. Je tako snemanje možno tolmačiti kot nekakšen silobran ali kot edino možno obliko zaščite dokazov? Takšno dokazovanje bi učinkovito omogočilo razblinjenje mita, da se teh dejanj ne da dokazovati, ker se ne da verjeti zgolj izjavam žrtev in da je zato to težko, če ne nemogoče dokazati. Žal navedene sodbe v danih razmerah nismo mogli pridobiti oziroma podrobneje analizirati, značilno pa je na strani obrambe storilca nastopala cela vrsta najuglednejših odvetnikov.

Kratek satirični video Primer: predator, je nastal s pomočjo metodologije gledališča zatiranih in je estetski odziv feminističnega intermedijskega kolektiva Magdalen Krivopet na institucionalno izdajo v Sloveniji, s politiko nekaznovanja spolnega nasilja.

5.2.3 Dograditi je treba ustrezno koordinacijsko organizacijsko strukturo za celostno odzivanje na vse pojave nasilja nad ženskami

Odbor pogodbenic za nadzor Istanbulske konvencije kot prednostno nalogo (tč.1) Sloveniji priporoča, da se dodeli vlogo koordinacijskega organa v zvezi z vsemi oblikami nasilja nad ženskami enemu ali več popolnoma institucionaliziranim subjektom in da se hkrati zagotovi, da bodo takšnemu organu na voljo potrebni človeški in finančni viri za zagotovitev trajnosti njegovega dela.

5.2.4 Usposabljanja, osveščanje sodnikov, tožilcev, izvedencev, policije

Kot izhaja že iz zgornjih komentarjev samih sodnikov in drugih deležnikov, se v pravosodju zavedajo, da je eden bistvenih problemov v odnosu oz. premajhna občutljivost na ta vprašanja in nato ustrezno ravnanje, strokoven, na žrtve usmerjen oziroma osredotočen pristop, ki skuša na vsak način preprečiti morebitno sekundarno viktimizacijo. Vsi udeleženci v teh postopkih bi morali biti posebej usposobljeni za delo z žrtvami kršitev spolne nedotakljivosti in nasilja.

Poleg tega bi bil nujen tudi poseben program za zaznavanje in nudenje ustrezne psihosocialne in druge podpore žrtvam na kritičnih točkah (npr. zdravstvo, socialno delo, šolstvo, na delovnem mestu) in programi samega opolnomočenja žrtev, da bi bile te spodbujene in sploh sposobne prijavljati vse oblike nasilja nad ženskami, tudi spolno nasilje. Tovrstna priporočila ponavlja tudi Odbor pogodbenic za nadzor Istanbulske konvencije.

5.2.5 Zbiranje podatkov

V našem pravnem sistemu je zbiranje razčlenjenih podatkov, ki omogočajo podrobnejše analize prakse in s tem načrtovanje politik, ena od pomembnih pomanjkljivosti. Ne gre le za podatke o uspešnosti sodnih postopkov, zelo pomembni so tudi podatki, ki omogočajo uvid, kdo so najpogostejše žrtve, storilci ipd.

Statističnih podatkov o tem, kolikokrat in pri katerih kaznivih dejanjih se sovražni oziroma pristranski nagib dejansko predlaga in upošteva kot oteževalna okoliščina pri odmeri kazni, ni. Statistični podatki, razčlenjeni po osebnih okoliščinah, se na ravni policije, tožilstva in sodišč ne zbirajo niti za kazniva dejanja javnega spodbujanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti (297. člen KZ-1) ali kršitve enakopravnosti (131. člen KZ-1), kjer je diskriminatorno razlikovanje zaradi osebne okoliščine eden od znakov kaznivega dejanja. V Sloveniji, z izjemo posameznih ad hoc analiz, nimamo nikakršnih podatkov, na podlagi katerih bi lahko ocenili stanje in trende na področju zločinov iz sovraštva ali drugih zločinov, povezanih z diskriminacijo. To je ovira za oblikovanje učinkovite javne politike preprečevanja in obravnavanja tovrstnih kaznivih dejanj ter merjenje uspešnosti takšnih politik. Brez teh podatkov je težko meriti učinkovitosti organov pregona pri odzivih na tovrstna kazniva dejanja. Objavljanje in razširjanje podatkov v anonimizirani in statistični obliki, žrtvam in skupnostim, ki jim pripadajo, sporoča, da država kazniva dejanja iz sovraštva obravnava resno, širši javnosti pa, da zločine iz sovraštva spremlja, obravnava in ima do njih ničelno stopnjo tolerance.

V zadnjem času je tudi zaradi ReNPPND24–29 zabeležen pomemben napredek in s tem okrepitev zbiranja podatkov o spolnem nadlegovanju in spolnih zločinih s strani tožilstva. Vseeno pa se, na primer še vedno ne beleži podatkov o zločinih iz sovraštva, ali pa vsaj ti niso znani, ni podatkov o tem, zaradi katerih osebnih okoliščin se pojavljajo kršitve enakopravnosti, razen s kvalitativnimi analizami, nimamo uvida v podrobnosti glede žrtev sovražnega govora ipd. Na podlagi pregleda GREVIO, Odbor pogodbenic v zadnjem pregledu oziroma Sklepah o izvajanju priporočil v zvezi s Slovenijo v letu 2025 izpostavlja, naj Slovenija, kljub napredku, še bolj spodbuja sprejetje dodatnih ukrepov za zagotovitev celovitega zbiranja podatkov v zvezi z vsemi oblikami nasilja, ki jih zajema Istanbulska konvencija, zlasti (torej ne le) kar zadeva kazenskoopravni sistem, kar bi zagotovilo tudi podlago za oblikovanje politik, ki temeljijo na dokazih. Podrobneje o problemu zadostnega zbiranja podatkov ob obravnavi prekrškov in inšpekcijskih ukrepov.

5.3 Vprašanja zagotavljanja podpore žrtvam v zvezi s kaznivimi dejanji

Zadnji predlog novele Kazenskega zakonika (KZ-1P), vložen v parlamentarno proceduro aprila 2026, vsebuje odzive na več izpostavljenih sistemskih vprašanj glede zaščite spolne nedotakljivosti in nasilja nad ženskami. Predlog med drugim vključuje spremembo kaznivega dejanja umora po 161. členu KZ-1, ki posebej izpostavlja umore v družinskih ali partnerskih odnosih, s čimer posredno naslavlja tudi vprašanje femicida in stopnjevanja nasilja v intimnopartnerskih odnosih. Predlog vključuje tudi spremembe 170. in 171. člena KZ-1 glede posilstva in spolnega nasilja v partnerskih odnosih. Po novem bi se ta kazniva dejanja preganjala po uradni dolžnosti in ne več zgolj na predlog žrtve. Hkrati se jasneje določa, da je kvalificirana oblika kaznivega dejanja podana tudi, kadar dejanje storita dve osebi.

Pomembne so tudi predlagane spremembe 173. in 174. člena KZ-1 glede spolnih kaznivih dejanj zoper otroke in zlorabe položaja. Predlog razširja opredelitev zlorabe položaja tudi na zlorabo zaupanja, avtoritete ali vpliva, kar je pomembno zlasti zaradi dosedanjih preozkih razlag kriminalne cone pri kaznivih dejanjih v športu, izobraževanju in drugih hierarhičnih okoljih. Predlagane spremembe hkrati pomenijo uskladitev z zahtevami Direktive 2011/93/EU o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok.

5.2.4 Usposabljanja, osveščanje sodnikov, tožilcev, izvedencev, policije

Potrebni je več prizadevanj za pristop, ki je bolj osredotočen na žrtve in upoštevanje vidika spola. Nujno bi bilo sprejeti tudi dodatne ukrepe za spodbujanje prijavljanja vseh oblik nasilja nad ženskami, saj ostaja delež neprijavljenih ravnanj izjemno visok.

5.3.2 Vzpostavitev specializiranega kriznega centra za žrtve spolnega nasilja

Tak center bi žrtvam zagotavljal celostno podporo, vključno z medicinsko in forenzično obravnavo ter psihosocialno pomočjo pri soočanju s travmo, skladno s 25. členom Istanbulske konvencije. Na to pomanjkljivost je nazadnje opozoril Varuh človekovih pravic v senčnem poročilu ob pregledu izvajanja priporočil Odbora pogodbenic glede na uvodni pregled Skupine GREVIO.⁸²

⁸⁰ Ta se glasi: »(1) Kdor na delovnem mestu ali v zvezi z delom s spolnim nadlegovanjem, psihičnim nasiljem, trpinčenjem ali neenakopravnim obravnavanjem povzroči drugemu zaposlenemu ponižanje ali prestrašeno, se kaznuje z zaporom do dveh let.

(2) Če ima dejanje iz prejšnjega odstavka za posledico psihično, psihosomatsko ali fizično obolenje ali zmanjšanje delovne storilnosti zaposlenega, se storilec kaznuje z zaporom do treh let.«

⁸¹ Ta se glasi: »(1) Kdor ve, da se pripravlja kaznivo dejanje, za katero je z zakonom predpisana kazen treh ali več let zavora, pa ga v času, ko se je dalo še preprečiti, ne naznani in je bilo dejanje poskušeno ali dokončano, se kaznuje z zaporom do enega leta.«

⁸² Podatki o tem so iz medijskih objav npr. na:

<https://www.rtvlo.si/crna-kronika/nekdanji-ректор-primorske-univerze-obsojen-za-spolno-nadlegovanje/729432>

ter <https://www.rtvlo.si/lokalne-novice/primorje/visje-sodisce-potrnilo-pogojno-zaporno-kazen-za-nekdanjega-rektora-up-dragana-marusica/752058>.

⁸³ Dostopno v angleškem jeziku na:

<https://rm.coe.int/written-contribution-to-grevio-human-rights-ombudsman-slovenia/4880298199>.

5.3.3 Zagotavljanje stalne psihosocialne podpore žrtvam

Na Okrožnem sodišču v Ljubljani deluje služba za podporo žrtvam kaznivih dejanj, podobna služba pa obstaja tudi na Okrožnem sodišču v Mariboru. Takšna podpora po Sloveniji še vedno ni enotno razvita, učinkovita in ustrezno financirana.

Odvetnik je v intervjuju poudaril: »Sistem bi moral zagotavljati, da ima žrtev ves čas podporo – ne nujno pravno, ampak človeško. Odvetnik ni nujno oseba, ki zna nuditi čustveno oporo. Žrtev bi potrebovala spremljevalca, ki ji pomaga skozi celoten proces.« (Priloga 1)

5.3.4 Pravica do državne odškodnine ne bi smela biti odvisna od državljanstva žrtve

Država žrtvam nasilnih kaznivih dejanj zagotavlja odškodnino za škodo v primerih, ko storilec škode ne more povrniti oziroma je ni mogoče izterjati. Vendar pa imajo po Zakonu o odškodnini žrtvam kaznivih dejanj, pravico do vložitve zahtevka pri Ministrstvu za pravosodje le državljani Republike Slovenije in državljani držav članic Evropske unije.

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije je že večkrat opozoril, da takšna ureditev pomeni diskriminacijo na podlagi državljanstva ter priporočil, da se pravica do državne odškodnine zagotovi tudi drugim tujcem, ki so žrtve nasilnih kaznivih dejanj v Sloveniji. Na to je nazadnje opozoril tudi v senčnem poročilu ob pregledu izvajanja priporočil Odbora pogodbenic na podlagi pregleda Skupine GREVIO.

5.3.5 Odnos sodne prakse do spornih ravnanj v primerih oprostitev ali milih sankcij

Vredno bi bilo preučiti »hladnost« pri sojenju in v sodbah, tj. kolikokrat so oprostilne sodbe ali sodbe s posebno milimi sankcijami vsaj takšne, da jasno ovrednotijo samo ravnanje kot zavržno. Ob tem bi moralo biti posebej izpostavljeno, kako se žrtve v takih primerih opolnomoči, da iščejo pravico še s kakšnim drugim pravnim sredstvom (npr. z odškodninsko tožbo oziroma na nižjih ravneh zaščite, s pregonom prekrška, ki je bil v času kazenskega postopka prekinjen). Na vprašanje predstavnici zagovorniške organizacije žrtv nasilja: Ali se zgodi, da žrtev dobi neko zadoščenje, da storilec obžaluje, se opraviči, smo prejeli odgovor: »Jaz tega ne poznam. Mogoče pa to zadoščenje... Žrtve spolnih zlorab iz otroštva, ki so bile zdaj stare 50 ali 60 let, so vseeno vložile kazensko ovadbo – tudi če je storilec že umrl. Potem je sicer prišlo nazaj, da je postopek ustavljen, ker je oseba mrtva ali je zadeva zastarala. Ampak ni pa pisalo, da se ni zgodilo. In to je imelo nek pomen. Žrtev je lahko nekaj naredila, drugi so to izvedeli, tudi tisti, ki so se delali, da nič ne vedo«. (Priloga 2)

Vztrajanje storilcev z upiranjem do konca je lahko za žrtve posebno mučno, npr., ko obsojeni na koncu dlakocepi še s stroški postopka, ki bi jih bil dolžan pokriti.⁸³

5.3.6 Civilnopravna zaščita v adhezijskih postopkih ob kazenskem postopku

Posebno študijo bi veljalo posvetiti civilno pravni zaščiti pravic žrtv v t.i. adhezijskih postopkih s civilnopravnimi premoženjskimi oziroma odškodninskimi zahtevki (za odškodnine žrtvam) ob kazenskih postopkih, o katerih se lahko odloči hkrati z odločanjem o kazenski odgovornosti tudi, ko je sodba npr. le pogojna, ko je izrečena kazenska sankcija nizka. Tak zahtevk se lahko vloži pred organom, pri katerem je vložena ovadba (tožilstvo ali policija) ali pred prvostopenjskim sodiščem, vse do konca glavne obravnave. Za zahtevk je treba predložiti dokaze, sodišče pa ga obravnava, če se s tem ne bi preveč zavlekel kazenski postopek. Sodišče sicer tudi samo raziskuje okoliščine, a če bi se postopek s tem preveč zavlekel, se omeji na zbiranje tistih podatkov, ki bi jih bilo pozneje nemogoče ali zelo težko ugotoviti. Prakse obravnave takšnih zahtevkov nismo preučili podrobneje. Po prvem pregledu sodne prakse, taki primeri niso zelo pogosti, so prej velika izjema kot pravilo, storilci pa se plačilom škode vneto upirajo. Treba bi bilo preučiti, kaj je ključni razlog za to, morda sekundarna viktimizacija žrtv, ki jih odvrča od vlaganja takšnih zahtevkov, ravnanje sodnikov, inercija v sodni praksi. Kolikokrat se takšen zahtevk v kazenskem postopku sploh postavi, kolikokrat je sodišče sploh pripravljeno (mora) odločati o tem. Pogosto je tudi vneto nasprotovanje odškodnini ali vsaj priznavanju posameznih vrst nepremoženjske (t.i. moralne) škode (ki kaže, da ni obžalovanja). Odškodnine so tudi v posebnih pravnih primerih relativno nizke, npr. cca 18.000-20.000 evrov se smatra kot zadostna odškodnina za vso nepremoženjsko škodo, kljub izjemno hudi zlorabi zaupanja in šibkosti žrtv ob spolni zlorabi v družini.⁸⁴ Za fizične bolečine in neprijetnosti zaradi zdravljenja, se dosoja med 1.000-1.500 evrov, za strah okoli 3.000 evrov, ponižanje oz. razvrednotenje, ki je žrtvi uničilo življenje z duševnimi bolečinami pa opravičuje približno 5.000 evrov odškodnine. Ob tem, da žrtv ni več mogla navezovati stikov z moškimi in ni imela spolnega življenja, je bila priznana škoda v višini 6.000 evrov. Takšne sodno priznane škode se zdijo precej nizke.

5.3.7 Pretrganje zastaranja ali podaljšanje zastaralnih rokov

Nekatera vprašanja so obravnavana že zgoraj, vendar bi bilo potrebno celostno preučiti celoto. Splošno urejanje zastaralnih rokov za škodo po 352. členu OZ ni prilagojeno naravi kršitev. Da uveljavljanje škode zastara že v treh (3) letih, odkar je oškodovanec izvedel za škodo in za tistega, ki jo je povzročil v primerih nadlegovanja tudi ob absolutnem zastaralnem roku ni dovolj utemeljeno s pravno varnostjo storilcev. Smiselno bi bilo razmisliti o pretrganju zastaranja za civilne delikte, nastale s kršitvijo spolne nedotakljivosti, ne le, če je v teku kazenski, ampak tudi zgolj prekrškovni postopek. Prav tako bi bilo pomembno upoštevati tudi položaj otrok, ki bi morali imeti možnost sami odločiti o uveljavljanju škode za kršitve storjene v času mladostnosti.

⁸⁴ Glej VSM Sodba I Cp 107/2024.

Kratek satirični video Dušan Smodej je, pa ni, je nastal s pomočjo metodologije gledališča zatiranih in je estetski odziv feminističnega intermedijskega kolektiva Magdalen Krivopet na institucionalno izdajo v Sloveniji, s politiko nekaznovanja spolnega nasilja.

5.4 Dopolnitev k izzivom obravnave kršitev spolne nedotakljivosti v pravu o prekrških

Prekrškovno pravo je pomembna obrambna linija zaščite, ker jo država zagotavlja po uradni dolžnosti, to ni naloga samih žrtev, čeprav so te lahko prijavitelji.

5.4.1 Opredelitev prekrškov in glob zanje

Civilno prepoved in prekrške za kršitev spolnega nadlegovanja v delovnih razmerjih je z novim 6.a členom uvedla šele novela ZDR-A v novembru 2007. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO) je od leta 2004 dalje poznal le nadlegovanje zaradi spola, kamor je bilo kvečjemu z razlago mogoče všteti nekatere oblike spolnega nasilja oz. nadlegovanja, a ne vseh. Spolno nadlegovanje nima vselej podlage v kateri od osebnih okoliščin žrtve (ali kršitelja). Gre za ravnanje spolne narave, ki je morda le naključno v zvezi z okoliščinami na strani žrtve, npr. spol, spolna usmerjenost ali spolna identiteta in nujno dejansko ne temelji na njih. Kot rečeno, pa tako ravnanje samo zase ni nujno izraz spolnosti, ampak je lahko tudi sredstvo za podrejanje. Šele Zakon o varstvu pred diskriminacijo je v maju 2016 polje zaščite pred spolnim nadlegovanjem z 8. členom končno razširil tudi na vsa ostala področja, kjer velja prepoved vseh drugih oblik diskriminacije, ključno pa je, da odtlej velja tudi v atipičnih oblikah dela (samozaposlitev, študentsko delo odraslih, delovne pogodbe⁸⁵ ...) ter na področju dostopa do dobrin in storitev⁸⁶, ki so na voljo javnosti. V obeh primerih se je resno zamujalo s prenosom dveh ključnih Evropskih direktiv. V primeru urejanja v sferi dela je bila v Sloveniji v zamudi od oktobra 2005 (Direktiva 2002/73/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. septembra 2002 o spremembi Direktive Sveta 76/207/EGS o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev), v drugem primeru bi morale biti obveznosti po Direktivi Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi, prenesene v domači pravni red najkasneje do decembra 2007.

Tudi zato se na tem področju kaže določen razvojni zaostanek. Pregon s prekrški po pravem redu EU sicer ni izrecno zapovedan, vendar to narekuje notranje sistemska skladnost. Podrobna analiza kaže, da je ta del pravne ureditve

pravzaprav ostal skoraj povsem nefunkcionalen, pregona spolnega nadlegovanja s prekrški v konkretnih primerih, takorekoč ni (našli smo manj kot deset takšnih primerov v zadnjih desetih letih s strani delovne inšpekcije), žrtve se prepušča kvečjemu varstvu v civilnih postopkih.

V praksi ostaja problem, da je treba za pravilno razumevanje, kaj vse je v zvezi z nadlegovanjem prepovedano in pregonljivo kot prekršek, hkrati uporabljati več zakonov. Tako na primer ZDR-1 sploh ne ureja prepovedi diskriminatornih navodil, ki so lahko pogosta v primerih nezaščite žrtev pred tovrstnim ravnanjem (npr. navodilo, naj se neke pritožbe ne obravnava, da se jo zavrne, naj se žrtvi zgodijo neugodne posledice), toliko bolj takrat, ko so storilci v vodstvenem kadru, kadrovskih službah itd. Celo Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM), krovni zakon na področju enakosti spolov, ne ureja niti nadlegovanja, spolnega nadlegovanja, niti viktimizacije, niti navodil za diskriminacijo, uporabljati je treba ZVarD in ZDR-1. ZDR-1 ne ureja navodila za diskriminacijo. Tudi razmerje med temi predpisi (vključno z vprašanjem uporabe zagroženih glob) ni jasno. Čeprav bi se dalo na prvi pogled sklepati, da je na področju delovnih razmerij specialnejši predpis vedno ZDR-1, pa bi morda morali uporabljati kot strožji predpis pri odmerah dovolj visokih glob uporabljati ZVarD. Po tretjem odstavku 2. člena ZVarD velja: »Ne glede na določbe drugih zakonov se uporabljajo določbe tega zakona, če so za diskriminirano osebo ugodnejše.« Če so globe namenjene tudi specialni prevenciji (ponovitvi kršitve s strani storilca v prihodnje), najbrž ni mogoče trditi, da se odmera glob ne nanaša na položaj diskriminirane osebe oz. žrtve, prav tako položaj potencialnih drugih žrtev (generalna prevencija).

Takšno urejanje je vprašljivo glede zagotavljanja jasnosti in določnosti pri urejanju s predpisi in s tem zagotavljanja pravne varnosti (2. člen Ustave RS). Zakonska ureditev mora biti zaradi narave in pomena urejanja tega področja družbenega življenja, ki se nanaša na širok krog, jasna, nedvoumna in določna, da je povprečen naslovnik teh določb, tudi prava nevešča oseba ali oseba z omejeno funkcionalno zmožnostjo⁸⁷, sposobna sama in brez zahtevne pravne razlage ali poznavanja določb drugih zakonov, razumeti svoj pravni položaj – obseg pravic in svojih obveznosti.

Trend zniževanja glob za te prekrške, ki ga je zaslediti ob spreminjanju zakonodaje, je treba ustaviti in bolj koherentno, enotno urejati globe za spolno nadlegovanje ter viktimizacijo na vseh področjih. To bi morali šteti za najresnejše kršitve javnega reda. V 45. členu ZVarD je zakonodajalec najvišje možne globe, močno, v primerjavi z ZUNEO-UPB1 tudi za 100 %, znižal in to brez prav vsake utemeljitve. Višina glob po ZDR pa je še nižja (največ 20.000 evrov). Doslej je bilo za kršitve 20. člena ZJRM-1 (torej naklepno spodbujanje nestrpnosti prek storitve različnih prekrškov) zagroženo plačilo najmanj 835 evrov globe (protivrednost v tolarjih), navzgor pa omejitve, razen splošne v Zakonu o prekrških, ni bilo. Razlogi za znižanje glob v 23. členu ZJRM-2 niso bili obrazloženi, globe za javno spodbujanje nestrpnosti, pa so se, kljub posredovanju Zagovornika, resno znižale, omejile pa tudi po višini navzgor.

Do letošnje novele ZP-1L za kršitve prepovedi diskriminacije, vključno s spolnim nadlegovanjem in prepovedjo viktimizacije, po ZVarD ni bilo mogoče izrehati glob v razponu, saj zakonodajalec prekrškovnim organom za to ni dal potrebnega posebnega pooblastila (kot je to zahteval tretji odstavek 52. člena Zakona o prekrških (ZP-1). Zato jih je bilo možno izrehati le v obliki najnižje globe. Zakonodajalec je prezrl, da je ta situacija že pred tem zaznamovala (ne)izvajanje prekrškovnega nadzora po ZUNEO-UPB1. Novela ZP-1L je omejitev sicer odpravila, a ni jasno, ali bo to kaj vplivalo na prakso in kako. Že zdaj so bile izrečene globe ne preveč pogoste (izrekli so se npr. opomini, odmera po višini pa ni bila podrobneje znana), tudi števila inšpekcijskih postopkov ni bilo prav veliko. Pravzaprav je, z izjemo vprašanj sprejemanja splošnih preventivnih aktov zoper spolno nadlegovanje na delovnem mestu, ta nadzor komaj zaznaven (o tem glej v nadaljevanju). Iz javno objavljenih podatkov, npr. letnih poročil delovne inšpekcije in drugih inšpektoratov, npr. tržne inšpekcije, ni moč razbrati, kakšna je bila doslej kaznovalna politika do teh prekrškov z vidika višine izrekanja glob tudi tam, kjer so imeli pooblastilo za izrekanje glob v razponu.

5.4.2 Deljeno dokazno breme

Pri vprašanju izpolnjenosti dokaznega standarda, vključno s standardom gotovosti, zahtevanim za vsako kazensko obsodbo, gre za pravno vprašanje. V okviru te presoje je odločanje o dejanskem vprašanju neločljivo povezano s pravnim vrednotenjem. Pravo o prekrških pa, podobno kot civilno pravo, ne temelji na načelu, da je treba v vseh primerih doseči dokazni standard gotovosti. Prav pri obravnavi prekrškov zaradi spolnega nadlegovanja je tako, kot pri vseh kršitvah prepovedi diskriminacije po 40. členu Zakona o varstvu pred diskriminacijo, uzakonjeno načelo deljenega dokaznega bremena. Ta je jasen, saj navaja, da se ta določba ne uporablja (le) v kazenskem postopku. Čeprav tega pravo EU ne zahteva, bi torej morali sklepati, da se je v domačem pravnem sistemu to pravilo uveljavilo, tako v civilnem pravu (in še pred tem v internih postopkih), v upravnih, npr. inšpekcijskih postopkih, kot tudi v postopkih o prekrških. Kljub temu ne poznamo primerov uporabe teh določb v praksi pregona prekrškov, nekateri organi pregona pa celo opozarjajo, da naj bi bilo dokazovanje teh ravnanj (pre)zahtevno, če ne nemogoče, pri čemer to morda velja za situacije, kjer prijavitelji oz. žrtve vztrajajo pri anonimnosti, ne pa v vseh drugih primerih, kjer bi bile pripravljene na konfrontacijo. Je tudi to odmev mita o nezanesljivosti izpovedi žrtev, življenja, ki je lažje v zanikanju problema, čeprav bi s pravom o prekrških, številne kršitelje veliko lažje prijeli za odgovornost?

⁸⁵ Kot primer poklica kjer ni nujno pogodbe o zaposlitvi izpostavljam turisticne vodnike. Za pričevanje kako lahko nadlegujejo stranke oz. potrošniki storitve, glej pričevanje na: <https://www.jaztudi.si/jaztudi-zgodba-356/>.

⁸⁶ V javnomnenjskih raziskavah, npr. Zagovornika načela enakosti iz leta 2022 se kaže, da je spolno nadlegovanje na tem področju pogosto, o tem da se je to zgodilo v trgovini in storitvenih dejavnostih je poročalo 14 %, v medijih 11 % oseb, ki so bile spolno nadlegovane.

⁸⁷ Npr. osebe ki ne znajo dovolj dobro slovenskega jezika, osebe z invalidnostmi, denimo s težavami v duševnem zdravju.

5.4.3 Ne-pregon prekrškov

V praksi tako rekoč ni zaznati primerov obravnave konkretnih kršitev spolnega nadlegovanja in viktimizacije s prekrški, še manj so znani podatki o tem, kakšne so odmerjene globe, kdo so najpogostejše žrtve ipd.

V sistemu zaščite naj bi imele pri pregonu prekrškov za ta ravnanja glavno vlogo inšpekcije. Vendar te na nekaterih področjih niti ne obstajajo, druge pa nimajo pristojnosti za pregon prekrškov. Obstajajo tudi situacije, ko je težko določiti, katera inšpekcija bi morala ukrepati, ker je odgovornost za kršitev izven običajnih možnosti vpliva, npr. delodajalca⁸⁸ ali ponudnika dobrin in storitev.

Ko ni pristojnega inšpektorata kot prekrškovnega organa (glej spodaj pod inšpekcijske poti, npr. v atipičnih oblikah dela, v odnosih med profesorji in študenti, raziskovalci...), je načeloma (teoretično) državni tožilec vedno pristojen dati obdolžilni predlog, t.j. predlog za pregon prekrška pred sodiščem (torej ne v skrajšanem postopku), kot to ureja določba tretjega odstavka 103. člena Zakona o prekrških (ZP-1). Tožilci bi morali imeti kot varuhi zakonitosti in javnega interesa pomembno vlogo tudi pri vsebinskem usmerjanju in razvoju sodne prakse, vključno s kaznovalno politiko, npr. tudi zaradi pooblastila za vlaganje izrednih pravnih sredstev, kot tudi povratnih informacijskih zank in s tem najboljšega uvida v stanje na tem področju, saj so vedno obveščeni o uporabi le teh. Vprašanje je, koliko časa tožilstvo tem nalogam sploh lahko posveti in zakaj ni javno znanih podatkov o kakršnikoli uporabi navedenih prekrškovnih pooblastil za dajanje obdolžilnih predlogov glede varstva pred diskriminacijo, posebej zaradi spolnega nadlegovanja in viktimizacije. Spodaj ob problemu izvajanja inšpekcijskega nadzora opozarjamo tudi na izmuzljive pripombe nekaterih inšpekcij, češ da npr. spolnega nadlegovanja v danem pravnem okviru skoraj ni mogoče uspešno dokazovati, kljub deljenemu dokaznemu bremenu.

5.4.4 Ustreznejše sankcioniranje spodbujanja diskriminacije in nestrpnosti zaradi spola

Zagovornice enakosti žensk in preprečevanja spolnega nasilja, pa tudi politično aktivne skupine žensk, niso redko tarča sovražnega govora. Na to opozarjajo epizodni primeri, npr. v javnosti precej izpostavljenega Inštituta 8. marec v letu 2022. Po fizičnem napadu na direktorico so v inštitutu naredili analizo sovražnega govora, ki se nabira pod objavami na njihovih družbenih omrežjih. Zbrali so šestdeset A4 strani sovražnih odzivov. Ugotovili so, da se ti napadi stopnjujejo v trenutku, ko jih objavi javno izpostavljena oseba, kot so politiki, novinarji ali v medijih, »ki so blizu stranki SDS«. Postavlja se vprašanje ali je bilo takšno sovraštvo pogojeno s percepcijo nasprotovanja politikam te stranke, ali dejstvom, da ta skupina ni zagovarjala politik te stranke? Ali pa je šlo za poskuse utišanja mladih žensk, ki so postajale mnenjske voditeljice (viktimizacija)?

5.4.5 Prekrški iz sovraštva

»To, kar se mi je zgodilo včeraj, kar se dogaja drugim aktivistom, ni plod naključja, ampak je plod sistematičnega delovanja. To je plod sistematičnega tvitanja kolažev o meni, to je plod sistematičnega širjenja jeze in manipulacij. To je nekaj, kar nekdo zelo zavestno seje v našo družbo in zavestno vsak dan znova reproducira z eno samo idejo: ukiniti kritične glasove in se v konkretnem primeru spraviti na skupino žensk, mlajših od 35 let.«⁸⁹

Na vprašanja neustrezne obravnave sovražnega govora iz več vidikov, je, skupaj s priporočili, opozoril Strateški svet za preprečevanje sovražnega govora⁹⁰. Na vprašanje krpanja vrzeli pri obravnavi kršitev prepovedi zburjanja nestrpnosti s prekrškovnim pravom, je opozoril Zagovornik načela enakosti ob več zakonih, mdr. Zakonu o varstvu potrošnikov (prepoved in sankcioniranje vsakega oglaševanja nestrpnosti, sovraštva in spodbujanja diskriminacije, pa tudi prepoved spolnega nadlegovanja)⁹¹, novem Zakonu o medijih (prepoved širjenja nestrpnosti in spodbujanja diskriminacije, problem vsebin, ki so lahko škodljive za otroke)⁹² ter ob novem Zakonu o javnem redu in miru (ZJRM-2) v letu 2025.

Pomembno je, da se celovito preprečuje in sankcionira vse najbolj škodljive javne oblike spodbujanja nestrpnosti, sovraštva in neenakopravnosti. Spoštovati je treba zapovedi iz 63. člena Ustave RS in zadostiti vsem mednarodnim standardom, ki terjajo, da se država na take pojave odzove s paleto razpoložljivih ukrepov, vključno z različnimi sankcijami glede na težo ravnanja. Spodbujanje nestrpnosti je kot prekršek deloma že sankcionirano, mdr. tudi zaradi prava EU, a le na področju avdiovizualnih medijskih storitev, digitalnih storitev ter v medijih. ZJRM-2 ponovno ni celovito zajel vseh tovrstnih pojavov, ampak kljub manjšim izboljšavam vztraja le na izbranih prekrških, storjenih iz sovraštva oziroma pristranskega motiva. ZVarD v 10. členu prepoveduje vsako spodbujanje k diskriminaciji (ne pa tudi vsake nestrpnosti), a določba ostaja le na ravni civilnopravne prepovedi, kršitve pa niso sankcionirane kot prekršek, kot to velja za vse druge oblike diskriminacije. Kot prekrške je treba preganjati tudi spodbujanje nestrpnosti, h kateri se javnost nagovarja fizično na javnih mestih, pri morebitnih organiziranih kampanjah, plakatnih akcijah, deljenju letakov, ali ob organiziranju javnih shodov. To prav tako pomeni kršitev ali vsaj ogrožanje javnega reda in miru. Podrobnejše urejanje spodbujanja nestrpnosti, sovraštva in neenakopravnosti s prekrški je pomembno tudi za pravno varnost in jasnejšo razmejitev pravic (mdr. do svobode izražanja). Kazenski pregon je le poslednje sredstvo (tovrstne kršitve pa morajo biti naklepne), varstvo s civilnimi pravnimi sredstvi pa bi moralo biti pridržano milejšim kršitvam.

Novi 24. člen ZJRM-2 je za nekatere prekrške, storjene s posebno zavržnim motivom, ki opravičujejo in narekujejo strožje sankcije, določil širšo zaščito glede vseh osebnih okoliščin, ne le nekaterih, kot je to priporočal Zagovornik načela enakosti.⁹³ V ZJRM-1 je bila izpuščena npr. zaščita pred takšnimi prekrški zaradi pristranskosti zaradi spolne identitete, izraza ipd. Za dokazovanje takšnega prekrška po ZJRM-2 ni treba več dokazovati naklepa, ampak le še nedopusten motiv, kar je sistemsko ustrežnejše (primerjaj s tretjim odstavkom 49. člena Kazenskega zakonika, KZ-1F, ki je to vprašanje prav tako uredil šele nedavno). Dejanja iz sovraštva namreč niso nujno storjena s t.i. obarvanim naklepom, kot se je to urejalo doslej v 20. členu ZJRM-1, ampak so to lahko tudi vsa malomarnostna ravnanja. Vseeno pa se s tem le strožje preganja ravnanja, ki so že prekršek sama zase. Zato je naslov 24. člena (»vzbujanje nestrpnosti«) zavajajoč, saj ta tega ravnanja ne ureja, ampak le pogojno (nikakor pa ne v vseh situacijah) spodbuja strpnost.

Z ZJRM-2 bi bilo treba prepovedati tudi javno spodbujanje nestrpnosti samo zase, ne le takšno, ki se kaže prek storitve nekaterih drugih prekrškov, storjenih s spornim motivom, oziroma ko z njimi sovpada. Določiti je treba, kaj sploh pomeni spodbujanje nestrpnosti, ne le posebna izvršitvena dejanja, ki imajo lahko tak motiv ali učinek. Zgolj oblika vedenja oz. način izražanja ne pojasni, kaj je nestrpnost. ZJRM-2 bi moral torej jasneje urediti, kaj je sporna vsebina sporočil, izražanja, uporabe simbolov ipd., saj le povezava z neko osebnostjo ni dovolj. Poleg tega bi se moralo omogočiti pregon teh prekrškov za vse prekrške, ki jih opredeljuje ZJRM-2, ne le nekatere. Ni videti niti razlogov, zakaj ne bi bili na primerljiv način sankcionirani vsi posebno zavržni primeri suspektno motiviranih prekrškov v ZJRM-2, t.j. uporaba nevarnih predmetov, uporaba maskirnih oblačil, uniform ali drugih oblačil, podobnih uniformi, vandalizem ali ogrožanje z živalmi.

5.4.6 Problemi razumevanja načela ne dvakrat o isti stvari (ne bis in idem)

Sankcioniranje milejših kršitev prepovedi sovražnega govora s prekrški, vzporedno s sistemom kaznivih dejanj, je dopustno in potrebno. Ni materialnopravnega prekrivanja s kaznivimi dejanji, možno pa je »delno prekrivanje« zakonskih znakov prekrška z zakonskimi znaki kaznivega dejanja. To ni v nasprotju z načeli pravne

⁹⁰ Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vlada/Fotografije/PV-Golob/07-2023/brosura_priporocila-za-preprecevanje-sovrazn-ega-govora.pdf.

⁹¹ Dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki/priporocilo-zagovornika-nacela-enakosti-glede-predloga-zakona-o-varstvu-potros-nikov/>.

⁹² Dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki/priporocila-zagovornika-nacela-enakosti-glede-predloga-novega-zakona-o-medijih/>.

⁸⁸ Glej npr. izpoved o spolnem nadlegovanju na delovnem mestu, kjer pa je kršitelj izven sfere delodajalca, varnostnik trgovskega centra je izvajal kar daljnosežna spolna dejanja na <https://www.jaztudi.si/jaztudi-zgodba-322/>.

⁸⁹ Glej medijsko novico na: <https://www.rtvsllo.si/slovenija/nisva-razmisljali-kako-bova-to-dokazovali-ampak-sva-bezali-policija-sum-kazniveg-a-dejanja/645119>.

države, če dovolj upošteva načelo razločnosti (*lex distincta*) in načelo določnosti (*lex certa*) pravnega pravila (glej odločbo Ustavnega sodišča U-I-88/07 oz. načelo subsumpcije). Razlika ni le v tem, kako hude so posledice spornega ravnanja za žrtev (npr. pri spolnem nadlegovanju). Za razmejitvev je lahko ključen voljni element storilca: drugače kot za naklepno tovrstnih kaznivih dejanj (npr. sovražni govor, spolno nadlegovanje), so tipični prekrški, lahko storjeni iz malomarnosti.

Že zgoraj je omenjeno vprašanje pravnih prekvalifikacij v kazenskem postopku. Lahko se izkaže, da neka kršitev sploh ni kaznivo dejanje (npr. spolnega nadlegovanja pri delu, npr. zaradi manjše teže posledic na žrtev), vendar to ne bi smel biti izgovor, da se kršiteljev sploh ne bi preganjalo po uradni dolžnosti zaradi prekrškov, torej uveljavljalo prekrškovnih sankcij z izrekanjem glob. Kljub temu, podatkov o takšni praksi (tožilstva ali drugih organov pregona prekrškov), sploh ni.

Ker je to eden od možnih izgovorov, bi bilo nujno treba razmisliti o jasnejšem urejanju, kako ureditev v pravu o prekrških, npr. ZDR, ZJRM-2 in ZVarD, razmeji vprašanje prekrškov v razmerju do kaznivih dejanj, ki so lahko storjena z istim historičnim dogodkom. Ureditve zasledujejo komplementarne cilje, npr. sankcioniranje različnih modalitet kršitve spolne nedotakljivosti. Možno je, da so sumi storitve kršitve zaradi istega historičnega dogodka podani hkrati, tako glede suma storitve kaznivega dejanja, kot prekrška. Razmislek o tem je potreben po vsebini (pravna opredelitev, po naravi dejanja) in po sankciji, tako da se upošteva načelo razločnosti (*lex distincta*) in načelo določnosti (*lex certa*), kot procesno (glede pregona, ne le izključevanja hkratnega pregona ampak tudi sodelovanja organov v postopkih). Po načelu subsumpcije npr. ni pregona za prekršek, če je bila za isto ravnanje ugotovljena kazenska odgovornost. Smiselno bi bilo, da se v zakonu jasno povzame bistvene kriterije iz ustavnosodne prakse, da se zagotovi spoštovanje načela prepovedi ponovnega pregona in ponovnega sojenja za isto dejanje (ne bis in idem). V nasprotnem je povprečnim naslovnikom (npr. kršiteljem, žrtvam), nenazadnje pa tudi organom pregona, nejasno, ali sploh smejo hkrati uvajati postopke o prekrških in kazenske postopke. Nujno je treba jasneje urediti, da morebiten nepregon ali neugotovitev kaznivih dejanj ne pomeni, da ni možno uveljavljati odgovornosti za prekršek (npr. če je storjen iz malomarnosti, kaznivo dejanje pa se lahko stori le naklepno). Takšne dileme se v praksi storilcem zastavljajo (mislijo, da se jim to sploh ne bi smelo dogajati, da so pred tem zaščiteni, če ni bilo kazenske odgovornosti), npr. ob opustitvi pregona kaznivih dejanj, povezanih z nasiljem v družini, ko se vendarle uveljavlja odgovornost za prekršek po 6. členu ZJRM-1 (glej npr. odločitev Ustavnega sodišča RS v zadevi Up-798/21-15). Podobne dileme so lahko tudi glede razmejitve z kaznivim dejanjem po 298. členu KZ-1 in drugimi (tretji odstavek 49. člena KZ-1) ter 23. členom ZJRM-2, toliko bolj pomembne pa bi bile v zvezi z spolnim nadlegovanjem ali vprašanji viktimizacije (v razmerju do kršitev v delovnih razmerjih, glede kaznivega dejanja kršitve enakopravnosti).

Ustrezno presojo, ali gre za isto stvar (*element idem*), je sicer po stališču Ustavnega sodišča mogoče opraviti v vsakem posameznem postopku. Ostaja pa element bis. Razmerje med prekrškovnim in kazenskim postopkom je urejeno v 11.a členu ZP-1, vendar ne zelo natančno. 4. člen Protokola št. 7 k EKČP a priori ne prepoveduje dvojnih postopkov, vendar mora država prepričljivo izkazati, da sta bila postopka zadostno časovno in vsebinsko povezana. Za presojo tega je Evropsko sodišče za človekove pravice razvilo naslednje kriterije: 1) ali različni postopki zasledujejo komplementarne cilje in zato v abstraktnem in konkretnem naslavlajo različne vidike družbeno neprimerne ravnanja; 2) ali je dvojnost postopka v pravni ureditvi in praksi predvidljiva posledica istega očitane ravnanja; 3) ali se različni postopki izvajajo na način, ki se, kolikor je mogoče, izogiba ponavljanju zbiranja in ocenjevanja dokazov, predvsem s primerno interakcijo med različnimi pristojnimi organi, da se ugotovitev dejstev v enem postopku replicira v drugem postopku; in 4) ali se kazenska sankcija iz prvega pravnomočnega postopka upošteva v drugem postopku, z namenom preprečitve nesorazmernih posledic postopkov. Pomembno je tudi, koliko značilnosti rednega kazenskega postopka ima administrativni postopek, zlasti glede njegovih bistvenih okoliščin. Bolj verjetno je, da sta postopka komplementarna in koherentna (ter da se s tem ne izključujeta), če sankcije formalno niso opredeljene kot kazenske, imajo specifično naravo glede na očitano ravnanje ter se razlikujejo od običajnega kazenskega prava. Ni nujno, da postopka od začetka do konca potekata vzporedno, morata pa biti zadostno časovno povezana, da posameznik ni v negotovosti glede teka postopka ali v zamudi, ter da ni podvržen razvlečenemu postopanju organov. S temi kriteriji je ESČP presojalo tudi razmerje med kršitvami, ki so v skladu s slovenskim pravnim redom opredeljene kot prekrški, in kaznivimi dejanji. Več o tem, glej v priporočilu Zagovornika k novemu ZJRM-2.⁹⁴

5.4.7 Zbiranje podatkov o prekrških ni zadovoljivo

Zagovornik je v zvezi s številnimi postopki, tudi kazenskimi ter prekrškovnimi, večkrat dal priporočila, da se z zakoni zagotovi izrecno podlago za zbiranje podatkov o enakosti oz. o enakopravnosti, enaki obravnavi in enakih možnostih (ang. equality data). V zvezi s postopki obravnave ter sankcioniranja vseh prekrškov, povezanih z diskriminacijo, nazadnje npr. ob sprejemanju ZJRM-2. Zagovornik je že v letu 2020 dal podobno priporočilo glede zbiranja podatkov o kaznivih dejanjih⁹⁵, prav tako glede podatkov o prekrških⁹⁶. Podobno priporočilo je Varuh človekovih pravic od leta 2019 že večkrat ponovil. Na pomanjkanje podatkov o enakopravnosti, enaki obravnavi in enakih možnostih, Slovenijo vztrajno opozarjajo tudi mednarodne institucije s področja varstva človekovih pravic.

Priročnik⁹⁷ Evropske komisije podatke o enakosti (ang. equality data) opredeljuje kot informacije kvantitativne ali kvalitativne narave, ki se uporabljajo za opisovanje in analizo aktualnega stanja na področju enake obravnave oseb z določenimi osebnimi okoliščinami. Vključujejo agregirane (statistične) podatke, ki odražajo neenakosti v družbi ter njihove vzroke in učinke. Za pripravo statistik o stanju na področju enake obravnave in enakih možnosti se uporabljajo različni podatkovni viri, med katerimi so zelo pomembne uradne evidence, ki jih vodijo organi v javnem sektorju in ki vsebujejo osebne podatke ljudi z določenimi osebnimi okoliščinami. Cilj pridobivanja agregiranih podatkov iz zbirk osebnih podatkov, v nobenem primeru ni in ne sme biti identifikacija posameznikov, na katere se osebni podatki nanašajo, temveč kvantitativna statistična analiza, da se lahko oblikujejo učinkovite protidiskriminacijske politike.⁹⁸ Ne gre torej za potrebo po vzpostavljanju ali vodenju evidenc občutljivih osebnih podatkov. Gre le za njihovo obdelavo v okviru kazenskega pregona, ki je nerazdružljivo povezana z naravo obravnavanih kaznivih dejanj. Namen je pridobiti le podatke o enakopravnosti, enaki obravnavi in enakih možnostih, razčlenjene po posameznih osebnih okoliščinah, da se zagotovi učinkovito spremljanje načrtovanja in vodenja nediskriminacijske politike ter za znanstveno raziskovalne namene. Končno bi lahko s takšnimi podatki država uspešneje dokazovala, da so njene politike zaščite enako učinkovite za vse skupine ljudi v družbi in da spoštuje prevzete mednarodne obveznosti. V primeru izkazanih dvomov v to ima namreč država praviloma dolžnost, da to dokazuje. Poleg podatkov o prekrških, povezanih z diskriminacijo po ZJRM-2, bi bili zelo zaželeni tudi podatki o kršitvah zaradi nasilnega in drznega vedenja proti družinskim članom, razčlenjeni po spolu in starosti.

⁹³ Dostopno na:

<https://zagovornik.si/izdelki/priporocila-zagovornika-nacela-enakosti-glede-osnutka-predloga-zakona-o-javnem-edu-in-miru/>.

⁹⁴ Priporočilo v zvezi s predlogom Zakona o varstvu osebnih podatkov na področju obravnavanja kaznivih dejanj, dostopno na:

https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2022/08/Priporocila_Zagovornika_ZVOPPOKD_P.pdf.

⁹⁵ Priporočilo Zagovornika načela enakosti v zvezi z osnutkom novega Zakona o varstvu javnega reda in miru, tč. 3, dostopno na

<https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2022/08/Priporocila-Zagovornika-nacela-enakosti-v-zvezi-z-osnutkom-predloga-Zakona-o-varstvu-javnega-reda-in-miru-ZJRM-2.pdf>.

⁹⁶ EK (2016) European Handbook on Equality Data – 2016 Revision, str. 15, dostopno na:

http://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?action=display&doc_id=43205.

⁹⁷ EK (2018) Guidelines on improving the collection and use of equality data, High Level Group on Non-discrimination, Equality and Diversity, Subgroup on Equality Data, str. 4-5. Dostopno na:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/final_guidelines_4-10-18_without_date_july.pdf.

5.5 Dopolnitev k civilnopravni zaščiti spolne nedotakljivosti

5.5.1 Uveljavljanje zahtevkov s spolnim nadlegovanjem v delovnih sporih

V tej analizi podrobnejše analize učinkovitosti in izidov uveljavljanja zahtevkov s spolnim nadlegovanjem v delovnih sporih nismo opravili. Lahko pa opozorimo na nekaj zadev.

Prvo je vprašanje individualizacije škode, vedno je treba upoštevati specifične situacije na strani posamezne žrtve. Položaj oškodovanca mora biti tak, kot da škodnega dogodka ni bilo, povzročitelj pa mora plačati vso škodo, ki jo je povzročil. Če je zaradi osebnega stanja oškodovanca obseg škode neobičajno večji, nima to nobenega vpliva na vprašanje obstoja vzročne zveze med ravnanjem in škodnim dogodkom, zato morebitne okoliščine, ki vplivajo na to, da je v posameznem primeru oškodovanec posebej dovzeten za posamezna ravnanja, to ne razbremenjuje odgovorne osebe do povračila celotne nastale škode. Zoževanje odgovornosti s filigranskim luščenjem vzrokov, ki jih je pripisati pred obstoječemu stanju oškodovanca, in se ob škodnem dogodku aktualizirajo, postavlja v neopravičeno (nerazumno) boljši položaj za civilni delikt odgovorno osebo, saj ji nalaga riziko za prevzem samo neke povprečne pričakovane škode (tako dr. Vesna Bergant Rakočević, Kritika teorije o adekvatni vzročnosti in dileme novejših sodnih praks, Pravna praksa št. 3-4/2009).⁹⁹ Sodišče je v tej zadevi poudarilo še: Ker je spolno nadlegovanje poseg v to ustavno varovano pravico posameznika, takšno ravnanje, če je storjeno na delovnem mestu s strani delavca, utemeljuje izgubo zaupanja in upravičuje strogo sankcioniranje s strani delodajalca, ne glede na to, da gre za dolgoletnega delavca, in ne glede na njegovo siceršnje obnašanje (v razmerju do sodelavcev), osebne lastnosti, dotedanjo kvaliteto opravljanja dela in dejstvo, da je bil to njegov prvi in edini očitok v času celotne zaposlitve.

V danem primeru je storilec tudi kazenskoppravno odgovarjal, sodišče pa je njegovo civilnopravno odgovornost (bil je odpuščen, poleg tega je delodajalec vtoževal reparacijski zahtevek) utemeljilo s tem, da je iz hude malomarnosti huje kršil pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja, saj ni upošteval navodil delodajalca (Pravilnik), s čimer je zanemaril tisto skrb, ki se pričakuje od vsakega povprečnega delavca na istem ali podobnem delovnem mestu: ob sklicevanju na to, da Pravilnika ne pozna, je sodišče še dodalo, da gre za obveznosti, ki jih, vsakemu v odnosih z drugimi, narekujejo splošna pravila vedenja, kar še toliko bolj velja za odnose na delovnem mestu. Tožniku je formalno te obveznosti nalagal že ZDR-1 oziroma prepovedoval KZ-1.

5.5.2 Vprašanje uveljavljanja drugih civilnih zahtevkov

V podobnem javno odmevnem primeru, kjer je šlo za množično spolno nadlegovanje zaposlenih s strani direktorja nekega zavoda za zdravstveno varstvo, ob kateri je poleg kazenske odgovornosti, delovno sodišče ugotavljalo še civilnopravno odgovornost delodajalca po starejši zakonodaji, vključno z uporabo OZ, je sodišče poudarilo: vprašanje obstoja in višine škod je po eni strani pravno vprašanje, po drugi pa stvar subjektivnega doživljanja oškodovank (ki se lahko ugotovi le z njihovim zaslišanjem) in objektivne pogojenosti (mnenje izvedenca), zaslihanje stranskega intervenienta (t.j. kršitelja) pa zato ni potrebno.¹⁰⁰

Taka stališča sodišč so pomembna, da se prepreči poskuse sekundarne viktimizacije žrtve, češ da je bila preveč občutljiva, zlasti pa poskuse dokazovanja prek soočenja s storilcem, ki bi pobijal tako škodo.

Drugo vprašanje, na katerega smo postali pozorni, je prispevek žrtve k nastanku škode, ker se niso uprle.¹⁰¹ Primere, ko se je to v sodnem postopku ugotovilo, je treba šteti kot mejne. Seveda prispevek žrtve ni izključen, vendar pa kakršnokoli ne upiranje samo zase, v položaju, ko je žrtev onemogočena, se ji grozi z viktimizacijo ipd., takega zaključka ne bi smelo opravičevati.

V večini obravnavanih primerov sodišča med drugim opazijo in vrednotijo, če/da storilec ni pokazal obžalovanja. Kot primer posebno sarkastičnih odzivov kršiteljev na sodbo v pomembnem delovnem sporu, pa velja izpostaviti odmeven primer spolnega nadlegovanja na eni od univerz, omenjen že v analizi kazenskega pregona.¹⁰² Značilno je sprenevedanje o tem, za kaj je kdo odgovoren in kaj je dokazano, češ, da je žrtev dokazala le, da jo je spolno nadlegovala Univerza. Ko se je spolnemu nadlegovanju (in predvsem tudi mobingu) uslužbenka rektorju Univerze uprla, so jo takoj nezakonito odpustili (»v dveh minutah si na zavodu«). V tej zadevi je nato najprej uspešno tožila delodajalca, odmeval pa je zlasti njen objavljeni avdio posnetek razgovora s spolnim nadlegovanjem rektorja. Tega sodišče v delovnem sporu ni upoštevalo, ker da je že prej verjelo izpovedi žrtve.¹⁰³ Ker je Univerza v tej zadevi ščitila storilca »do konca«, sta sedaj oba celo kazensko obsojena (glej zgoraj). Ni znano, kako so se izšla pričakovanja, da bi Univerza uveljavljala zahtevek do uslužbenca, ki je škodo povzročil. Žrtev je izjavila: »Postopki tečejo predolgo in storilec bi moral biti takoj odstranjen s takšnega delovnega mesta in s takšne funkcije.« V številnih zelo grobih primerih se to ni zgodilo, kljub kazenskim postopkom, so ljudje ostali na položajih, ali pa so ostali v stiku z žrtvami kot zunanji sodelavci.

Postopkov zaradi kršitev spolnega nadlegovanja in hkrati povračilnih ukrepov je zelo malo.¹⁰⁴

Civilnopravne zahtevke za varstvo pred diskriminacijo ureja tudi 39. člen ZVarD. Oseba, ki meni, da je bila ali je diskriminirana, lahko s tožbo zahteva prenehanje diskriminacije, izplačilo nadomestila zaradi diskriminacije oziroma objavo sodbe v medijih. Diskriminirana oseba je zaradi izpostavljenosti diskriminaciji upravičena do denarnega nadomestila, ki ga izplača povzročitelj diskriminacije. Denarno nadomestilo se prizna v znesku od 500 do 5.000 eurov.

Tudi ZVarD torej ne ureja vseh možnih civilnopravnih zahtevkov, ampak le nekatere. Denarno nadomestilo je tudi v tem primeru treba tolmačiti kot pavšalno ovrednoteno nepremoženjsko škodo, nastalo zaradi kršitve same zase. Nikakor ne gre za limitirano odškodnino za vso možno nepremoženjsko škodo, še manj za celotno odškodnino, torej tudi za morebitno premoženjsko škodo, saj ZVarD tega sploh ne ureja. Takšna razlaga ne bi bila v skladu s pravom EU, ki jamči povračilo polne (vse) škode: v primerih diskriminacije oz. kršitve enakega obravnavanja mora biti za vsako kršitev dodeljena ustrezna odškodnina glede na utrpljeno škodo.¹⁰⁵ Posamezne direktive so zato zaradi nelojalne prakse držav članic celo izrecno uredile izključitev vnaprejšnje določitve vsake zgornje meje takšne odškodnine, razen če delodajalec lahko dokaže, da je edina škoda, ki jo je tožeča stranka utrpela zaradi diskriminacije, zavrnitev upoštevanja njene/njegove prijave za delovno mesto (tako 18. člen Direktive 2006/54/ES). Iz besedila zakona in njegove utemeljitve v obrazložitvi, pa namen, urediti to izjemo, sploh ni razviden.

Pri uveljavljanju teh zahtevkov sta povprečni prava nevešči osebi nejasni dve ključni vprašanji.

Prvo je zastaralni rok za te zahtevke, ki ni določen. Zato gre sklepati, da veljajo splošni zastaralni roki po OZ. Torej načeloma 5 letni rok. Sodna praksa, ki je izredno pičla, je to potrdila¹⁰⁶, a ne brez žolčnega nasprotovanja kršiteljev. To bi moralo jamčiti, da lahko žrtev vedno, tudi če zahtevki po ZDR-1 zastarajo, uveljavlja zahtevke po ZVarD (saj je to za žrtev ugodnejši režim, zato je treba po 2. členu pač dopustiti uporabo zahtevkov po ZVarD), vendar takih primerov iz sodne prakse ne poznamo, javno znani so se nanašali na druge situacije v zvezi z delom, ne delovnimi razmerji.

¹⁰⁰ Glej VDSS Sodba in sklep Pdp 17/2021.

¹⁰¹ Glej npr. zadevo Marshall C-271/91; da morajo biti učinki sankcij odvrtačni pa že v zadevi Decker C-177/88.

¹⁰² Glej VSL Sodba in sklep I Cp 616/2022.

¹⁰³ Ta se glasi: vsak ima pravico zahtevati od sodišča ali drugega pristojnega organa, da odredi prenehanje dejanja, s katerim se krši nedotakljivost človekove osebnosti, osebne in družinskega življenja ali kakšna druga osebna pravica, da prepreči tako dejanje ali da odstrani njegove posledice. Sodišče oziroma drug pristojni organ lahko odredi, da kršitelj preneha z dejanjem, ker bo sicer moral plačati prizadetemu določen denarni znesek, odmerjen skupaj ali od časovne enote.

⁹⁸ Glej novico dostopno na: <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/dnevne-novice/210874>. Žrtev sicer v tem članku omenja predvsem mobbing vendar je jasno da glede simboličnega sporočila omenja »to«, torej spolno nadlegovanje in kontekst gibanja me too.

⁹⁹ Dostopno na:

<https://www.rtvsl.si/slovenija/sodisce-rektor-marusic-trpincil-in-spolno-nadlegoval-direktorico-studentskih-do-mov/421488>.

Drugo, mnogo bolj pereče vprašanje pa je, ali je takšne zahtevke mogoče uveljavljati in ali jih je možno kombinirati z ostalimi civilnopravnimi zahtevki. Ali je zahtevke po ZVarD res možno uveljavljati le s »posebno tožbo« po ZVarD, ki je bila doslej zaradi nizko ovrednotenega predmeta, stvar presoje okrajnih sodišč splošne pristojnosti? Ali so v postopkih po ZVarD možne vsajčasne odredbe (za prenehanje kršitev, za sprejem zaščitnih ukrepov, npr. zaradi viktimizacije)?

Zakaj zahtevkov po ZVarD ne bi mogle žrtve uveljavljati v tožbah pred rednimi sodišči splošne pristojnosti, skupaj z vsemi ostalimi zahtevki za odškodnino za vso premoženjsko in nepremoženjsko škodo in drugimi zahtevki po OZ, ali med njimi pač izbirati? Po OZ npr. ne bi smelo biti izključeno tožiti za vso nepremoženjsko škodo (v sodni praksi je nekaj primerov iztožene nepremoženjske škode nad 5000 evri), na premoženjsko škodo (česar ZVarD ne ureja), na neanonimizirano objavo sodbe in nasploh tudi na zahtevke, s katerimi se da odpraviti posledice kršitve osebnostnih pravic (po 134. členu¹⁰⁷ OZ npr. javno opravičilo) zaradi kršitev prepovedi spolnega nadlegovanja, viktimizacije ipd.. Kaj pa prepovedni zahtevki za prepoved ponovnih kršitev?

Če to kombiniranje možnih civilnopravnih zahtevkov ni mogoče, mora v naši ureditvi, za iztoževanje vse priznane škode in civilnopravnih zahtevkov, žrtev nujno vložiti več civilnih tožb, ne le ene. Je to predvidljivo in razumno? ZVarD se mora po 2. členu ZVarD uporabljati vedno, ko je to za žrtev ugodneje. Vendar bi moralo veljati tudi obratno, oz. bi se moralo zakonodajo vselej razlagati in favorem uveljavljanju pravic. Očitno je, da je sistem kot celota nedomišljen tudi glede zaščite s civilnimi pravnimi sredstvi. Omenjene možnosti v praksi sploh še niso raziskane in kličejo po strateškem pravdanju.

5.5.3 Kolektivne tožbe

Ta vprašanja so lahko pomembna za množične kršitve, za hude viktimizacije ter za dajanje navodil, pa tudi za opustitve, ki hudo ogrožajo zaščito. Po drugem odstavku 2. člena Zakona o kolektivnih tožbah (ZKolT) za varstvo pred diskriminacijo omogoča le posebne kolektivne opustitvene tožbe. Te podrobneje ureja v 57. členu. Ta pot je na voljo le, kadar gre za diskriminacijo večjega števila oseb, ki jih ni mogoče določiti, s takšno tožbo pa se zahteva ustavitev diskriminacije ali prepoved začetka takšnega ravnanja (to skladno z obrazložitvijo ZKolT vključuje tudi zahtevo za odpravo opustitev), ki bi predstavljalo kršitev prepovedi diskriminacije po ZVarD. Velja pa še dodatna omejitev. Ta zahtevki imajo na voljo le Zagovornik ali nevladne organizacije, ki imajo priznan status delovanja v javnem interesu na področju varstva pred diskriminacijo ali varstva človekovih pravic, skladno z 41. členom ZVarD oziroma 6. členom Zakona o nevladnih organizacijah - ZNOrg.

Kolektivne opustitvene tožbe v 57. členu ZKolT so pomembna in nujna dopolnitev t.i. individualnega modela pravičnosti (ki breme uveljavljanja prava človekovih pravic v celoti nalaga posameznim neposredno prizadetim osebam) pri varstvu pred diskriminacijo. Vendar je smisel in pomen veljavne rešitve za kolektivne opustitvene tožbe Zagovornika in nevladnih organizacij predvsem v javnem interesu za ustavitev (in preprečitev) primerov množičnih kršitev prepovedi diskriminacije. To so tisti primeri, ki so po svoji vsebini npr. navodilo za diskriminacijo (podzakonski predpis, interni akt, splošni pogoji poslovanja, napoved prakse ali politike ipd.) in ni nujno, da je kdo takšno navodilo sploh že izvršil. Doslej takšnih tožb v praksi ni bilo. V številnih življenjskih primerih so žrtve znane oziroma določljive in ne gre le za abstraktno ogrožitev, ampak realno kršitev pravic večjemu številu oseb. Takšne kršitve, torej ko so žrtve znane, so bolj tipični primeri množičnih kršitev, kot pa tiste ko žrtve niso znane. Množične kršitve po 12. členu ZVarD štejejo za hujšo obliko diskriminacije. Žrtvam kršitve prepovedi diskriminacije ta pot praviloma torej sploh ni na voljo, poleg tega pa ni možnosti uveljavljati odškodnine. Medsebojni učinki obeh omejitev so daljnosežni, zato je vprašljivo, ali je sistem kolektivnih tožb v tem delu učinkovit in uspešen.

ZKolT splošno omogoča uveljavljanje kolektivnih tožb delavcev in potrošnikov. Te zajemajo tudi kolektivne odškodninske tožbe. Na voljo so zaščiti konkretnih pravic delavcev ali potrošnikov, ki so neposredno oškodovani. Hkrati se jim omogoča tudi vlaganje kolektivnih opustitvenih tožb, tudi za zaščito tistih, ki jih ni mogoče opredeliti. Vprašljivo je, ali lahko s kolektivnimi odškodninskimi tožbami delavci in potrošniki sploh zahtevajo tudi zaščito pred diskriminacijo ali ne. Za omejitve ni videti nobenih razumnih, na naravi stvari utemeljenih razlogov. Iz besedila ZKolT ni dovolj jasno, ali ta dovolj upošteva, da je varstvo pred diskriminacijo presečno oziroma integralno vprašanje varstva pravic potrošnikov¹⁰⁸ ter delavcev¹⁰⁹ po primarnem in/ali sekundarnem pravu EU.

Podatkov o tovrstnih tožbah ni.

Kot rečeno, podrobne analize civilne sodne prakse nismo opravili, se pa da sklepati, da se tudi v civilnih sodnih postopkih žrtve srečujejo s skrbjo pred sekundarno diskriminacijo, skrbjo zaradi pomanjkanja dokazov ipd.

Roki za varstvo pravic in predvideni zahtevki za civilno sodno varstvo spolne nedotakljivosti so vprašljivi. Če se jih razlaga zožujoče in v škodo žrtev, pa tudi očitno neprilagojeni naravi pravice do varstva pred diskriminacijo v delovnih sporih. To posebej poudarjeno velja prav za ukrepanje proti nadlegovanju in spolnemu nadlegovanju ter viktimizaciji, ki pogosto terjajo dolgotrajno opolnomočenje žrtve, da se kršitvi sploh lahko upre. To lahko pomeni resen poseg v pravico do učinkovitega pravnega sredstva, sodnega varstva in pravico do povračila škode za protipravno ravnanje države po 26. členu Ustave RS (tam, kjer se to zgodi v javnem sektorju).

5.5.5 Arbitražni in mediacijski postopki

Zakonodaja pozna arbitražne ali druge mediacijske mehanizme za reševanje sporov, vključno z možnostjo pavšalnih ovrednotenih škod, če se s tem ne onemogoča uveljavljanje polne škode. Tudi tega dela ureditve oz. prakse nismo preučevali podrobneje, po naši oceni pa bi tudi v arbitražnih postopkih moralo veljati pravilo deljenega dokaznega bremena. V zvezi s tem velja opozoriti, da je lahko faktor za presojo pri tem tudi način zanikanja obstoja diskriminacije ter ne-opredeljevanje do očitkov o njej s strani kršitelja. To samo zase seveda ni dovolj, da se vzpostavi sum diskriminacije, vendar pa lahko pomeni močan dodaten element pri vrednotenju celotnega konteksta dogajanja. Čeprav je v zadevi Galina Meister v Speech Design Carrier Systems GmbH (C-415/10) Sodišče EU ugotovilo, da zahteva po transparentnem postopku zaposlovanja (dolžnost delodajalca v sporu predložiti dokazila o izbirnem postopku) ne izhaja iz pravil prava EU, pa je hkrati opozorilo, da je tudi nepredložitev dokazil in neodzivnost na zatrjevanja domnevne žrtve diskriminacije, eden od elementov, ki jih sodišče lahko ovrednoti v kontekstu vzpostavitve suma diskriminacije.

5.5.6 Zastopanje žrtev po nevladnih organizacijah

Po 41. členu ZVarD lahko žrtve z zahtevki po tem zakonu pooblastijo tudi Zagovornika ali nevladne organizacije, ki delujejo na področju varstva pred diskriminacijo in varstva človekovih pravic. Šteje se, da gre za nevladno organizacijo, ki deluje na področju varstva pred diskriminacijo in varstva človekovih pravic, če ima priznan status delovanja v javnem interesu na področju varstva pred diskriminacijo ali varstva človekovih pravic. Za ta status so, poleg pravnega ali drugega svetovanja in pomoči žrtvam, dolžni opravljati še druge javno koristne dejavnosti¹⁰⁴. Takšna ureditev ne izhaja iz narave stvari in je bistveno strožja kot velja splošno. Ni jasno niti, zakaj se upravičen interes za udeležbo v teh postopkih ne prizna tudi sindikatom, verskim skupnostim in drugim interesnim organizacijam, ki združujejo osebe z določenimi osebnimi okoliščinami, a ne morejo dobiti statusa nevladne organizacije. To je lahko sporno tudi z vidika prava EU, saj diskrecija države pri določitvi teh subjektov, ki imajo interes sodelovati v postopkih varstva pred spolnim nadlegovanjem, ni neomejena in ne sme zgrešiti namena ureditve. Isti pogoji veljajo za zahtevke po 57. členu ZKoIT. Na podlagi veljavne ureditve ni jasno niti to, ali lahko žrtve spolnega nadlegovanja sploh zastopajo tudi organizacije s področja enakih možnosti žensk in moških ali pa morajo s tem namenom prej dodatno pridobiti še status delovanja v javnem interesu na področju varstva pred diskriminacijo ali človekovih pravic. Poleg tega zastopanje po 39. členu ZVarD lahko opravlja procesna dejanja le oseba, ki je predstavnik nevladne organizacije in ima opravljen pravniški državni izpit. Doslej teh postopkov nevladne organizacije po znanih informacijah še niso uporabile, Zagovornik pa je žrtve zastopal le v nekaj primerih. Očitno je, da ureditev ni zaživila.

¹⁰⁴Ta vprašanja mdr. urejajo Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, Direktiva Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi, Direktiva 2014/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o ukrepih za lažje uresničevanje pravic, podeljenih delavcem v okviru prostega gibanja delavcev, Direktiva 2014/92/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. julija 2014 o primerljivosti nadomestil, povezanih s plačilnimi računi, zamenjavi plačilnih računov in dostopu do osnovnih plačilnih računov, nekatere direktive ki urejajo dostopnost spletišč in mobilnih aplikacij, medijev, proizvodov in storitev ter Uredbe, ki urejajo dostopnost transportnih storitev.

¹⁰⁵Ta vprašanja poleg primarnega prava EU urejajo mdr. Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (preoblikovano), Direktiva 2014/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o ukrepih za lažje uresničevanje pravic, podeljenih delavcem v okviru prostega gibanja delavcev.

¹⁰⁶Kriteriji zanj pa razen ene same alineje (ki to vključuje, a ni nujni pogoj) nikakor niso nujno povezani s pravno pomočjo oz. svetovanjem. Glej 7. člen Pravilnika o določitvi kriterijev za izkazovanje pomembnejših dosežkov delovanja nevladne organizacije za podelitev statusa nevladne organizacije v javnem interesu na področju dela, družine, socialnih zadev in enakih možnosti (Uradni list RS, št. 59/19 in 10/22) in še pred tem 5. člen Pravilnika o določitvi kriterijev za izkazovanje pomembnejših dosežkov delovanja društva za podelitev statusa društva v javnem interesu na delovnem področju Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (Uradni list RS, št. 2/17, 21/18 – ZNOrg in 59/19).

6. ZAKLJUČEK

Analiza kaže, da spolnega nasilja ni mogoče razumeti kot skupek izoliranih dejanj ali zgolj kot vprašanje učinkovitosti kazenskega prava. Gre za pojav, ki je tesno povezan z družbenimi razmerji moči, zgodovinsko in strukturno podrejenostjo žensk ter širšimi institucionalnimi in ekonomskimi strukturami neenakosti. Kultura posilstev se ne reproducira le skozi ravnanja posameznih povzročiteljev nasilja, temveč tudi skozi (sistemsko) brezbržnost, relativizacijo nasilja, institucionalno pasivnost ter institucionalne sisteme, ki žrtvam pogosto ne zagotavljajo dejanske varnosti, materialne neodvisnosti ali dostopa do učinkovite zaščite. Učinkovita zaščita spolne nedotakljivosti zato ne zahteva le sprememb zakonodaje ali strožjega kaznovanja, temveč širše družbene spremembe zmanjševanja ekonomskih in družbenih neenakosti, krepitev javnih podpornih sistemov, dostopne psihosocialne podpore, stanovanjske in socialne varnosti, kot tudi dosledno ter vztrajno družbeno in institucionalno nasprotovanje seksizmu, nasilju in kulturi nekaznovanosti na vseh ravneh družbe.

V analizi smo kulturo posilstva poimenovali kot kulturo posilstev, saj gre za mrežo sistemskih, institucionalnih in družbenih prepletov politično-ekonomskih struktur, ki stoletja (in tisočletja) neprekinjeno ter usklajeno nadzorujejo ženska in otroška telesa. Ena od treh žensk na svetu (in v Sloveniji) po 15. letu preživi eno od oblik nasilja, po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije pa vsaka peta ženska in vsak sedmi moških poroča, da so bile_i v otroštvu spolno zlorabljene_i. Zato po besedah Mladenović potrebujemo kar revolucijo, s katero bomo odpravile_i moške privilegije, ki ženska in otroška telesa na tem svetu obravnavajo za služenje spolnega in ekonomskega izkoriščanja.

S to analizo smo želele_i sistemskemu zatiranju žensk v Sloveniji 'pogledati v oči', saj po načelih osvoboditvene pedagogike do osvoboditve lahko pridemo le, če se zavedamo svoje družbene in zgodovinske pozicije, ki jo ustvarjajo naši družbeno-politično-ekonomski sistemi.

Na osvoboditev!

7. VIRI IN LITERATURA

LITERATURA IN STROKOVNI VIRI

AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE (FRA) in SVET EVROPE. 2021. Priročnik o evropskem protidiskriminacijskem pravu: izdaja iz leta 2018. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno na: <https://fra.europa.eu/sl/publication/2021/prirocnik-o-evropskem-protidiskriminacijskem-pravu-izdaja-iz-leta-2018>

AMBROŽ, Miha. 2022. Vrednotenje soglasja pri spolnih ravnanjih. Pravosodni bilten. 2022, št. 2.

BRIŠKI, Lara. 2021. Stereotipi o posilstvu na slovenskih sodiščih. Revija za kriminalistiko in kriminologijo. 2021, let. 72, št. 2, str. 105–116.

COMMITTEE OF THE PARTIES TO THE COUNCIL OF EUROPE CONVENTION ON PREVENTING AND COMBATING VIOLENCE AGAINST WOMEN AND DOMESTIC VIOLENCE (GREVIO). 2021. Recommendation on the implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence by Slovenia. Strasbourg: Council of Europe. Dostopno na: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/slovenia>

COMMITTEE OF THE PARTIES TO THE COUNCIL OF EUROPE CONVENTION ON PREVENTING AND COMBATING VIOLENCE AGAINST WOMEN AND DOMESTIC VIOLENCE (GREVIO). 2025. Conclusions on the implementation of recommendations in respect of Slovenia adopted by the Committee of the Parties to the Istanbul Convention. Strasbourg: Council of Europe. Dostopno na: <https://rm.coe.int/conclusions-on-the-implementation-of-recommendations-in-respect-of-slo/1680b654f2>

COMMITTEE ON THE ELIMINATION OF DISCRIMINATION AGAINST WOMEN (CEDAW). 2008. Communication No. 18/2008: Tayag Vertido v. Philippines.

DEFINICIJE. Informacije na arhivski spletni strani Urada za enake možnosti. Dostopno na: http://www.arhiv.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/varovanje_dostojanstva_v_organih_drzavne_uprave/podstrani/definicije/index.html

DRUŠTVO PARADA PONOSA. Piramida sovraštva. Dostopno na: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1106586298173426&set=pcb.1106586398173416>

DRUŠTVO NOVINARJEV SLOVENIJE idr. 2019. Ženske v medijih: nacionalno poročilo. Ljubljana. Dostopno na: https://novinar.com/wp-content/uploads/2019/09/Zenske-v-medijih_nacionalno-porocilo_SLO.pdf

ENGLISH EMPLOYMENT APPEAL TRIBUNAL. 2024. Miss E Carozzi v University of Hertfordshire and Ms A Lucas [2024] EAT 169.

EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY (EIGE). Costs of gender-based violence in the European Union. Vilnius: EIGE. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/costs-of-gender-based-violence>

EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY (EIGE). Sexism at work: how can we stop it?. Vilnius: EIGE. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/publications-resources/toolkits-guides/sexism-at-work-handbook/part-1-understand/under-reporting-sexual-harassment>

EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY (EIGE). Why criminalising sex without consent must be the next step for all of Europe. Vilnius: EIGE. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/newsroom/news/why-criminalising-sex-without-consent-must-be-next-step-all-europe>

EVROPSKA KOMISIJA. 2016. European Handbook on Equality Data – 2016 Revision. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno na:

http://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?action=display&doc_id=43205
EVROPSKA KOMISIJA. 2018. Guidelines on Improving the Collection and Use of Equality Data. Brussels: European Commission. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/final_guidelines_4-10-18_without_date_july.pdf
FLASH EUROBAROMETER 544. 2024. Gender stereotypes – Violence against women. Brussels: European Commission. Dostopno na: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3252>
FRA, EIGE in EUROSTAT. 2024. EU Gender-Based Violence Survey – Key Results: Experiences of Women in the EU-27. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eu-gender_based_violence_survey_key_results.pdf
HUMANITAS. Piramida sovraštva. V: Delavnica o antidiskriminaciji. Dostopno na: <https://www.humanitas.si/novice/delavnica-o-antidiskriminaciji/>
KLINE, Mirjam, 2022. Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost: od upiranja do soglasja. V: Odzivanje na spolno kriminaliteto: modeli, spreminjanje in družbeni kontekst. Ljubljana: SAZU. Dostopno na: <https://www.sazu.si/uploads/files/publikacije22/RazredI-40.pdf>
LETNA POROČILA INŠPEKTORATA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA DELO. Ljubljana: Inšpektorat Republike Slovenije za delo. Dostopno na: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/inspektorat-za-delo/o-inspekto-ratu/>
LOGAR, Tanja; ZABUKOVEC KERIN, Katja in SVETE, Maja. 2023. Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi spolnega nasilja in spolnega nadlegovanja v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/08/protokol_spolno_nasilje.pdf
LOGAR, Tanja in HROVAT, Tanja. 2022. Izkušnje žrtev kot smerokaz za potrebne spremembe. V: Odzivanje na spolno kriminaliteto: modeli, spreminjanje in družbeni kontekst. Ljubljana: SAZU. Dostopno na: <https://www.sazu.si/uploads/files/publikacije22/RazredI-40.pdf>
MEDNARODNA ORGANIZACIJA DELA (ILO). 2022. Nasilje in nadlegovanje na delovnem mestu: praktični vodnik za delodajalce. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://vzd.mdds.gov.si/document-download/nasilje-in-nadlegovanje-na-delovne-m-mestu-2025-06-11-587>
MLAĐENović, Lepa. 2024. Čustva spreminjajo delovanje možganov: feministični pristop k nevrobiologiji travme posilstva. Ljubljana: Sophia.
MLADINSKI CENTER BIT. 2021. Brave New You: boj proti sovražnemu govoru. Dostopno na: <http://mc-bit.si/2021/04/29/brave-new-you-boj-proti-sovraznemu-govoru/>
NE NADLEGUJ(EM)! Informacije na arhivski spletni strani Urada za enake možnosti. Dostopno na: http://www.arhiv.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/akcije_uem/ne_nadlegujem/index.html
PLESNIČAR, Mojca Mihela; JANKOVIČ, Ana in BRIŠKI, Lara. 2022. Kaznovanje spolne kriminalitete v Sloveniji. Revija za kriminalistiko in

kriminologijo. 2022, let. 73, št. 2, str. 87–106.
PLESNIČAR, Mojca Mihela in AMBROŽ, Miha. 2019. Sila, objektivno sposobna streti upor. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MP/Sila-objektivno-sposobna-streti-odp-or-anonim.pdf>
PROTECTING MINORITY RIGHTS: A Practical Guide to Developing Comprehensive Anti-Discrimination Legislation. 2022. Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights and Equal Rights Trust. Dostopno na: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/2022-11-28/OHCHR_ERT_Protecting_Minority%20Rights_Practical_Guide_web.pdf
SKUBIC, Jure in ANTIČ GABER, Milica. 2024. Nasilje nad ženskami v politiki na družbenem omrežju X: nov način izražanja starih oblik nasilja? Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AD8TNPcb/56b7fe70-57ed-4f56-aa2c-6d6c484f7bf9/PDF>
SPECIAL EUROBAROMETER 449. 2016. Gender-based Violence. Brussels: European Commission. Dostopno na: https://www.rtvlo.si/files/eukomisija/ebs_449_en.pdf
STATISTIČNI URAD REPUBLIKE SLOVENIJE. 2024. Odločitve tožilcev in sodišč v kazenskih zadevah. Ljubljana: SURS. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/13605>
VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC REPUBLIKE SLOVENIJE. 2025. Senčno poročilo o izvajanju priporočil GREVIO. Ljubljana. Dostopno na: <https://rm.coe.int/written-contribution-to-grevio-human-rights-ombudsman-slovenia/4880298199>
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI. 2022. Raziskava o diskriminaciji. Ljubljana: Zagovornik načela enakosti. Dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki-zagovornika/raziskave-o-diskriminaciji/>

INTERVJUJI

KOČKOVSKA ŠETINC, Katerina. 2026. Intervju z dr. Ano Jereb. April 2026. Osebni arhiv avtorice.
KOČKOVSKA ŠETINC, Katerina. 2026. Intervju z odvetnikom Zoranom Stankičem Rupnikom. April 2026. Osebni arhiv avtorice.

SODNA PRAKSA

Employment Appeal Tribunal (Združeno kraljestvo)

MISS E CAROZZI v UNIVERSITY OF HERTFORDSHIRE and Ms A Lucas
[2024] EAT 169

Republika Slovenija

VDSS sklep in sodba Pdp 834/2008.

VDSS sklep in sodba Pdp 631/2009.

VDSS sklep Pdp 1175/2011.

VDSS sodba in sklep Pdp 17/2021.

VDSS sodba Pdp 148/2023.

VSC sklep II Kp 30464/2018.

VSC sklep I Kp 82872/2024.

VSC sodba II Kp 54976/2011.

VSK sodba II Kp 44446/2017.

VSK sodba II Kp 57204/2020.

VSL sklep II Kp 26207/2011.

VSL sodba II Kp 4545/2015.

VSL sodba in sklep I Cp 616/2022.

VSL sodba III Kp 80443/2023.

VSM sodba I Cp 107/2024.

VSRS sodba I Ips 13532/2023.

VSRS sodba I Ips 37113/2023.

Ustavno sodišče Republike Slovenije, odločba U-I-88/07.

Ustavno sodišče Republike Slovenije, odločba Up-798/21.

Sodišče Evropske unije

Marshall v Southampton and South West Hampshire Area Health Authority
(C-271/91).

Dekker v Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (C-177/88).

Galina Meister v Speech Design Carrier Systems GmbH (C-415/10).

MEDIJSKI IN SPLETNI VIRI

ALI IMAMO V SLOVENIJI TEŽAVE S KAZNOVANJEM

POSILJEVALCEV?. N1 Slovenija. Dostopno na:

<https://n1info.si/pogljeno/ali-imamon1-v-sloveniji-tezave-s-kaznovanjem-p-osiljevalcev/>

BIVŠI VIRANTOV SEKRETAR PERENIČ OBSOJEN ZARADI

ŠEŠKANJA SODELAVK. Reporter. Dostopno na:

<https://reporter.si/clanek/slovenija/bivsi-virantov-sekretar-perenic-obsojen-za-radi-seskanja-sodelavk-456374>

Članek »TOŽILKA ZAVRGLA OVADBO PROTI JANIJU PREDNIKU, PREDLOG ZA PREGON KAZNIVEGA DEJANJA GROŽNJE PODAN PREPOZNO«. N1 Slovenija. Dostopno na:

<https://n1info.si/novice/slovenija/tozilka-zavrsla-ovadbo-proti-janiju-prednik-u-predlog-za-pregon-kaznivega-dejanja-groznje-podan-prepozno/>

DEZINFORMACIJE OD SOS DO SDS. Oštro. Dostopno na:

<https://www.ostro.si/si/zgodbe/dezinformacije-od-sos-do-sds>

JANŠA PO OBSODBI ZARADI ŽALJIVEGA TVITA IŠČE PRAVICO

TUDI NA ESČP-JU. RTV Slovenija. Dostopno na:

<https://www.rtvlo.si/slovenija/jansa-po-obsodbi-zaradi-zaljivega-tvita-isce-pravico-tudi-na-escp-ju/754574>

JELINČIČ IN KRESALOVA JAVNO ZABAVLJALA ČEZ PRETEPENE ŽENSKE. Politikis. Dostopno na:

<https://www.politikis.si/2009/11/jelincic-in-kresalova-javno-zabavljala-cez-pr-etepene-zenske/>

LUKNJASTA POGOJNA OBSODBA. Delo. Dostopno na:

<https://old.delo.si/novice/slovenija/luknjasta-pogojna-obsodba.html>

MOŠKI, OBZOJEN SPOLNIH ZLORAB HČERE IN PASTORK, V

ZAPOR ZA 25 LET. N1 Slovenija. Dostopno na:

<https://n1info.si/novice/crna-kronika/moski-obsojen-spolnih-zlorab-hcere-in-pastork-v-zapor-za-25-let/>

NALETELI SMO TUDI NA RES GROZLJIVE PRIMERE, PA SODIŠČE S KAZNIJO VSEENO NI ŠLO NITI V ZGORNJO POLOVICO

ZAGROŽENEGA RAZPONA KAZNI. Intervju z Mojco Mihelo Plesničar.

Mladina, št. 35, 29. 8. 2025. Dostopno na:

<https://www.mladina.si/243122/naleteli-smo-tudi-na-res-grozljive-primere-pa-sodisce-s-kaznijo-vseeno-ni-slo-niti-v-zgornjo-polov/>

NE DRŽI, DA POLICIJA NE OBJAVLJA VEČ STATISTIKE O

POSILSTVIH. Oštro. Dostopno na:

<https://www.ostro.si/si/razkrinkavanje/objave/ne-drzi-da-policija-ne-objavlja-vec-statistike-o-posilstvih>

NEKDANJI REKTOR PRIMORSKE UNIVERZE OBZOJEN ZA

SPOLNO NADLEGOVANJE. RTV Slovenija. Dostopno na:

<https://www.rtvlo.si/crna-kronika/nekdanji-rektor-primorske-univerze-obsojen-za-spolno-nadlegovanje/729432>

NISVA RAZMIŠLJALI, KAKO BOVA TO DOKAZOVALI, AMPAK SVA BEŽALI; POLICIJA: SUM KAZNIVEGA DEJANJA. RTV Slovenija.

Dostopno na:

<https://www.rtv slo.si/slovenija/nisva-razmisljali-kako-bova-to-dokazovali-am-pak-sva-bezali-policija-sum-kaznivega-dejanja/645119>

PRAVNOMOČNA KAZEN ZA ŠEŠKANJE PO NAGI ZADNJICI?. Delo.

Dostopno na:

<https://old.delo.si/novice/kronika/pravnomocna-kazen-za-seskanje-po-nagi-za-dnjici.html>

PRIČEVANJA ŽRTEV – kampanja #jztudi. Dostopno na:

<https://www.jztudi.si/>

SE SPOMNITE NASLOVNICE IZ LETA 2018? IMELI SMO PRAV.

KULTURA POSILSTEV JE ŽE MED NAMII!. Demokracija. Dostopno na:

<https://demokracija.si/fokus/se-spomnite-naslovnice-iz-leta-2018-imeli-smo-prav-kultura-posilstev-je-ze-med-nami/>

SODIŠČE POTRDILO SODBO ZA PERENIČA, KI NAJ BI

USLUŽBENKI TEPEL PO ZADNJI PLATI. 24ur.com. Dostopno na:

<https://www.24ur.com/novice/crna-kronika/sodisce-potrdilo-sodbo-za-perenica-ki-naj-bi-usluzbenki-tepel-po-zadnji-plati.html>

SODIŠČE: REKTOR MARUŠIČ TRPINČIL IN SPOLNO

NADLEGOVAL DIREKTORICO ŠTUDENTSKIH DOMOV. RTV

Slovenija. Dostopno na:

<https://www.rtv slo.si/slovenija/sodisce-rektor-marusic-trpincil-in-spolno-nadlegoval-direktorico-studentskih-domov/421488>

TOŽILKA ZAVRGLA OVADBO PROTI JANIJU PREDNIKU, PREDLOG ZA PREGON KAZNIVEGA DEJANJA GROŽNJE PODAN PREPOZNO.

NI Slovenija. Dostopno na:

<https://n1info.si/novice/slovenija/tozilka-zavrgla-ovadbo-proti-janiju-predniku-predlog-za-pregon-kaznivega-dejanja-groznje-podan-prepozno/>

UPAM, DA JE TO ZADNJE NADLEGOVANJE. Kampanja #jztudi.

Dostopno na: <https://www.jztudi.si/jztudi-zgodba-348/>

VIŠJE SODIŠČE POTRDILO POGOJNO ZAPORNO KAZEN ZA

NEKDANJEGA REKTORJA UP DRAGANA MARUŠIČA. RTV Slovenija.

Dostopno na:

<https://www.rtv slo.si/lokalne-novice/primorje/visje-sodisce-potrdilo-pogojno-zaporno-kazen-za-nekdanjega-rektorja-up-dragana-marusica/752058>

VIŠJE SODIŠČE POTRDILO: JANŠA JE KRIV RAZŽALITVE

NOVINARK, ZASTARANJA NE BO. 24ur.com. Dostopno na:

<https://www.24ur.com/novice/slovenija/kljub-temu-da-detektiv-jansi-ni-uspel-izrociti-vabila-seja-poteka.html>

VIŠJE SODIŠČE V ZADEVI PRAŠNIKARJEVE PROTI UNIVERZI NA

PRIMORSKEM POTRDILO PRVOSTOPENJSKO SODBO. IUS-INFO.

Dostopno na:

<https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/dnevne-novice/210874>

VUDRAGO ODNESLO OTIPAVANJE. Delo. Dostopno na:

<https://old.delo.si/novice/slovenija/vudraga-odneslo-otipavanje.html>

ZALAR NEUTEMELJENO O ŠTEVILU LAŽNIH PRIJAV SPOLNIH

ZLORAB. Oštro. Dostopno na:

<https://www.ostro.si/si/razkrinkavanje/objave/zalar-neutemeljeno-o-stevilu-laznih-prijav-spolnih-zlorab>

ZAKONODAJA IN MEDNARODNI PRAVNI AKTI

Mednarodni pravni akti

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW).

Konvencija Mednarodne organizacije dela št. 190 o nasilju in nadlegovanju pri delu (Violence and Harassment Convention, 2019, No. 190).

Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija).

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic, spremenjena s protokoli št. 11, 14 in 15 ter dopolnjena s protokoli št. 1, 4, 6, 7, 12, 13 in 16. Dostopno

na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_slv

Pravo Evropske unije

Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost.

Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu.

Direktiva 2002/73/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. septembra 2002 o spremembi Direktive Sveta 76/207/EGS o izvrševanju načela

enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev.

Direktiva Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi.

Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (preoblikovano).

Direktiva 2014/54/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o ukrepih za lažje uresničevanje pravic, podeljenih delavcem v okviru prostega gibanja delavcev.

Direktiva 2014/92/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. julija 2014 o primerljivosti nadomestil, povezanih s plačilnimi računi, zamenjavi plačilnih računov in dostopu do osnovnih plačilnih računov.

Pravni predpisi Republike Slovenije

Kazenski zakonik (KZ). Uradni list RS, št. 95/04.

Kazenski zakonik (KZ-1). Uradni list RS, št. 50/12 s spremembami.

Obligacijski zakonik (OZ). Uradni list RS, št. 97/07 s spremembami.

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami 2024–2029 (ReNPPND24–29). Uradni list RS, št. 38/24.

SVET EVROPE. Obrazložitev poročila h Konvenciji Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija). Strasbourg: Council of Europe. Dostopno na: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-the-convention>

Uredba o ukrepih za varovanje dostojanstva zaposlenih v organih državne uprave. Uradni list RS, št. 36/09 in 21/13.

Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 33/91-I s spremembami.

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR). Uradni list RS, št. 42/02 s spremembami.

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1). Uradni list RS, št. 21/13 s spremembami.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM). Uradni list RS, št. 59/02 s spremembami.

Zakon o javnih uslužbencih (ZJU). Uradni list RS, št. 32/25.

Zakon o kolektivnih tožbah (ZKolT). Uradni list RS, št. 55/17 in 133/23.

Zakon o nevladnih organizacijah (ZNOrg). Uradni list RS, št. 21/18.

Zakon o prekrških (ZP-1). Uradni list RS, št. 29/11 s spremembami.

Zakon o ratifikaciji Evropske socialne listine (spremenjene) (MESL). Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/99.

Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (MKPNZND). Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 1/15.

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO). Uradni list RS, št. 93/07 s spremembami.

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). Uradni list RS, št. 70/06 s spremembami.

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-2). Uradni list RS, št. 112/25.

Zakon o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD). Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg.

Gradiva zakonodajnega postopka in priporočila

Nekdanji Zagovornik načela enakosti. K predlogu Zakona o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD – EPA 1041-VII).

Nekdanji Zagovornik načela enakosti. Pripombe k ZDR-1.

Ponovna priporočila Zagovornika načela enakosti glede osnutka predloga Zakona o javnih uslužbencih.

Priporočila Zagovornika načela enakosti glede osnutka Predloga zakona o javnem redu in miru.

Priporočila Zagovornika načela enakosti glede osnutka predloga Zakona o javnih uslužbencih.

Priporočila Zagovornika načela enakosti glede predloga novega Zakona o medijih.

Priporočila Zagovornika načela enakosti v zvezi z osnutkom novega Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-2).

Priporočilo glede Predloga resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2021–2030.

Priporočilo v zvezi s predlogom Zakona o varstvu osebnih podatkov na področju obravnavanja kaznivih dejanj.

Priporočilo Zagovornika načela enakosti glede predloga Zakona o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika.

Priporočilo Zagovornika načela enakosti glede Predloga Zakona o varstvu potrošnikov.

Priporočilo Zagovornika načela enakosti ob spremembi KZ-1.

STRATEŠKI SVET ZA PREPREČEVANJE SOVRAŽNEGA GOVORA. 2023. Priporočila za preprečevanje sovražnega govora. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vlada/Fotografije/PV-Golob/07-2023/brosura_priporocila-za-preprecevanje-sovraznega-govora.pdf

ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI. 2021. Priporočilo glede predloga Zakona o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1). Ljubljana: Zagovornik načela enakosti. Dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki/priporocilo-glede-predloga-zakona-o-sprememba-h-in-dopolnitvah-kazenskega-zakonika/>

Zapisnik 21. redne seje Odbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide z dne 5. aprila 2016.

8. PRILOGE

8.1 Priloga 1: Seznam vprašanj za intervju z odvetnikom

Kako ocenjujete položaj žrtev posilstva in spolnega nasilja v kazenskih postopkih?

Ali sodni sistem žrtvam zagotavlja dovolj zaščite in podpore?

Kako žrtve po vaših izkušnjah doživljajo zaslišanja in soočenje s storilcem?

Katere oblike sekundarne viktimizacije se najpogosteje pojavljajo med postopkom?

Kako način zasliševanja vpliva na psihično stanje žrtev?

Kakšna je vloga sodnikov, tožilcev in odvetnikov pri zaščiti dostojanstva žrtev?

Kako agresiven pristop obrambe vpliva na žrtve spolnega nasilja?

Kako pogosto prihaja do ponavljajočih zaslišanj in kakšne posledice ima to za žrtve?

Ali po vašem mnenju institucije dovolj verjamejo žrtvam spolnega nasilja?

Kako stereotipi in predsodki vplivajo na sodne postopke v primerih posilstva?

Ali materialni položaj oziroma družbeni status žrtve ali storilca vplivata na obravnavo, potek ali izid postopkov v primerih posilstva in spolnega nasilja?

S kakšnimi dodatnimi težavami se srečujejo tujke ali druge posebej ranljive skupine?

Kako ocenjujete višino kazni za kazniva dejanja posilstva in spolnega nasilja?

Kako mediji vplivajo na položaj žrtev in razumevanje spolnega nasilja v javnosti?

Kako ocenjujete učinke modela privolitve ter možne spremembe zakonodaje in sodne prakse na področju posilstva in spolnega nasilja?

8.2 Priloga 2: Seznam vprašanj za intervju s strokovno delavko z Društva SOS telefon

Kako žrtve najpogosteje govorijo o izkušnji posilstva oziroma spolnega nasilja?

Zakaj je spolno nasilje v partnerskih ali družinskih odnosih pogosto težje prepoznano in prijavljeno?

Kako dolgo običajno traja, da žrtve posilstvo ali spolno nasilje same poimenujejo kot nasilje?

Kako družinski in družbeni odnosi vplivajo na pripravljenost žrtve za prijavo spolnega nasilja?

Kako žrtve doživljajo sodne postopke v primerih posilstva in spolnega nasilja?

Katere oblike sekundarne viktimizacije se najpogosteje pojavljajo med kazenskim postopkom?

Kako prisotnost domnevnega storilca ter način zasliševanja vplivata na pričanje žrtve?

Kako sodni postopki vplivajo na psihično stanje in okrevanje žrtev po nasilju?

Kako pogosto institucije, strokovni delavci ali širša družba dvomijo v verodostojnost žrtev?

Kakšno vlogo imajo odvetniki, tožilci, sodniki in izvedenci pri zaščiti ali dodatni viktimizaciji žrtev?

Kako stereotipi, predsodki in patriarhalni vzorci vplivajo na obravnavo primerov spolnega nasilja?

Zakaj se številne žrtve odločijo, da posilstva ali spolnega nasilja ne bodo prijavile?

Kako pomembna je psihosocialna podpora ter podpora nevladnih organizacij pri okrevanju žrtev?

Kako mediji vplivajo na družbeno razumevanje posilstva in spolnega nasilja?

Kako ocenjujete učinke modela privolitve ter možne spremembe zakonodaje in sodne prakse na področju posilstva in spolnega nasilja?